

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОНТАРУК ЯРОСЛАВ ВІКТОРОВИЧ

УДК 005.591.4:664(043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів містять посилання на відповідне джерело.

_____ Я.В. Гонтарук

Науковий керівник:

Калетнік Григорій Миколайович,
доктор економічних наук, професор,
академік НААН України

Вінниця – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ	20
1.1. Реструктуризація галузей як економічна категорія та передумова розвитку сучасного агропромислового виробництва	20
1.2. Дослідження структурних змін в галузях АПК	33
1.3. Методологічні підходи до оцінки наслідків реструктуризації переробних підприємств АПК	42
Висновки до розділу 1	51
Список використаних джерел до розділу 1	54
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	63
2.1. Стан та тенденції розвитку переробних підприємств АПК області	63
2.2. Диференціація розвитку галузей переробної промисловості АПК	80
2.3. Аналіз залежності ефективності діяльності підприємств переробної промисловості АПК на основі математичного моделювання	104
Висновки до розділу 2	120
Список використаних джерел до розділу 2	123
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	126
3.1. Напрямки розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств АПК	126
3.2. Нормативно-правове регулювання розвитку агропромислових підприємств в нових умовах господарювання	158
3.3. Стратегія реструктуризації переробної промисловості АПК в умовах глобальних економічних змін	170
Висновки до розділу 3	182
Список використаних джерел до розділу 3	184
ВИСНОВКИ	188
ДОДАТКИ	192

АНОТАЦІЯ

Гонтарук Я.В. Реструктуризація переробних підприємств АПК в умовах глобалізації. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, 2021.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю розробки наукових і практичних рекомендацій щодо удосконалення процесів реструктуризації переробних підприємств Вінницької області. У роботі здійснено дослідження та доповнення теоретичних процесів проведення реструктуризації та ефективності здійснення відповідних заходів. Зокрема визначено, поглиблено і розширено зміст таких дефініцій як «реструктуризація», «переробні підприємства АПК», «диференціація розвитку галузей». Виявлено та обґрунтовано особливості функціонування переробної промисловості АПК Вінницької області. Проведено диференціювання розвитку переробних підприємств АПК області. Запропоновано напрями реструктуризації переробних підприємств АПК, що передбачають:

- розвиток академічного підприємництва на базі ННВК «Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму», спрямованого на проведення комплексної реструктуризації переробних підприємств АПК;

- розроблення алгоритму діяльності прототипу переробного підприємства кооперативного типу з виробництва біодизеля для виробничих потреб сільського господарства;

- обґрунтовано необхідність розвитку виробничих кооперативів конкрети;

- доведено необхідність розвитку енергокооперативів в сільській місцевості спрямоване на зниження рівня енергетичної залежності області, обраховано необхідний обсяг фінансових ресурсів;

- розроблено стратегічні напрями розвитку молокопереробної промисловості з орієнтацією на створення власних дочірніх підприємств в

галузі тваринництва, сформовано модель формування конкурентних переваг ТОВ «Літинський молочний завод»;

- сформовано стратегічні напрямки маркетингу соняшнику;
- обґрунтовано необхідність переорієнтації спиртових заводів на виробництво біоетанолу, а олійнопереробної промисловості на виробництво біодизеля;
- розроблено модель управління інноваціями в переробній промисловості АПК.

Проведено аналіз нормативно-правової бази в сфері реструктуризації аграрних формувань. Обґрунтовано необхідність функціонування Секретаріату реструктуризації, що дає можливість для проведення санаційних заходів в збиткових підприємствах, в тому числі переробної промисловості АПК. Запропоновано вдосконалення механізму реструктуризації переробних підприємств АПК через включення в його процедуру страхування фінансових ризиків, розроблено відповідний механізм, який включає в себе страхування ризиків як підприємства, так і кредитора. Обґрунтовано можливість проведення даної процедури через страхові компанії. Запропоновано механізм страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації підприємства.

Розроблено стратегію розвитку переробної промисловості АПК Вінницького області, що є доповненням до Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. Обґрунтовано напрямки розвитку переробної кооперації з метою збільшення доходів сільського населення. Розроблено напрямки реструктуризації спиртових заводів та цукрових заводів, що передбачає модернізацію виробничих та управлінських процесів та створення виробництв інноваційної для них продукції – біогазу та біоетанолу.

Ключові слова: реструктуризація, глобалізація, диференціація, інновації, інвестиції, фактори, рентабельність, переробна промисловість АПК, страхування фінансових ризиків, прибуток, стратегія.

ANNOTATION

Hontaruk Y.V. Restructuring of agro-industrial complex processing enterprises in the conditions of globalization. – Qualification work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 08.00.04 – economics and management of the enterprises (envy of economic activity). – Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, 2021.

The urgency of the work is due to the need to develop scientific and practical recommendations for improving the restructuring of processing enterprises in Vinnytsia region. The study and additions to the theoretical processes of restructuring and the effectiveness of the implementation of appropriate measures. In particular, the content of such definitions as «restructuring», «processing enterprises of agro-industrial complex», «differentiation of enterprise development» is defined, deepened and expanded. Peculiarities of functioning of the processing industry of agro-industrial complex of Vinnytsia region are revealed and substantiated. Differentiation of development of processing enterprises of agro-industrial complex of the region is carried out. The directions of innovative development of processing enterprises of agrarian and industrial complex are offered, providing:

- development of academic entrepreneurship on the basis of Ukrainian scientific-educational consortium, aimed at comprehensive restructuring of processing enterprises of agriculture;

- development of an algorithm for the prototype of a processing enterprise of the cooperative type for the production of biodiesel for the production needs of agriculture;

- the necessity of development of production cooperatives is substantiated;

- proved the need for the development of energy cooperatives in rural areas aimed at reducing the level of energy dependence of the region, calculated the required amount of financial resources;

- developed strategic directions for the development of the dairy industry with a focus on creating their own subsidiaries in the field of animal husbandry, formed a model of formation of competitive advantages of LLC «Litynsky Dairy Plant»;
- strategic directions of sunflower marketing are formed;
- the necessity of reorientation of distilleries to bioethanol production and oil processing industry to biodiesel production is substantiated;
- the model of management of innovations in the processing industry of agrarian and industrial complex is developed.

The analysis of the normative-legal base in the sphere of restructuring of agrarian formations is carried out. The necessity of functioning of the Secretariat for Restructuring is substantiated, which gives an opportunity for carrying out remediation measures in unprofitable enterprises, including the processing sphere of agro-industrial complex. It is proposed to improve the restructuring mechanism through the inclusion of financial risk insurance in its procedure, developed an appropriate mechanism that includes risk insurance of both the company and the lender. The possibility of conducting this procedure through insurance companies is substantiated. The mechanism of insurance of financial risks at carrying out of restructuring of the enterprise is offered.

A strategy for the development of the processing industry of the agro-industrial complex of the Vinnytsia region has been developed, which is a supplement to the Strategy for Balanced Regional Development of the Vinnytsia Region for the period up to 2027. The directions of development of processing cooperation in order to increase the income of the rural population are substantiated. Areas of restructuring of distilleries and sugar factories have been developed, which envisages modernization of production and management processes and creation of productions of innovative products for them – biogas and bioethanol.

Key words: restructuring, globalization, differentiation, innovations, investments, factors, profitability, insurance of financial risks, profit, strategy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Гонтарук Я.В. Стратегічні напрямки реструктуризації переробних підприємств галузей АПК. *Трансформація економічного розвитку систем АПК регіону в ринкових умовах господарювання*. Колективна монографія. Під заг. ред. Мазура А.Г. Вінниця, ТОВ «Меркьюрі-Поділля». 2014. С. 359-365. (23,5 друк.арк. – особистий внесок – визначено стратегічні напрямки реструктуризації переробних підприємств АПК – 0,5 друк.арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Гонтарук Я.В. Стан та тенденції розвитку переробної промисловості Вінницького регіону. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4 (55) Т. 2. С. 156-162. (0,5 друк.арк.).

3. Гонтарук Я.В. Структурно-динамічна характеристика іноземного інвестування переробної промисловості Вінницької області в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. Випуск 3 (69). Том 2. С. 35-39. (0,5 друк.арк.).

4. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Економічна ефективність виробництва біогазу з відходів підприємств спиртової галузі Вінницького регіону. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. 1 (56). Т 1. С. 7-12. (1,0 друк.арк. – особистий внесок – обґрунтовувано доцільності створення біогазових метатанкерів на спиртових заводах регіону – 0,5 друк.арк.).

5. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Структурний аналіз обсягів реалізації продукції харчової промисловості Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках. *Економіка та управління АПК: Збірник наукових праць Білоцерківського національного аграрного університету*. 2013. Вип. 10

(102). С. 171-174. (0,5 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз діяльності підприємств харчової галузі регіону – 0,35 друк.арк.).

6. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Ефективність діяльності підприємств харчової промисловості Вінницької області в умовах кризових явищ в економіці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 9. Ч. 3. С. 106-110. (0,5 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз діяльності підприємств харчової галузі регіону – 0,35 друк.арк.).

7. Гонтарук Я.В. Модель формування конкурентних переваг переробних підприємств галузей агропромислового комплексу. Електронне наукове фахове видання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/3-2015/52.pdf>. (0,5 друк.арк.).

8. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Стратегічні напрями розвитку переробних підприємств АПК Вінницької області в умовах глобалізації. *Вісник Одеського національного університету*. 2015. № 3. Том 20. С. 71-74. (0,4 друк.арк. – особистий внесок – розроблено стратегія розвитку переробних підприємств АПК – 0,25 друк.арк.).

9. Гонтарук Я.В. Стан та перспективи залучення інвестицій в підприємства переробних галузей АПК Вінницької області в умовах глобалізації. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 4 (4). С. 120-125. (0,25 друк.арк.).

10. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації переробних підприємств АПК. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 14. С. 90-96. (1,0 друк.арк.).

11. Мазур А.Г., Мазур С.А., Гонтарук Я.В. Стан та тенденції розвитку зерновиробництва у Вінницькій області. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 1 (139). С. 85-95. (0,8 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз розвитку зерновиробництва у Вінницькій області – 0,25 друк.арк.).

12. Гонтарук Я.В. Перспективні напрямки розвитку переробних

підприємств АПК в умовах інтеграції в світовий економічний простір. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 9 (49). С. 122-131. (0,4 друк.арк.).

13. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку енергозабезпечуючих кооперативів на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 105-114. (1,0 друк.арк.).

14. Фурман І.В., Гонтарук Я.В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 80-87. (0,8 друк.арк. – особистий внесок – розроблено стратегії планування аграрних підприємств – 0,55 друк.арк.).

15. Гонтарук Я.В. Розвиток інноваційної діяльності на переробних підприємствах АПК. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 1 (51). С. 199-215. (1,0 друк.арк.).

16. Калетнік Г.М., Гонтарук Я.В. Диференціація розвитку галузей переробної промисловості аграрного сектору Вінницької області. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3 (53). С. 7-23. (1,0 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз напрямів диференціації розвитку галузей переробної промисловості АПК – 0,5 друк.арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз:

17. L. Pronko, A. Kucher, I. Furman. Y. Hontaruk. Formation of a State Support Program for Agricultural Producers in Ukraine Considering World Experience. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. № 1 (9). P. 364-379. (*Scopus/Web of Science*) (1,5 друк.арк. – особистий внесок – обґрунтовано доцільність створення кооперативів з виробництва біодизеля 0,5 друк.арк.).

18. Гонтарук Я.В. Факторний аналіз залежності розвитку переробних підприємств АПК області від здійснення заходів реструктуризації. *East European Scientific Journal Wschodnieuropejskie Czasopismo Naukowe*. 2016. № 10 part 1. P. 26-30. (0,5 друк.арк.).

19. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Реструктуризація як інструмент перепроектування бізнес-процесів в агропромисловому виробництві. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 42. Р. 30-37. (0,72 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз напрямів реструктуризації підприємств галузей переробної промисловості АПК – 0,36 друк.арк.).

20. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Тенденції та умови ефективного функціонування сировинної бази підприємств АПК. *The scientific heritage*. 2020. № 49. Р. 5. Р. 29-39. (0,9 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз сировинної бази підприємств переробної сфери АПК – 0,45 друк.арк.).

21. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Стратегічні напрямки розвитку переробних підприємств АПК на інвестиційно-інноваційній основі. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 43. Р. 18-28. (1,0 друк.арк. – особистий внесок – розробка стратегічних напрямків розвитку переробних підприємств АПК – 0,5 друк.арк.).

22. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності переробних підприємств АПК України в умовах інтеграції в ЄС. *East European Scientific Journal*. 2020. № 5 (57). part 1. Р. 4-10. (0,35 друк.арк.). (0,7 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз стану зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК – 0,35 друк.арк.).

23. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку виробничого потенціалу підприємств агропромислового сектору на основі досвіду «Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму». *Colloquium-journal*. 2020. № 20. Р. 16-24. (1,0 друк.арк.).

24. Kaletnik G., Hontaruk Y. Modeling of dependence of financial and economic results of processing enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 56. Vol. 6. Р. 5-13. (1,0 друк.арк. – особистий внесок – проведено моделювання впливу факторів на ефективність діяльності переробних підприємств АПК – 0,8 друк.арк.).

Матеріали наукових конференцій:

25. Гонтарук Я.В. Реструктуризація підприємств АПК в умовах глобалізації. Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих учених. Ч. 2. *Економічні та загальноосвітні науки*. Умань, 2012 р. С. 39-41. (0,1 друк.арк.).

26. Гонтарук Я.В. Особливості реструктуризації підприємств переробної промисловості. *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва*. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. 14 квітня 2011 р. м. Вінниця. С. 30-32. (0,1 друк.арк.).

27. Гонтарук Я.В. Аналіз обсягів реалізації продукції харчової промисловості Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю *Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах*. Тернопіль 9 квітня, 2013 р. С. 192-193. (0,1 друк.арк.).

28. Гончарук Т.В., Гонтарук Я.В. Нормативно-правове регулювання реструктуризації агропромислових підприємств в нових умовах господарювання. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва*. 28-29 квітня 2016 р. м. Вінниця. С. 13-18. (0,2 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз нормативної бази стосовно реструктуризації переробних підприємств АПК – 0,1 друк.арк.).

29. Гонтарук Я.В. Формування конкурентних переваг молокопереробних підприємств Вінницької області. *International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization*. Conference Proceedings. January 29, 2016. P. 106-109. (0,12 друк.арк.).

30. Мазур А.Г., Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Стан фінансового забезпечення процесів відтворення в аграрній економіці. Міжнародна науково-практична конференція. *Актуальні питання економіки, обліку,*

фінансів та права. 10 листопада 2018 року м. Полтава. С. 46-48. (0,3 друк.арк. – особистий внесок – проведений аналіз переваг та недоліків основних нетрадиційних форм кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств – 0,1 друк.арк.).

31. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку академічного підприємництва в закладах вищої освіти України. *Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України*. Круглий стіл (м. Київ, 16 травня 2019 р.). С. 46-49. (0,1 друк.арк.).

32. Гонтарук Я.В. Розвиток кооперації в сільському господарстві, як напрям досягнення енергетичної незалежності. *Економіка, освіта, технології в контексті глобальних трансформаційних імператив розвитку*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 16-17 жовтня 2019 р. Черкаси. ЧДБК. С. 176-184. (0,1 друк.арк.).

ВСТУП

Актуальність теми. Продовольча та фінансова безпека України, необхідність реального підвищення ефективності переробних підприємств АПК у значній мірі залежать від ефективних заходів проведення реструктуризації підприємств даного сектору економіки. В той же час підприємства переробних галузей АПК на сьогодні є однією з найменш конкурентоспроможних галузей національної економіки та їх функціонування значною мірою залежить від розробки заходів з проведення реструктуризації. Дана необхідність продиктована глобалізацією соціально-економічних процесів в державі та наслідками загальноекономічної кризи, проблемами з формування доданої вартості в агропромисловому секторі, недосконалістю діючої фінансово-кредитної системи, реальним спадом доходів населення. Досягнення високої частки доданої вартості агропродовольчої продукції є стратегічним орієнтиром формування системи продовольчої безпеки країни, розвитку агропромислового сектору вітчизняної економіки та агробізнесу, покращення соціально-економічних умов та якості життя населення.

Слід зазначити, що питанням необхідності та проведення реструктуризації підприємств аграрного сектору економіки присвячені праці ряду зарубіжних вчених таких як: Дж. Гелбрейт [1], П. Друкер [2], Т. Кунн [3], Г. Кунц [4], Дж. Кейнс [5], М. Портер [6], Й. Шумпетер [7]. Ця ж тематика, але з агропромисловою спрямованістю, присутня в працях вітчизняних вчених: В.Г. Андрійчука [8], В.М. Гейця [9], Г.М. Калетніка [10], І.В. Гончарук [11], І.В. Свиноуса [12], М.Й. Маліка [13], А.Г. Мазура [14], Ю.О. Головчук [15], П.Т. Саблука [16], О.Г. Шпикуляка [17] та багатьох інших. Тим не менш, науково-теоретичні та методичні аспекти формування дієвого механізму проведення реструктуризації підприємств переробних галузей АПК є ще недостатньо дослідженими і потребують поглибленого опрацювання.

Важливість і необхідність підвищення ефективності діяльності підприємств переробних галузей АПК в умовах глобалізації за умов

недосконалого ринкового середовища зумовлюють актуальність теми, логіку побудови та зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до наукових досліджень ініціативної науково-дослідної роботи Вінницького національного аграрного університету «Дослідження розвитку трансформаційних процесів в аграрній економіці макрорегіону «Поділля» (номер державної реєстрації 0115U001345 12.2015-12.2017 рр.) та «Розробка науково-методичних засад оцінки ефективного управління і розвитку підприємств АПК в глобально-трансформаційних умовах» (номер державної реєстрації 0118U100511, 12.2018-12.2021 рр.) в межах яких автором розроблено науково-методичні підходи та пропозиції щодо розробки механізму здійснення реструктуризації підприємств переробних галузей АПК в умовах глобалізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування механізму управління процесами реструктуризації підприємств переробних галузей АПК в умовах глобалізації та розробка практичних рекомендацій з удосконалення діяльності підприємств переробної промисловості АПК.

Для досягнення мети в дисертації поставлені такі головні завдання:

- узагальнити теоретичні розробки щодо понятійного змісту реструктуризації підприємств аграрного сектору економіки та охарактеризувати передумови розвитку сучасного аграрного виробництва;
- удосконалити методику дослідження структурних змін в галузях АПК;
- узагальнити методологічні підходи щодо оцінки реструктуризації переробних підприємств АПК;
- дослідити стан та тенденції розвитку підприємств переробних галузей АПК Вінницької області;
- здійснити оцінку диференціації розвитку галузей переробної промисловості АПК;

- здійснити оцінку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області в умовах мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища;
- сформувані інноваційні напрямки розвитку переробних підприємств АПК на перспективу;
- обґрунтувати необхідність вдосконалення механізмів реструктуризації з використанням інструментів страхування фінансових ризиків;
- розробити Стратегію розвитку переробної промисловості АПК Вінницької області в умовах глобальних економічних змін на перспективу, як доповнення Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року.

Об’єктом дослідження є процеси реструктуризації підприємств переробних галузей АПК в умовах глобалізації.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та практичні аспекти реструктуризації переробних підприємств АПК.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів: *економічного аналізу* – при визначенні ефективності функціонування переробних підприємств галузей АПК; *аналізу та синтезу* – при поєднанні складових економічних явищ в єдиному процесі; *графічний* – при наочному відображенні окремих показників розвитку переробних підприємств АПК у Вінницькій області; *групування* – при встановленні залежності ефективності господарювання підприємств від здійснення заходів реструктуризації; *дедуктивний* – при теоретичному осмисленні проблеми та уточненні окремих понять; *індуктивний* – при зборі, систематизації та обробці інформації; *співставлення* – при порівнянні розвитку різних переробних підприємств АПК; *монографічний* – для детального вивчення стану розвитку підприємств переробної промисловості; *математичного моделювання* – для розробки моделі конкурентних переваг переробних підприємств галузей АПК;

порівняння – для зіставлення фактичних даних за окремі періоди та роки.

Інформаційну базу дослідження становили матеріали Державного комітету статистики України, Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької облдержадміністрації, публікації з досліджуваної тематики, аналітичні матеріали аграрних формувань різних форм власності, наукові розробки зарубіжних та вітчизняних вчених з визначеної тематики.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційного дослідження, які відзначаються новизною, є наступні:

вперше:

– розроблено механізм реструктуризації переробних підприємств АПК з використанням страхування фінансових ризиків в умовах регулювання даного процесу Секретаріатом фінансової реструктуризації, що передбачає страхування ризиків як підприємств, що підпадають під реструктуризацію, так і кредиторів, що дасть можливість мінімізувати фінансові ризики та застосувати даний механізм без залучення Секретаріату;

удосконалено:

– підходи до стратегічного планування розвитку переробних підприємств АПК на інноваційно-інвестиційній основі, що включають в себе створення допоміжних виробництв з метою покращення фінансових показників діяльності підприємств переробної промисловості АПК та підвищення енергетичної безпеки держави за допомогою створення малих переробних підприємств, енергокооперативів та розробки механізмів формування конкурентних переваг;

– Стратегію збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року, яку доповнено стратегією розвитку переробної промисловості АПК. Обґрунтовано напрямки розвитку кооперування переробних підприємств з метою збільшення доходів сільського населення, розроблено напрями реструктуризації спиртових та цукрових заводів, що

передбачає модернізацію виробничих та управлінських процесів, створення виробництв інноваційної для них продукції – біогазу та біоетанолу.

набули подальшого розвитку:

– інтерпретація категорії «переробні підприємства АПК», що на відміну від існуючих включає в себе підприємства, які займаються виробництвом біогазу, електроенергії з відходів сільського господарства та переробної промисловості АПК, оскільки виробництво здійснюється на сировинній базі агропромислового сектору; інтерпретація категорії «диференціація розвитку галузей», як процесу розвитку підприємств за показниками ефективності використання активів, власного капіталу, трудових ресурсів, ефективності виробництва та можливості створення нових галузей;

– напрями здійснення реформ в державному секторі переробної промисловості АПК через здійснення заходів з реструктуризації на спиртових заводах Вінницької області;

– методичні підходи до оцінки ефективності реструктуризації, що включатимуть окрему оцінку стосовно ступеня впливу при виробничій реструктуризації з метою створення допоміжних виробництв орієнтованих на виробництво альтернативних джерел енергії з врахуванням ступеня зменшення витрат на основне виробництво та зменшення енергетичної залежності галузі;

– метод оцінки ефективності реструктуризації підприємств при створенні допоміжних виробництв, суть якого полягає у врахуванні зростання чистого прибутку не лише від нового виду діяльності, але й економічного ефекту для основного виробництва;

– інтерпретація категорії «структурна політика в сфері АПК», як комплекс державних заходів, який має сприяти формуванню та підтримці найбільш прогресивних та ефективних співвідношень та пропорцій в даній галузі, і в повній мірі забезпечувати її цілісність, ефективність та стійкість;

– методи дослідження ефективності господарської діяльності підприємств АПК на основі математичного моделювання, що передбачає

визначення впливу кожного окремого фактору на загальну результативність підприємств.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані наукові здобутки стосовно механізмів і напрямів комплексної реструктуризації переробних підприємств АПК можуть слугувати науково-методичним підґрунтям для вирішення практичних завдань оптимізації переробної промисловості АПК у відповідності до вимог ринкової економіки в умовах глобалізації суспільних процесів.

Окремі наукові розробки автора стосовно реструктуризації підприємств використані Департаментом агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА в частині практичного обґрунтування здійснення реструктуризації на переробних підприємствах АПК (довідка № 01-01-29/807 від 20.04.2016 р.); ПрАТ «СК «Провідна» при вдосконаленні механізмів страхування фінансових ризиків переробних підприємств (довідка № 0201/10-88 від 25.11.2015 р.); у Вінницькому національному аграрному університеті при викладанні дисциплін «Методологія та організація наукових досліджень», «Менеджмент організацій», «Управління інноваціями» та «Стратегічне управління» (довідка № 12-48-1197 від 31.05.2016 р.); в практичній діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» при формуванні конкурентних переваг молочної продукції (довідка № 436 від 03.06.2019 р.) та Іллінецькою міською радою при розробці перспективного плану розвитку енергетичних кооперативів з метою підвищення енергетичної та екологічної безпеки сільських територіальних громад, орієнтований на створення малих переробних підприємств АПК з переробки сільськогосподарської продукції на біодизель та шрот з подальшим використанням учасниками кооперативів у виробничих потребах населення Іллінецької ОТГ (довідка № 72 від 20.11.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів дисертації. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, результати якого сприяють розв'язанню науково-практичного завдання щодо

ефективної реструктуризації підприємств переробних галузей АПК. Наукові результати дисертаційного дослідження належать особисто автору і є його внеском у розвиток економічної науки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати проведених досліджень були апробовані на 8-ми міжнародних та республіканських науково-практичних конференціях, зокрема: «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва» (м. Вінниця, 2011 р.), «Економічні та загальноосвітні науки» (м. Умань, 2012 р.), «Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах» (м. Тернопіль, 2013 р.), «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва» (м. Вінниця, 2016 р.), «International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings» (м. Клайпед, 2016 р.), «Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права» (м. Полтава, 2018 р.), «Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України» (м. Київ, 2019 р.), «Економіка, освіта, технології в контексті глобальних трансформаційних імператив розвитку» (м. Черкаси, 2019 р.).

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційного дослідження опубліковані в 32 наукових працях загальним об'ємом 14,73 друк.арк., з них 1 стаття – у науковому виданні, яке індексується у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 15 – у наукових фахових виданнях, 7 статей – у закордонних виданнях, 8 – у матеріалах наукових конференцій та 1 – у монографії.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 стор., у тому числі 51 таблиці, 24 рисунків, 15 додатків на 24 сторінках, список використаних джерел налічує 149 найменувань на 17 стор.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Реструктуризація як економічна категорія та передумова розвитку сучасного агропромислового виробництва

Реструктуризація галузей агропромислового виробництва в сучасних умовах, що склалися в результаті трансформаційних процесів, є першочерговим завданням більшості суб'єктів господарювання особливо в аграрному секторі економіки.

Важливими характеристиками сутності категорії «реструктуризації підприємства» в сучасних економічних умовах є наступні аспекти:

- 1) реструктуризація є одним з ключових напрямів діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, цільовим орієнтиром якого є забезпечення ведення успішного бізнесу;
- 2) реструктуризація передбачає системний характер діяльності.

На думку Ченаш В.С. реструктуризація підприємства – це процес системної організації діяльності підприємства шляхом реалізації відповідного комплексу інноваційно спрямованих заходів щодо перебудови організаційно та (або) управлінської сфери підприємства, який дає змогу забезпечити перманентну адаптивність і стійкість, зростання конкурентоспроможності, прибутковості, ринкової вартості та реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємств у довгостроковій перспективі [18, с. 57].

Процеси реструктуризації в агропромисловому виробництві розпочалися з розпадом СРСР. Нові умови господарювання потребували прогресивних підходів, як до управління агропромисловими формуваннями, так і організації виробництва.

У цілому до основних проблем розвитку АПК України на той час можна віднести:

- впровадження багатукладної системи власності;
- застосування ефективних систем землекористування;
- впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур;
- розвиток вітчизняного виробництва сучасних сільськогосподарських машин, зокрема, засобів малої механізації;
- розширення виробництва добрив, гербіцидів тощо;
- запровадження комплексних агрохімічних та лісових меліорацій;
- формування виробничої та соціальної інфраструктури для розвитку сільської місцевості;
- державна підтримка АПК через переорієнтацію кредитно-фінансової, податкової та цінової політики на підтримку сільськогосподарського виробництва [19, с. 17].

Одним з основоположників дослідження процесів реструктуризації та розвитку аграрних реформ є П.Т. Саблук, який виділив головні етапи аграрної реформи в Україні:

- формування економічної платформи аграрної реформи;
- побудова ринкового за змістом економічного механізму;
- наповнення новим змістом конструкційної схеми економічної реформи;
- законодавче забезпечення здійснення аграрної реформи в сучасних умовах [16, 19].

На думку Р.П. Смоленюка, при подальшій реструктуризації агропромислового виробництва важливо:

- не допустити скорочення виробництва продукції і зниження її якості;
- зберегти стійке становище при переході до нових господарських форм;
- вийти з вироблюваною продукцією на нові ринки збуту;

- нарощувати виробництво продукції і запровадити нові її види, поліпшуючі асортимент і якість;
- значно збільшити обсяг кінцевої продукції АПК, орієнтуючись на широкі категорії споживачів [19, с.21].

На даному етапі розвитку глобалізаційних процесів в економіці України реструктуризації галузей агропромислової сфери є нагальним питанням. В умовах спаду промислового виробництва лише аграрний сектор в 2014 році мав тенденцію до зростання обсягів виробництва. Реструктуризація галузей саме агропромислового виробництва, а першочергово переробних підприємств АПК, може стати поштовхом до відродження економіки держави.

Удосконалення категорійно-понятійно апарату визначення реструктуризації підприємств може дати можливість розробити чіткі механізми управління розвитком переробних підприємств агропромислового виробництва.

Виходячи із запропонованого Ченаш В.С. підходу до трактування економічної сутності поняття «реструктуризація підприємства» можна обґрунтувати набір доміант якісної характеристики реструктуризації суб'єкта господарювання, зокрема: 1) системність; 2) стратегічність; 3) інноваційна спрямованість; 4) адаптивність; 5) комплексність; 6) оптимальність; 7) стійкий розвиток [18].

Реструктуризація є надзвичайно важливим елементом системи антикризових заходів. С.М. Еш пропонує проведення реструктуризації підприємств переробної промисловості АПК протягом певних строків в 4 етапи які залежать від зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства та які в сукупності мають формувати програму реструктуризації, котра включає в себе:

- 1 етап – проведення організаційної реструктуризації;
- 2 етап – реструктуризацію виробництва;
- 3 етап – фінансову реструктуризацію;
- 4 етап – корпоративну реструктуризацію [20].

Проведення реструктуризації аграрного виробництва в Україні проводиться в умовах трансформаційних процесів. Поняття трансформації є значно ширшим ніж реструктуризації, проте вони є взаємопов'язаними.

Визначення основних напрямів трансформацій аграрної сфери країни та її регіональних підрозділів ґрунтується на соціально-економічних та науково-практичних розробках і передбачає:

- структурні зміни у використанні природно-ресурсного потенціалу з урахуванням відмінностей природних умов регіонів, спеціалізації, сільськогосподарського виробництва та його розміщення;
- модернізацію регіональної, галузевої та виробничої систем аграрного виробництва;
- інноваційно-інвестиційне переоснащення аграрної сфери та її регіональних підрозділів, що сприятиме комплексній і цілеспрямованій зміні матеріальної та виробничо-технологічної структур, організаційно-господарської і регіональної структури виробництва;
- спрямування інвестицій у пріоритетні програми стратегічної ефективності та їх вплив на структуру аграрної сфери усіх територіальних рівнів;
- вдосконалення фінансово-кредитних відносин на основі системи гнучкого державного регулювання через пільгове оподаткування і кредитування для забезпечення необхідних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції;
- використання досягнень науково-технічного прогресу та впровадження інновацій у модернізацію матеріально-технічної бази в усіх сферах, галузях, виробництвах на підприємствах з сучасним технологічним рівнем;
- запровадження мало- та безвідходних технологій, біологічних засобів захисту рослин, підвищення ефективності використання ресурсів, комплексної переробки сировини, створення механізму захисту і оздоровлення екологічного середовища, введення екологічно безпечного

(органічного) виробництва, розробку та орієнтацію на технологічні параметри використання навколишнього середовища, а також формування біосферосумісних матеріально-технічних засобів виробництва [21].

Для досягнення даних цілей потрібно покращити інвестиційну привабливість економіки нашої країни для іноземних інвесторів за рахунок приєднання країни до загальноприйнятих у світі регуляторних норм. Для України стратегічно важливою метою є стимулювання структурних трансформацій у середині країни, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності у відкритому ринковому середовищі. На сьогодні Україна недостатньо залучена до цих процесів, оскільки вона:

- відстає від розвинутих держав світу у сфері інформатизації та розвитку інформаційних технологій;
- перебуває на початку формування вітчизняних ТНК, конкурентоспроможних на глобальному світовому ринку;
- непослідовно запроваджує економічну лібералізацію;
- не координує свою зовнішньоекономічну політику з іншими пострадянськими й постсоціалістичними країнами [22].

Окрім зазначених заходів на державному рівні слід приділяти увагу розробці стратегії реструктуризації проблемних галузей. Для цього потрібно розглянути наявні класифікації реструктуризації галузей та розробити певні стратегії насамперед для державних підприємств.

Підходи до класифікації реструктуризації є досить різними. Так, О. Паровий розрізняє два види реструктуризації залежно від термінів: короткострокову та довгострокову [23]. А. Чернявський в залежності від характеру заходів, що застосовуються, розрізняє такі форми реструктуризації як виробництва, активів, фінансову і корпоративну [24].

З певним рівнем умовності можна виділити три головні етапи реструктуризації сільськогосподарських підприємств в Україні [25; 26]. Перший етап (1991–1993 рр.) – початок демонополізації землі, врегулювання проблем, пов'язаних з передачею сільським мешканцям у приватну власність

земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства; започаткування фермерського руху. Другий етап (1994–1999 рр.) – паювання земель, що були передані у колективну власність колективних сільськогосподарських підприємств, правове врегулювання орендних відносин; завершення паювання майна в колективних сільськогосподарських підприємствах, яке, однак, було неефективним, незважаючи на величезний обсяг проведеної в господарствах роботи [25; 26].

Третій етап розпочався з Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки» від 3.12. 1999 р. У результаті реалізації цього Указу протягом лише одного року відбулися суттєві зміни в організаційно-правовій структурі сільськогосподарських підприємств (деколективізація). На базі 10,9 тис. недержавних сільськогосподарських підприємств, що підлягали реструктуризації, було створено 14,5 тис. приватних підприємств, з яких колективні сільськогосподарські підприємства становили 73%, господарські товариства – 14%, приватні підприємства з орендними відносинами – 2%, сільськогосподарські кооперативи – 2%, агрофірми – 5%, інші формування – 4%. Насправді, значна частина таких підприємств не є приватними, тобто не належать окремій особі або окремій сім'ї [19, с. 20].

Термін «реструктуризація» стосовно підприємств досить чітко розкрив Л. Водачек [27]. Реструктуризацію даний вчений розглядає, як комплексні та взаємопов'язані зміни структури виробничо-господарської системи підприємства, які забезпечують більш ефективне функціонування підприємства у цілому. В організаційному плані об'єктом реструктуризації є суб'єкт господарської діяльності. Реструктуризація передбачає зміни програми виробництва підприємства та пов'язані із цим інноваційні зміни в структурах підприємства: виробничій (складові виробничого процесу); функціональній (у процесі реалізації функції суспільного поділу праці); інформаційній (інформаційні системи); організаційній (економіко-правові форми, зміни розподілу прав та обов'язків на підприємстві); кадровій

(професійний і кваліфікаційний склад працівників); фінансовій (активи та пасиви).

На думку В.О. Гусева, інноваційна реструктуризація промислового комплексу має включати одночасно організаційні структурні перетворення і удосконалення системи державного управління [28].

Організаційні структурні перетворення передбачають утвердження прогресивних форм організації промислового виробництва, відзначених сприйнятливістю до інноваційних процесів та спроможних забезпечити замкнутий технологічний цикл виробництва з високою створеною доданою вартістю. Зокрема, це вертикально-інтегровані структури (промислові корпорації, промислово-фінансові та холдингові групи), і горизонтально-інтегровані структури (промислові кластери у межах адміністративно-територіальних одиниць) [28].

Удосконалення системи державного управління промисловістю пов'язано з формуванням повнофункціональної структури системи управління, що передбачає перехід від галузевого до функціонального принципу управління промисловістю. Необхідним є посилення взаємодії та координації роботи з органами державного управління суміжних галузей національної економіки, включення в систему управління регіональних органів з розширенням їх повноважень щодо формування та реалізації регіональної промислової політики на засадах субсидіарності, поліпшення управління державною промисловою власністю, зокрема державними корпоративними правами в промисловості. Впровадження комп'ютеризованих систем підтримки управлінських рішень, створення централізованих облікових баз даних щодо організації статистичних спостережень у сфері промисловості для аналітичного забезпечення прийняття державних управлінських рішень [28].

Змістовою стрижневою складовою інноваційної реструктуризації переробної промисловості АПК мають стати інноваційні зміни технологічної

та організаційної його структури, зокрема галузевої. При цьому має бути враховано:

- технічне оновлення на передовій технологічній базі основних виробничих фондів провідних промислових підприємств, до яких відносять бюджетоформуючі підприємства, а також підприємства, які є «точками економічного зростання», або мають перспективу ними стати;

- поглиблення потенціалу промислово-технологічної переробки та створення умов для вдосконалення відтворювальної структури промисловості за технологічними укладами вищого рівня, або запровадження ключових технологій вищих технологічних укладів на виробництвах, віднесених до нижчих технологічних укладів;

- запровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;

- підвищення ступеня переробки сировини у виробничих процесах на підприємствах;

- поєднання процесів вертикальної інтеграції організаційних форм (на загальнодержавному та галузевому рівнях) разом з процесами горизонтальної інтеграції на регіональному рівні (сприяння формуванню кластерів виробництв на регіональному та міжгалузевому рівнях) із створенням належних умов для децентралізованого управління та субсидіарним розподілом прав та відповідальності;

- підготовку висококваліфікованого персоналу, зокрема вищої ланки, що передбачає необхідну професійну підготовку для запровадження інноваційної реструктуризації промислових виробництв та адаптацію до інноваційних змін;

- створення інноваційних структур підтримки процесів інноваційної реструктуризації, як: технологічних, промислових (індустріальних) парків, інноваційних бізнес-інкубаторів, інноваційних та венчурних фондів та інших структур для забезпечення комерціалізації й широкого впровадження у виробництво наукоємних розробок, вихід на світові ринки з високотехнологічною конкурентоспроможною продукцією [28].

В свою чергу залежність переробних галузей АПК від сільськогосподарських виробників вимагає проведення комплексних заходів реструктуризації підприємств не лише переробної промисловості АПК, а й сільського господарства.

В сучасних умовах господарювання проведення реструктуризаційних заходів в аграрному секторі є нагальною умовою для підвищення ефективності управління підприємствами усіх галузей агропромислового виробництва в комплексі. Застосування широкого кола заходів з реформування управлінської, фінансової, виробничої та інших сфер діяльності підприємств аграрного спрямування повинно опиратися на науково-методологічну основу. Саме реструктуризація підприємств галузей агропромислового спрямування в умовах глобалізації може стати основним інструментом для інтеграції даних підприємств у світовий економічний простір. Функціонування агропромислового комплексу в умовах глобалізації суспільних процесів вимагає нових підходів до управління підприємствами. Розвиток економічної науки у сфері дослідження особливостей реструктуризації підприємств різних галузей АПК може стати одним з ключових інструментів інтеграції підприємств у світовий економічний простір.

Дослідженням терміну «реструктуризація» присвячена значна кількість праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, проте єдиного визначення на даний час немає (табл. 1.1).

За результатами аналізу підходів до визначення категорії «реструктуризація» [30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48] можна дійти висновку, що даний процес пов'язаний із комплексом змін в усіх сферах діяльності підприємства, спрямований на пристосування організації до умов зовнішнього середовища.

В сучасній світовій практиці функціонування підприємств в глобалізованому просторі накопичений досить значний досвід реструктуризації виробництва. Напрацьований досвід дав можливість сформулювати основні моделі реструктуризації, а саме – вартісну, портфельну, ділової досконалості

та прагматичну. Проте чіткого трактування поняття реструктуризації підприємств на даний час не існує.

Концепцію розвитку кожного підприємства на даний час розробляють залежно від умов його господарської діяльності за такими основними напрямками: організаційні, виробничі, інвестиційні, економічні, зовнішньо-економічної діяльності, управління персоналом, соціальні та екологічні.

Таблиця 1.1

Основні підходи до тлумачення поняття «реструктуризація»

Зміст	Автор
Реструктуризація – комплексна оптимізація функціонування підприємства відповідно до вимог його зовнішнього оточення та визначеної стратегії його розвитку, котра сприяє принциповому поліпшенню управління, підвищенню ефективності і конкурентоспроможності виробництва і продукції, яка випускається, на базі прогресивних підходів до управління, у тому числі наукової методології управління якістю, реінжиніринг бізнес-процесів, інформаційних технологій і систем та ін.	І.І. Мазур, В.Д. Шапро [29]
Реструктуризація – процес який забезпечує найбільш ефективне управління активами, зобов'язаннями та власним капіталом через проведення заходів зі змін в операційній, фінансовій та інвестиційній сферах діяльності з метою створення додаткової вартості бізнесу для власників підприємств	Л.С. Ситнік [30]
Реструктуризація – природний процес покликаний забезпечити підвищення конкурентоспроможності та ефективності функціонування підприємства, зростання його ринкової вартості та інвестиційної привабливості	Л.П. Тимошик [31]
Реструктуризація на мікрорівні є природним процесом адаптації внутрішніх структур організацій, незалежно від їх масштабу і організаційно-правової форми, до постійно змінних під впливом різноманітних чинників умов зовнішнього середовища	А.К. Татунджян [32]
Реструктуризація підприємства – це процес зміни структури активів та пасивів організації, виробничої та організаційної структур управління, який не є частиною короткострокового ділового циклу підприємства	Г.П. Юн [33]
Реструктуризація підприємств є керованим процесом зміни структури господарської діяльності (активів, власності, фінансів, управління, кадрів і ін.), на яку покладена мета адаптації внутрішньої структури підприємства до постійних змін умов зовнішнього середовища для досягнення стійкості діяльності підприємств	Н.С. Ричихина [34]
Реструктуризація підприємства – спосіб адаптації організації до ринкових умов господарювання, забезпечення ефективності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності його діяльності	Л.Ф. Кальніченко [35]
Реструктуризація бізнесу покликана на створення бізнес-системи, яка, з одного боку, відповідатиме довгостроковим завданням власників, а з іншого – буде розвиватися відповідно до вимог зовнішнього середовища	М. Дмитрієв [36]

Джерело: формовано автором на основі [29-36]

Розробка концепції має ґрунтуватися на чітко визначеній і сформульованій меті реструктуризації підприємства і включати такі питання:

- аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на господарську діяльність об'єкта реструктуризації;
- вибір варіанта (виду) реструктуризації підприємства;
- обґрунтування стратегічного розвитку підприємства;
- оцінка можливості подолання труднощів у період проведення реструктуризації;
- розробка бізнес-плану для реструктуризованого підприємства [49].

Вибір варіанта або виду реструктуризації підприємства повинен полягати у виборі саме того з кількох поданих варіантів, який повністю відповідатиме вимогам і пріоритетам розвитку підприємства, високій технологічності виробництва та конкурентоспроможності продукції (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Організаційні форми здійснення реструктуризації суб'єкта господарювання

Джерело: розробка автора

Отже, концепція розвитку підприємств дає відповідь на питання про те, як саме буде проведено реструктуризацію через об'єднання, злиття, розподіл, виділення зі складу об'єднання, реорганізацію тощо. Форми та методи реорганізації структурних підрозділів у складі підприємства визначаються на

підставі аналізу умов їх функціонування. Обираючи форми та методи реорганізації, особливу увагу необхідно звертати на збереження підрозділів.

Сучасний етап функціонування переробних підприємств АПК характеризується наявністю кола проблем, основними з яких є: недосконалість ринкового механізму, агресивність зовнішнього середовища, неефективність системи управління, відсталі технології, відсутність джерел фінансування, низька конкурентоспроможність продукції тощо.

Вирішення даних проблем повинне бути пов'язане, насамперед, із запровадженням нових механізмів і методів реструктуризації, які були б адекватними організаційній структурі, економічному стану підприємства, галузевим особливостям підприємств та швидкоплинним зовнішнім умовам середовища господарювання [49].

Особливу увагу доцільно звернути на оцінку ефективності реструктуризації підприємств при створенні допоміжних виробництв та врахувати зростання чистого прибутку не лише від нового виду діяльності, але й економічного ефекту для основного виробництва

Підприємства переробної промисловості АПК мають певну галузеву особливість, таку як наявність сталого технологічного процесу. Участь великої кількості трудових ресурсів вузької спеціалізації в процесі виробництва продукції унеможливорює швидко зміну збиткової діяльності на більш економічно вигідну сферу діяльності та перекваліфікацію персоналу.

Узагальнюючи запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими-економістам механізми реструктуризації та моделі управління реструктуризацією переробних підприємств АПК, можна констатувати суттєву різницю за характером перетворень (радикальні чи локальні зміни) та об'єктом реструктуризації (виробництво, збут, управління тощо) [49].

Отже, на нашу думку реструктуризація підприємств переробної промисловості АПК – це безперервний процес здійснення комплексу фінансово-економічних, технологічних, соціально-кадрових та адміністративно-управлінських заходів, спрямованих на: вдосконалення організаційної

структури підприємства, «оздоровлення» бізнес-процесів та вдосконалення фінансової та економічної діяльності господарюючого суб'єкта [49].

У результаті проведених реформ після розпаду СРСР в Україні значно знизилися витрати підприємств бізнесу переробної промисловості АПК, спростився доступ до власності на дані підприємства. В умовах різкого реформування цього сектора економіки зросла роль регіонів. Проте при цьому ринковий механізм не скасовує доцільності економічно виправданого об'єднання державних і територіальних аспектів економічного розвитку.

При проведенні державою політики передачі підприємств переробної промисловості АПК в приватну власність виникли вертикально інтегровані структурні об'єднання – агрохолдинги. Законодавство України передбачало практично один спосіб приватизації – перетворення їх у акціонерні товариства. Під час приватизації майна переробних та сервісних виробництв законодавством передбачалася безкоштовна передача 51% акцій створеним на їх основі товариствам, включаючи розміщення приватизованих майнових сертифікатів.

Акції, які підлягали приватизації, розподілялися між недержавними організаціями прямо пропорційно до обсягів сировини чи послуг, отриманих за 5 років, передбачених приватизацією.

Більшість підприємств переробної промисловості АПК та сервісних організацій було приватизовано через використання механізму оренди державного майна. Оренда з послідуочим викупом мала, як наслідок, те, що частка держави в статутних фондах залишилася невеликою.

Наведене в дослідженні науково-теоретичне підґрунтя сутності реструктуризації галузей, як передумови розвитку агропромислового виробництва дозволяє констатувати, що:

- реструктуризація підприємств агропромислового комплексу в період становлення ринкових відносин стала основним інструментом пристосування аграрних галузей до нових умов господарювання;
- наслідком реструктуризації в сільському господарстві стало

виникнення в переважній більшості ТОВ та фермерських господарств, які стали на заміну КСП, що були не пристосовані до нових умов господарювання;

- реструктуризація в переробних галузях АПК проходила через приватизацію державних підприємств і створення акціонерних товариств відкритого та закритого типу;

- наслідком проведених реформ в аграрному секторі стало створення вертикально інтегрованих об'єднань;

- реструктуризація підприємств аграрного сектору має бути спрямована на цілий комплекс заходів виробничого, управлінського, фінансового, організаційного та інноваційного характеру, спрямованого на пристосування підприємств до глобалізованої світової економіки.

1.2. Дослідження структурних змін в галузях АПК

Після розпаду СРСР залишилася значна кількість КСП, які не були пристосовані до умов функціонування в ринкових умовах господарювання. Першими спробами пристосувати сільське господарство держави до умов інтеграції економіки в світові глобалізовані процеси стало створення фермерських господарств.

Еволюцію аграрних трансформацій в сільському господарстві можна розглянути в 3 етапи:

1. етапи дорадянського періоду (переведення аграрного господарства країни з оброчної системи на панщину, скасування кріпосного права, Столипінська реформа);

2. етапи радянського періоду (реформи В.І. Леніна, Й.В. Сталіна, М.С. Хрущова, Л.І. Брежнєва, Ю.В. Андропова, М.С. Горбачова);

3. пострадянські реформи (реформування земельних відносин та становлення ринкових відносин на селі, паювання земель, переданих у

колективну власність, реорганізація КСП у підприємницькі господарські структури ринкового типу) [50].

На сьогодні час продовжуються трансформації в промисловості України, що супроводжуються процесами укрупнення підприємств та зниження частки малого бізнесу. Частка переробних підприємств АПК в промисловому виробництві України становить близько 22-26 % в рік і склала в 2019 році понад 616 млрд грн (табл. 1.2). Зниження чисельності населення, низька конкурентоспроможність частини продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках є основними причинами гальмування даного процесу.

Таблиця 1.2

Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності в Україні у 2015-2019 роках, млрд грн

	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +/-
Промисловість	1776,6	2158	2625,9	3045,2	3019,4	1242,8
Добувна промисловість	191,6	240,2	323,5	391,5	402,2	210,6
Переробна промисловість	1139,2	1312,7	1627,5	1885,4	1828,3	689,1
Переробна промисловість АПК	398,0	462,4	548,4	589,9	616,2	218,1

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України

На даний час необхідною умовою для подальшого розвитку агроформувань має стати збалансованість розвитку підприємств АПК. Сучасна структурна політика в даному секторі економіки повинна розглядатися як система державних заходів, котра має опиратися на чітку науково-методичну базу.

На сьогодні валове виробництво продукції АПК не досягло рівня 1990 року внаслідок структурних змін у самому процесі виробництва. Зберігається велика кількість невирішених структурних проблем: територіальна асиметрія і наростаюча диференціація районів за рівнем економічного розвитку, непропорційна деформація галузевої структури та нерациональний

перерозподіл ресурсів, значна «звуженість» інвестиційних потоків і технологічна градація підгалузей, зміщення структури сільськогосподарського виробництва в бік дрібнотоварного укладу, падіння ролі державного сектора при вираженому нестійкому функціонуванні всіх суб'єктів аграрної економіки, втрата ресурсного потенціалу сільськогосподарських організацій та неефективні відтворювальні пропорції. Наявність багаточисельних структурних вад обмежує поступальний розвиток аграрної системи в цілому.

Структурні перетворення за умов глобалізації в АПК України доцільно розглядати в три етапи:

- перший етап (1990-1999 рр.) – характеризується перебудовою аграрної системи в державі та окремих регіонах, котра супроводжувалась досить глибокою структурною кризою АПК;
- другий етап (1999-2004 рр.) – можна охарактеризувати як саморегуляцію системи АПК під впливом внутрішніх підприємницьких адаптаційних механізмів, в тому числі за рахунок державного регулювання;
- третій етап (2005 р. – по теперішній час) – характеризується регульованими перетвореннями, які спрямовані на відновлення пропорцій економічного розвитку агропромислового сектору економіки.

В умовах кризових явищ та наслідків глобалізації та інтеграції агропромислового сектору України в світогосподарських зв'язках доцільно врахувати ряд структурних чинників, що визначають рівень кризової небезпеки та методологію здійснення структурних змін, а саме:

- загальний стан економіки держави, якість її інститутів та швидкість з якою вони реагуватимуть на ті чи інші кризові явища та диспропорцію в структурі галузей АПК;
- розмір, характер та стан фінансового сектору в економіці держави;
- взаємопов'язаність національних фінансових інститутів із великими фінансовими центрами;
- ступінь заборгованості країни та відносна величина зовнішніх,

державних, урядових та інших боргів в тому числі боргів домогосподарств і корпорацій [52].

У свою чергу, методологія здійснення структурних змін з метою оптимізації підприємств АПК має включати такі важелі механізму структурних змін, як:

нормативні:

- розробка нових правил поведінки на міжнародних агропродовольчих ринках;
- створення органів, покликаних проводити нормативно-правовий супровід реструктуризації підприємств;
- розвиток інформаційно-комунікаційних зв'язків між підприємствами в умовах глобалізації;
- створення ціннісно-нормативного середовища у системі міжнародної безпеки;
- формування концептуальних засад по співробітництву з міжнародними інституціями;

встановлення сприятливих умов розвитку інноваційного бізнесу;
структурні:

- синхронізація національного бізнес-циклу та формування стратегії інтеграції підприємств держави в світове господарство;
- проведення широкого комплексу заходів по організаційній реструктуризації підприємств (починаючи від освоєння нових технологій аж до виробництва біопалива);

конструктивні:

- адаптація законодавства України до діючих інститутів глобального фінансового менеджменту;
- розробка системи довгострокового глобального фінансового планування діяльності підприємств в світовій економіці;
- розвиток енергокооперативів з переробки продукції сільського господарства та переробної промисловості АПК;

- розширення національних та міжнародних фінансових резервів стабілізаційних фондів, проведення прогнозу розвитку світових продовольчих ринків;
- залучення в економіку іноземних інвестицій шляхом постійного моніторингу пропозицій з боку інвесторів, налагодження контактів з міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями;
- визначення науково-технологічних пріоритетів щодо умов розвитку глобальної економіки [53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74].

Для розробки методології здійснення структурних змін в галузях АПК доцільно розглядати структурні зрушення, структурну перебудову, структурні перетворення, а також структурну трансформацію в комплексі, адже саме структурні трансформації є невід'ємним наслідком докорінного порушення рівноваги економічних систем [75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86].

Дослідження структурних зрушень, структурної перебудови, структурних перетворень та структурної трансформації дозволило в повній мірі упорядкувати дані поняття щодо структурних змін в економічній системі (табл. 1.3).

Сучасна структурна політика в сфері переробних галузей АПК повинна розглядатись, як комплекс державних заходів, котрий має сприяти формуванню та підтримці найбільш прогресивних та ефективних співвідношень та пропорцій в галузі, і в повній мірі забезпечувати її цілісність, ефективність та стійкість.

Методологія здійснення структурних змін в аграрному секторі держави має бути адаптована до можливих ситуацій в регулюванні окремих галузей АПК, адже можливі наступні ситуації:

- якщо галузь має порівняно стійкий характер функціонування при незначних відхиленнях від оптимальних пропорцій, то програма структурних перетворень повинна бути націлена на збереження організаційного устрою, збалансованості та цілісності досліджуваного типу розвитку галузі;

Таблиця 1.3

Зміст понять, які використовуються для характеристики структурних змін в економіці

Поняття	Зміст	Наслідки
Структурні зрушення	Порушення структури економічної системи через зміну обсягів виробництва та споживання за окремими елементами структури, яка відбувається на базі існуючого обсягу капітальних благ, що залучені до виробництва	Незначна зміна структури економічної системи, яка спричинена несуттєвими змінами її окремих елементів і майже не позначається на взаємозв'язку її елементів
Структурна перебудова	Порушення структури економічної системи через нове співвідношення попиту та пропозиції, нові ринкові ціни та розмір виробництва, а також новий розподіл запасу капітальних благ	Помітні структурні зміни в економічній системі через помітну зміну окремих її елементів, яка спричиняє зміни їх взаємозв'язків, що не приводить до зміни властивостей системи
Структурні перетворення	Порушення структури економічної системи через нове співвідношення попиту, пропозиції, ринкової ціни та розміру виробництва, яке супроводжується формуванням нового розподілу запасу капітальних благ	Суттєві структурні зміни в економічній системі через значну зміну окремих її елементів, яка спричиняє зміну їх взаємозв'язків, що приводить до набуття економічною системою нових властивостей
Структурна трансформація	Формування нової структури економічної системи завдяки новому співвідношенню попиту, пропозиції, ринкової ціни та розміру виробництва, яке супроводжується формуванням нового розподілу запасу нових капітальних благ	Докорінна зміна внутрішньої побудови економічної системи, взаємозв'язків між її елементами, закономірностей цих взаємозв'язків, що приводить до зміни основних системних якостей, які визначають економічну сукупність як єдине ціле

Джерело: сформовано автором на основі [76]

- у разі присутності структурних деформацій регульовані трансформації повинні бути пов'язані з переглядом та коректуванням структурних пропорцій, створенням програми, адаптованої для побудови ефективної концепції розвитку галузі;

- якщо певна галузь знаходиться в кризовому стані, то мета структурної політики повинна полягати в радикальній трансформації, котра має бути спрямована на подолання кризових явищ та відновлення оптимальних пропорцій, співвідношень в межах АПК областей.

Для оцінки стану аграрної структури доцільно використовувати систему показників, представлених К.В. Наконечною [87, с. 47].

Про зміни в структурі агропромислового сектора можна судити по зміні маси, індексу, швидкості, інтенсивності, спрямованості і ефективності структурних зрушень за тривалий період. Необхідно застосовувати їх комплексно і вивчати всі структурні зрізи агропромислового сектора економіки.

Часткові показники:

Маса структурної зміни:

$$M = F_2 - F_1, \quad (1.1)$$

де F_2 , F_1 – відповідно, питома вага елементів структури в базисному і звітному періодах. Показує швидкість зміни частки структурних елементів економіки за тривалий період. Показник виражається у відносному і абсолютному вираженні.

Відносний показник структурної зміни:

$$M = F_2/F_1, \quad (1.2)$$

Відображає темп зростання (зниження) частки елементів структури. Використовується при оцінці розвитку структурних змін в економіці.

Індекс структурної зміни:

$$I = F_2 - \frac{F_1}{F_1} * 100, \quad (1.3)$$

Відображає зміну маси структурних змін за певний проміжок часу, виражений у відсотках.

Швидкість структурної зміни:

$$V = M/T \text{ або } V = I/T, \quad (1.4)$$

Відображає динаміку структурних зрушень у часі, оцінює їх інтенсивність. Дозволяє зіставити зміни різних елементів структури.

Інтенсивність структурної зміни:

$$V = M * V, \quad (1.5)$$

Відображає ступінь зміни маси структурних зрушень в рік,

характеризуючи не лінійність розвитку зрушень у структурі економіки.

Направленість структурної зміни:

$$N = (C_+^t + C_-^t) / E^t, \quad (1.6)$$

де C_+^t – сума компонент, для яких різниці $(F_2 - F_1)$ є позитивними, C_-^t – сума компонент, для яких різниці $(F_2 - F_1)$ негативні, E^t – інтенсивність зрушень за період.

Дана залежність структурних зрушень (зростання або спадання) за досліджуваній період. Вона дозволяє оцінити якість структурних зрушень: прогресивний або (регресивний) характер змін. Узагальнюючим показником виступає: Коефіцієнт загальної маси структурної зміни:

$$M_{\text{заг}} = (\sum q_1 * P_0) / (\sum q_1 * P_1) \quad (1.7)$$

де q_1, q_0 — обсяги продукції базисного і звітного періоду відповідно;

P_0, P_1 — базисні (звітні або зіставні) ціни, які відіграють роль вагів.

Даний показник характеризує збільшення масштабу розвитку економіки.

У разі незначних зрушень структури забезпечується збалансований розвиток економіки, але збалансованість набувається ціною консервації структури.

Квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних змін:

$$\delta_{F_2-F_1} = \sum |F_2 - F_1| / n \quad (1.8)$$

Дозволяє виявити найбільш стійкі тенденції в зміні структури економіки.

Лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних змін:

$$\delta F_2 / F_1 = \sum \left(\frac{F_2}{F_1} - 2 \right) \quad (1.9)$$

Даний показник характеризує середній відносний приріст частки частин цілого. Чим більше кількісне значення коефіцієнта, тим більш різкими є відносні структурні зрушення.

Квадратичний коефіцієнт відносних структурних змін:

$$\delta F_2 / F_1 = (\sum (F_2 / F_1 - 2)^2 F_1 * 100)^{1/2} \quad (1.10)$$

Характеризує середній відносний приріст питомої ваги частин цілого.

Чим більше кількісне значення коефіцієнта, тим більш різкими є відносні структурні зрушення.

Інтегральний коефіцієнт структурних відмінностей:

$$K = ((\sum(F_2 - F_1)^2) / \sum(F_2 + F_1)^2)^{1/2} \quad (1.11)$$

Даний показник характеризує середнє відхилення темпу зростання (зниження) окремих елементів структури від їх середнього значення, рівного одиниці (100%). Коефіцієнт дає можливість оцінки структурних відмінностей внутрішньо регіональної агропромислової структури.

Оцінка ефективності структури передбачає вивчення динаміки показників виручки, прибутку і рентабельності виробництва; проведення факторного аналізу для визначення впливу факторів зміни.

Так, ефективність виробництва можна оцінити по динаміці показників:

1) прибуток (збиток) від продажів окремих видів продукції, величина якої залежить від факторів: обсяг продажів продукції (ОП); собівартість продукції (С) і середніх реалізаційних цін (Ц).

Факторний аналіз, що дозволяє визначити величину впливу факторів на зміну фінансового результату, проводиться методом ланцюгової підстановки за такою моделі:

$$П(З) = ОП1 * (Ц1 С1) \quad (1.12)$$

2) прибуток (збиток) від продажу продукції, величина якої залежить від зміни обсягу продажів продукції (ОП), структури товарної продукції (СТП, собівартості продукції (С) і середньо реалізаційних ціни продукції (Ц).

Факторна модель має вигляд:

$$П(У) = f(ОП; СТП; Ц; С) \quad (1.13).$$

Щоб знайти вплив тільки обсягу продажів, прибуток (збиток) від продажів базисного року необхідно помножити на коефіцієнт зростання (зниження) реалізованої продукції в оцінці за собівартістю базисного року.

Отже, в практиці структурного регулювання змін в галузях АПК увага має бути акцентована на досягненні балансу між обсягами виробництва та попиту, забезпеченні умов для вільного міжгалузевого надходження ресурсів

та розширенні нових перспективних галузей. Необхідно досягти максимального вирівнювання економічного розвитку територій, а також оптимізації просторового розміщення підприємств АПК, впровадження інноваційних технологій і створення сприятливих умов для взаємної адаптації сільського господарства та переробної промисловості АПК.

1.3. Методологічні підходи до оцінки наслідків реструктуризації переробних підприємств галузей АПК

Потреба у змінах на переробних підприємствах АПК з метою підвищення ефективності господарювання зумовлюється не лише необхідністю своєчасного реагування на погіршення фінансових показників, а й прагненням адаптуватися до вимог сучасного глобалізованого ринку.

Реформування підприємств АПК може здійснюватися різними способами. Одним з найефективніших шляхів є проведення реструктуризації, проте лише успішна реалізація її програми може забезпечити покращення результатів діяльності чи адаптацію до глобальних викликів ринку.

Кількісно оцінити ефективність діяльності підприємства після реструктуризації можна за допомогою інтегрального фінансового індикатора, до складу якого входять коефіцієнти: поточної ліквідності, оборотності активів, забезпеченості власними оборотними коштами, рентабельності продажу та рентабельності власного капіталу. Розрахунок рейтингу підприємства здійснюється за формулою [88, с. 17]:

$$R_i = \left(\sum_{j=1}^n 1K_{iy} / KB_j \right) / n, \quad (1.14)$$

де R_i – інтегральна рейтингова оцінка i -го підприємства;

n – кількість розрахункових коефіцієнтів;

$1K_{iy}$ – фактичне значення j -го коефіцієнта;

KB_j – базове значення j -го коефіцієнта.

Якщо значення обчислених коефіцієнтів співпадатимуть з базовими, рейтинг аналізованого підприємства дорівнюватиме одиниці – структура і ліквідність балансу відповідають встановленим нормативам. Але за умови використання такого підходу, коли базові значення фінансових коефіцієнтів однакові для усіх господарюючих суб'єктів, отримані дані є надто узагальнюючими і поверховими [89].

Одним із показників, який дає змогу проаналізувати майбутній фінансовий стан та оцінити його стійкість, є коефіцієнт можливої нейтралізації загрози банкрутства у короткостроковому перспективному періоді [90]:

$$КН_{зб} = ЧГП / \Phi Z_{сер} \quad (1.15)$$

де ЧГП – очікувана сума чистого грошового потоку;

$\Phi Z_{сер}$ – середня сума фінансових зобов'язань.

Саме за допомогою цього коефіцієнта ми пропонуємо оцінювати платоспроможність підприємства, ефективність антикризової реструктуризації. Даний показник, на відміну від розглянутих, відображає у динаміці спроможність підприємства погашати свої поточні зобов'язання за рахунок грошових надходжень від операційної діяльності та показує зміну величини отриманого доходу після проведення реструктуризації.

Доцільно дану формулу дещо вдосконалити в тому випадку, якщо підприємство страхує частину своїх фінансових ризиків, тоді вона матиме наступний вигляд:

$$КН_{зб} = ЧГП / (\Phi Z_{сер} - \Phi Z_з), \quad (1.16)$$

де ЧГП – очікувана сума чистого грошового потоку;

$\Phi Z_{сер}$ – середня сума фінансових зобов'язань;

$\Phi Z_з$ – застраховані фінансові зобов'язання.

Підприємства, які бажають зміцнити свої позиції на ринку, підвищити конкурентоздатність продукції, або у яких спостерігається тенденція до погіршення фінансового стану також можуть ініціювати здійснення реструктуризації розвитку, метою якої є підвищення вартості бізнесу, а індикатором ефективності фінансово-господарської діяльності після

проведення структурних перетворень буде ринкова вартість господарюючого суб'єкта. Для її оцінки найбільш популярними є такі підходи:

1. дохідний – метод дисконтованого грошового потоку, метод капіталізації;
2. порівняльний (ринковий) – метод ринку капіталу, метод угод, метод галузевих коефіцієнтів;
3. затратний – метод чистих активів, метод ліквідаційної вартості.

На нашу думку, дохідний підхід до оцінки вартості слід застосовувати на тих підприємствах, на яких спостерігається криза успіху – негативні відхилення фактичних показників фінансового стану від запланованих чи криза стратегії – зниження потенціалу успіху, послаблення захисних можливостей у конкурентній боротьбі. Для господарюючих суб'єктів, які вже є неплатоспроможними найбільш доцільним буде використання затратного методу.

Критерієм ефективності реструктуризації, на думку Л.П. Бєлих та М.А. Федотової, є досягнення господарюючим суб'єктом максимально можливого вартісного розриву у поточній вартості грошових потоків – забезпечення приросту ринкової вартості власного капіталу, на основі якого визначається конкурентоспроможність підприємства [91]. Вартісний розрив – різниця між вартістю підприємства на даний момент часу та його потенційною вартістю після проведених реструктуризаційних змін [91]:

$$NRVC = [D(PN)i + (EE)i + (I) + (T),] * r \quad (1.17)$$

де $NRVC$ – чиста поточна вартість ефекту реструктуризації;

$D(PN)$. – додатковий прибуток, отриманий після проведення реструктуризації;

i – період часу після реструктуризації;

$(EE)i$ – економія виробничих витрат і додатковий прибуток за рахунок диверсифікації виробництва;

$(I)i$ – додаткові інвестиції для здійснення реструктуризації;

$(T)i$ – приріст (економія) податкових платежів;

r – коефіцієнт поточної вартості.

Зауважимо, що ефективність реструктуризації згідно з наведеною формулою, відображена у контексті стратегічних мотивів підприємства: бажання розширення бізнесу та отримання синергійних вигід, або коли такі перетворення виступають як один із способів диверсифікації виробництва. Досягти даних вигід можна шляхом злиття чи поглинання, що може призвести до отримання певних податкових пільг, зниження затрат на одиницю виготовленої продукції внаслідок більш масштабного виробництва, збільшення доходів, зумовлених оновленням та ширшим асортиментом продукції. На вітчизняних підприємствах такі трансформації в основному призводять до негативних наслідків (руйнуються конструктивні зв'язки, виникає соціальна напруженість тощо). Тому більшість компаній обирають еволюційний шлях здійснення реструктуризації – зберігають принципову схему наявної організаційної структури та проводять локальні зміни функціональних підрозділів та керівництва.

Для оцінки ефективності реструктуризації, метою проведення якої є диверсифікація виробництва, доцільно застосувати коефіцієнт технологічної цінності ($K_{тц}$), розраховавши який можна знизити ризики, пов'язані зі зміною попиту на окремий вид продукції :

$$K_{тц} = P / (З * ТТЦ) \quad (1.18)$$

де P – результат виробництва продукції (виручка від реалізації даного виду продукції), грн;

$З$ – затрати на виробництво продукції (собівартість), грн;

$ТТЦ$ – тривалість технологічного циклу виробництва даного виду продукції, дні.

Такий підхід дає змогу оцінити щоденну ефективність виробництва окремого виду продукції, а також ефективність управління загалом. Адже в кризових умовах відмінності між окремими структурними підрозділами більш помітні через нерівномірність зниження виробництва різних видів продукції, що зумовлює необхідність проведення реструктуризації шляхом зміни

організаційної структури підприємства, його поділу на окремі частини, виділення самостійних підрозділів, приєднання чи злиття з іншими господарюючими суб'єктами. Даний метод придатний для оцінки ефективності реструктуризаційних змін лише великими інтегрованими структурами, зокрема корпораціями, в яких головним об'єктом управління є сукупність технологічних етапів виробництва певного виду продукції.

Зауважимо, що оскільки головною метою проведення реструктуризації є збільшення прибутковості господарюючого суб'єкта, мультипродуктове виробництво все таки є менш прибутковим, ніж недиверсифіковане, хоча розширення асортименту продукції призводить до зменшення витрат. Окрім цього, надмірна диверсифікація збільшує ризик неякісного виконання нової роботи через відсутність необхідних знань і відповідного досвіду та призводить до втрати керованості процесом.

Досить чітко прослідковується, що більшість із збиткових підприємств галузі функціонують саме у формі ТОВ, що свідчить, як і про неефективність побудови організаційно-управлінських систем, так і про приховування доходів, оскільки власники ТОВ не зацікавлені у легалізації своїх доходів.

На сьогодні найбільш доцільним є використання показника EVA при здійсненні оцінки ефективності реструктуризації переробних підприємств АПК.

Основна ідея і економічний зміст показника EVA полягає в тому, що капітал компанії повинен працювати з такою ефективністю, щоб забезпечити норму прибутковості на вкладений капітал, необхідну інвесторам, акціонерам або іншим власникам. Норма прибутковості інвестора – це встановлена інвестором (акціонером, власником) бар'єрна (гранична) ставка доходу на вкладений капітал з урахуванням відповідного інвестиційного ризику компанії. Саме таку ставку прибутковості зміг би заробити інвестор, якби він використовував вкладений капітал в альтернативних сферах бізнесу, але з тим же рівнем ризику. Тобто показник застосовується для оцінки ефективності діяльності підприємства з позиції його власників, які вважають, що діяльність

підприємства має для них позитивний результат у випадку, якщо вдалося заробити більше, ніж становить прибутковість альтернативних вкладень. Цим пояснюється той факт, що при розрахунку показнику EVA з суми прибутку віднімається не тільки плата за користування позиковими коштами, але і власним капіталом [92].

Показник EVA служить індикатором якості прийняття управлінських рішень. Позитивна величина EVA характеризує ефективне використання капіталу і свідчить про збільшення вартості компанії. Якщо значення EVA дорівнює нулю, то це вказує на те, що власники капіталу компанії фактично отримали норму прибутку, компенсуючи ризик. Негативна величина EVA характеризує неефективне використання капіталу і свідчить про зниження вартості компанії [93].

В процесі управління вартістю компанії показник економічної доданої вартості використовується при складанні капітального бюджету, оцінці ефективності діяльності підрозділів або компанії в цілому, розробці оптимальної і справедливої системи преміювання менеджменту [94].

Таким чином, сутність показника економічної доданої вартості (EVA) полягає в наступному, вона є:

- інструментом для вимірювання «надмірної» вартості, створеної інвестиціями;
- індикатором якості управлінських рішень: постійна позитивна величина цього показника свідчить про збільшення вартості компанії, негативна – про зниження;
- інструментом для визначення норми прибутку капіталу, виділяючи при цьому частину грошового потоку, яка досягнута за рахунок інвестицій;
- базується на вартості капіталу як середньозваженому значенні різних видів фінансових інструментів, що використовуються для фінансування інвестицій;
- дозволяє визначати вартість компанії, а також оцінювати

ефективність підрозділів компанії або окремих майнових комплексів [94].

Для розрахунку показника ЕДВ береться до уваги прибуток підприємства, очищений від податків та платежі за весь (а не тільки позиковий) інвестований у підприємство капітал. Тобто, показник економічної доданої вартості визначається, як різниця між чистим операційним прибутком після оподаткування та витратами на залучення капіталу [95, с. 348]:

$$\text{ЕДВ} = (\text{Пз} - \text{ПП}) - (\text{ІК} \times \text{СЦК}) = \text{ЧП} - (\text{ІК} \times \text{СЦК}) \quad (1.20)$$

$$\text{ЕДВ} = [(\text{ЧП} : \text{ІК}) - \text{СЦК}] \times \text{ІК} \quad (1.21)$$

де Пз – прибуток від звичайної діяльності;

ПП – податок на прибуток й інші обов'язкові платежі;

ІК – інвестований у підприємство капітал;

СЦК – середньозважена ціна капіталу;

ЧП – чистий прибуток.

Перетворення формули розрахунку ЕДВ приводить до такого вигляду:

$$\text{ЕДВ} = [(\text{ЧП} : \text{ІК}) - \text{СЦК}] \times \text{ІК} = (\text{Р}_{\text{ІК}} - \text{СЦК}) \times \text{ІК} \quad (1.22)$$

де $\text{Р}_{\text{ІК}}$ – рентабельність інвестованого капіталу.

Застосування показника ЕДВ дозволяє відповісти на головне питання власників про ринкову вартість підприємства (РВП) після реструктуризації. Її можливо визначити таким чином:

$$\text{РВП} = \text{ЧА} + \text{ЕДВ} \quad (1.23)$$

де ЧА – балансова вартість чистих активів (тобто за винятком усіх видів кредиторської заборгованості);

ЕДВ – економічно додана вартість майбутніх періодів, приведена до теперішнього часу.

Ринкова вартість підприємства в разі неефективного використання капіталу менеджментом підприємства під час проведення реструктуризації згідно вище наведеної формули (тобто у разі, коли $\text{ЕДВ} < 0$), зменшиться, власники втратять частину вкладеного в підприємство капіталу. У разі збігу середньозваженої ціни капіталу з нормою його віддачі, ринкова вартість підприємства дорівнюватиме балансовій вартості чистих активів. Це означає,

що очікування власників від реструктуризації бізнесу виправдалися рівно настільки, наскільки склалася практика вкладення коштів у банківські депозити. Якщо підприємство, на якому здійснюється реструктуризація, за звітний період забезпечить економічне прирощення капіталу ($EDB > 0$), тоді на його величину автоматично зросте балансова вартість підприємства, що передбачає, по-перше, мотивацію зайнятого реструктуризацією менеджменту, по-друге стимулюватиме власників бізнесу до подальшої реструктуризації підприємства. З цієї причини в системі оцінки ефективності реструктуризаційних заходів метод економічної доданої вартості набуває все більшого поширення, а планування прибутку, структури і, відповідно, ціни капіталу стають на підприємствах першочерговими завданнями стратегічного управління реструктуризацією [96].

Оцінюючи ефективність діяльності реструктуризованого підприємства, зокрема ступінь досягнення ним поставленої мети – адаптації до нових умов функціонування, відновлення платоспроможності чи підвищення вартості бізнесу, необхідно насамперед вчасно діагностувати розвиток негативних тенденцій.

При проведенні реструктуризації на підприємствах переробної промисловості АПК, яка направлена на зменшення енергетичної залежності підприємства доцільно враховувати загальноекономічний ефект для основного виробництва. Наприклад, при створенні на спиртовому заводі допоміжного виробництва спрямованого на виробництво кормових добавок, доцільно враховувати ефект не лише для новоствореного виду продукції, а й на зменшення витрат на основне виробництво, що в свою чергу, вплине на загальну ефективність підприємства.

Отже кінцева формула ЕДВ матиме вигляд:

$$EDB = [(ЧП + ЧПд. о. в. - ІК) - СЦК] \quad (1.24)$$

де ЧПд.о.в. – додатковий чистий прибуток від основного виробництва отриманий за рахунок виробничої реструктуризації.

Отже, для покращення ефективності проблемних підприємств галузі

доцільно розробити заходи реструктуризації найбільш проблемних з них (рис. 1.2).

Розроблені заходи реструктуризації дозволять підвищити ефективність функціонування переробної промисловості АПК області, а саме:

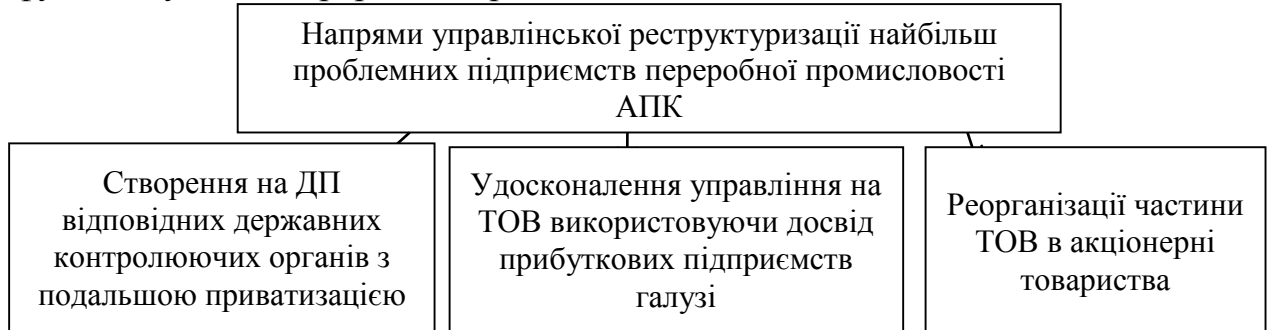

Рис. 1.2. Напрями управлінської реструктуризації переробної промисловості АПК

Джерело: розробка автора

1. використання в управлінні збитковими ТОВ досвіду прибуткових підприємств дасть можливість збільшити надходження від іноземних інвесторів та використовувати передові досягнення в галузі управлінської науки;
2. реорганізація ТОВ у акціонерні товариства дасть можливість уникати практики приховування прибутків керівництвом, адже акціонери будуть незацікавлені у приховуванні прибутку;
3. створення контролюючих органів на спиртових заводах дозволить уникати реалізації за тіньовими схемами спирту [75, 76].

Реструктуризація підприємств переробної промисловості АПК України в цілому та Вінницької області, зокрема, є нагальним питанням для розвитку даного сектору економіки. Запропоновані нами заходи дадуть можливість:

1. уникати практики приховування прибутків на підприємствах;
2. збільшити доходи до державного бюджету від державних підприємств галузі;
3. удосконалити методи управління в переробній промисловості АПК;

4. підвищити показник валового регіонального продукту та рентабельність галузі в цілому.

Висновки до розділу 1.

1. Досліджені науково-теоретичні засади реструктуризації підприємств АПК, визначено понятійний зміст та категорійний апарат, проаналізовані наукові підходи до визначення сутності цього економічного явища.

Розгляд науково-теоретичних засад реструктуризації повинен здійснюватися поетапно – від визначення сутності та змісту категорій «реструктуризація» – до дослідження методичних підходів з аналізу ефективності проведення заходів з різних видів реструктуризації.

Важливими характеристиками сутності категорії «реструктуризації підприємства» в сучасних економічних умовах є наступні аспекти:

– реструктуризація є одним з ключових напрямів діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, цільовим орієнтиром якого є забезпечення ведення успішного бізнесу;

– реструктуризація передбачає системний характер її проведення та має бути спрямована на адаптацію до глобалізованого зовнішнього середовища.

В сучасних умовах господарювання проведення реструктуризаційних заходів в агропромисловому секторі є нагальною умовою для підвищення ефективності управління підприємствами усіх галузей агропромислового виробництва в комплексі. Застосування широкого кола заходів з реформування управлінської, фінансової, виробничої та інших сфер діяльності підприємств АПК повинно опиратися на науково-методологічну основу.

Наведене в дослідженні науково-теоретичне підґрунтя сутності реструктуризації галузей, як передумови розвитку агропромислового виробництва та одного з важелів проведення структурних змін в АПК дозволяє

констатувати, що:

- реструктуризація підприємств агропромислового комплексу в період становлення ринкових відносин стала основним інструментом пристосування аграрних галузей до нових умов господарювання;
- наслідком реструктуризації в сільському господарстві стало виникнення в переважній більшості ТОВ та фермерських господарств, які стали на заміну КСП, що були не пристосовані до нових умов господарювання;
- реструктуризація в переробних галузях АПК проходила через приватизацію державних підприємств і створення акціонерних товариств публічного та приватного типу;
- наслідком проведених реформ в аграрному секторі стало створення вертикально інтегрованих об'єднань;
- реструктуризація підприємств агропромислового сектору має бути спрямована на комплекс заходів виробничого, управлінського, фінансового, організаційного та інноваційного характеру, спрямованого на пристосування підприємств до глобалізованої світової економіки.

Сучасна структурна політика в сфері АПК повинна розглядатись, як комплекс державних заходів, котрий має сприяти формуванню та підтримці найбільш прогресивних та ефективних співвідношень та пропорцій в даній галузі, і в повній мірі забезпечувати їх цілісність, ефективність та стійкість. Повнота наповнення програм структурного регулювання розвитку буде залежати від реального стану підприємств АПК.

2. Методологія здійснення структурних змін в аграрному секторі держави має бути адаптована до можливих ситуацій в регулюванні окремих галузей АПК, адже можливі наступні ситуації:

- якщо галузь має порівняно стійкий характер функціонування при незначних відхиленнях від оптимальних пропорцій, то програма структурних перетворень повинна бути націлена на збереження організаційного устрою, збалансованості та цілісності досліджуваного типу розвитку галузі;
- у разі присутності структурних деформацій регульовані

трансформації повинні бути пов'язані з переглядом та коректуванням структурних пропорцій, створенням програми, адаптованої для побудови ефективної концепції розвитку підприємств галузі;

– якщо певна галузь знаходиться в кризовому стані, то мета структурної політики повинна полягати в радикальній трансформації, котра має бути спрямована на подолання кризових явищ та відновлення оптимальних пропорцій, співвідношень в межах АПК.

3. Оцінюючи ефективність діяльності реструктуризованого підприємства, зокрема ступінь досягнення ним поставленої мети – адаптації до нових умов функціонування, відновлення платоспроможності чи підвищення вартості бізнесу, необхідно, насамперед, вчасно діагностувати розвиток негативних тенденцій, адже превентивна та перманентна оцінка фінансового стану знівелює загрозу виникнення кризових явищ в майбутньому.

Отже, для оцінки наслідків реструктуризації доцільно застосовувати широке коло показників які дадуть змогу кількісно оцінити діяльність підприємства за допомогою фінансового індикатора, провівши рейтингову оцінку. Використання даних показників дасть змогу:

– оцінити можливості подолання загрози банкрутства в короткостроковому періоді, пов'язаного з проведеною реструктуризацією;

– дослідити чисту поточну вартість від ефекту реструктуризації, а також при диверсифікації виробництва визначити коефіцієнт технологічної цінності.

Комплекс даних показників дасть змогу повній мірі оцінити доцільність проведення реструктуризації. При проведенні оцінки ефективності виробничої реструктуризації за рахунок створення допоміжних виробництв доцільно враховувати сукупний економічний ефект для підприємства.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [49, 54, 55, 63, 64, 65, 71, 96].

Список використаних джерел до розділу 1

1. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество: пер. с англ. Москва : Прогресс, 1969. 480 с.
2. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке. Москва : Вильямс. 2001. 272 с.
3. Кунн Т. Структура научных революций. Москва : Прогресс, 1975. 288 с.
4. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций. [пер. с англ.] Москва : Прогресс, 1981. Т.1. 495 с.
5. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. Москва: Гелиос АРВ. 2002. 482 с.
6. Портер М.Е. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов: [пер. с англ.] Москва : Альпина Бизнес. 2005. 452 с.
7. Шумпетер И. А. Теория экономического развития: [пер. с англ.] Москва: Директмедиа Паблишинг, 2008. 355 с.
8. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. 2-ге вид. доп. і перероб. Київ : КНЕУ. 2002. 624 с.
9. Перехідна економіка: монографія. Київ : Вища школа. 2003. 591 с.
10. Калетнік Г.М. Науково-навчально-виробничий комплекс як концепція механізму переходу агропромислового виробництва на інноваційну модель розвитку. *Економіка АПК*. 2013. № 9. С. 5-12.
11. Гончарук І.В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 8. С. 56-67.
12. Свиноус І.В., Гура А. М. Організаційні підходи до оцінки конкурентоспроможності м'ясопереробних підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. № 1. С. 36-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2018_1_7

13. Малік М.Й. Інтеграція як фактор підвищення ефективності реформованих сільськогосподарських підприємств. Київ. ІАЕ УААН, 2000. 240 с.
14. Мазур А.Г. Методичні підходи до оцінки ефективності регулювання економічної діяльності в сфері АПК. Трансформації економічного розвитку системи АПК регіону в ринкових умовах господарювання: колективна монограф. Вінниця : Меркьюрі Поділля, 2014. С. 300-306.
15. Головчук Ю.О., Довгань Ю.В. Маркетингові концепції організації бізнесу в управлінні інноваційно-інвестиційною діяльністю олійно-жирових підприємств харчової галузі. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50 (1). С. 132-136.
16. Саблук П.Т. Особливості аграрної реформи в Україні. Київ. Нічлава. 1997. 304 с.
17. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку: монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. 480 с.
18. Ченаш В.С. Економічні основи процесу реструктуризації підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 5. С. 55-61.
19. Смоленюк Р.П. Концептуалізація реструктуризації агропромислового виробництва в транзитивній економіці. *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. 2013. Випуск 9 (47). С. 17-24.
20. Еш С. М. Методи антикризової політики господарюючих суб'єктів. *Наукові праці національного університету харчових технологій*. 2006. № 19. Ч. 3. С. 41-44.
21. Наконечна К.В. Проблеми та перспективи трансформаційних процесів аграрної сфери на рівні регіонів. *Ефективна економіка*. 2013. № 2 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1810>. (дата звернення: 21.10.2020).
22. Бабенко А.Г. Державне регулювання та підвищення

конкурентоспроможності аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 85-88.

23. Паровий О. Стан та перспективи реструктуризації в Україні. *Реструктуризації з метою створення середніх підприємств*. Київ : НБУ. 2000. С. 13-18.

24. Чернявський А.Д. Антикризове управління фірмою: Навч. посібник. Київ : Зовнішня торгівля. 2005. 328 с.

25. Аграрна реформа в Україні. П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров; Ред.: П.І. Гайдуцький; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». Київ : ННЦ «ІАЕ», 2005. 422 с.

26. Реформування майнових відносин у підприємствах АПК: практ. посіб. В.М. Алексійчук, Я.К. Білоусько, В.О. Білько, О.М. Бондар, О.Г. Булавка, В.В. Васильєв, П.І. Гайдуцький, П.М. Гарасим, П.К. Германчук, М.І. Герун; Ред.: П.Т. Саблук; Г.М. Підлісецький. Київ. : Інститут аграр. економіки УААН. 2001. 613 с.

27. Водачек Л. Реструктуризация – вызов чешским предприятиям. *Проблемы теории и практики управление*. 1999. № 1. С. 84-89.

28. Гусев В.О. Імперативи і основні напрями інноваційної реструктуризації промислового комплексу України. *Державне управління: теорія та практика*. 2008. № 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2008-1/txts/GALUZEVE/06gvosvo.pdf>. (дата звернення: 21.10.2020).

29. Мазур И.И. Реструктуризация предприятий п компаний. И.И. Мазур, В.Д. Шапро п др. *Справ, пособие*. Под ред. И. Мазура. Москва : Высшая школа. 2000. 587 с.

30. Сьтник Л.С. Организационно-экономический механизм антикризисного управления. Науч. ред. Н.Г. Чумаченко. Донецк. 2000. 504 с.

31. Тимошик Л.П. Реструктуризация металургійних підприємств в Україні. Соціально-економічні пріоритети сталого розвитку. Київ : Інститут економіки НАН України. 2003. С. 101-109.

32. Тутунджян А.К. Реструктуризация предприятия в условиях

перехода к рыночной экономике: проблемы теории и практики. Москва : ЗАО Издательство «Экономика», 2000. 240 с.

33. Юн Г.П. Внешнее управление на несостоятельном предприятия. Г.П. Юн, И.И. Грыгорьев: Учебное пособие. Москва : Дело. 2003. 250 с.

34. Рычихина Н.С. Реструктуризация предприятия как основополагающий фактор поддержания устойчивости предприятия. URL: <http://ivanovo.ac.ru/ru/main/oficzialnyedokumenty/finish/29avtoreferatyaarxiv/171-richixina> (дата звернення: 21.10.2020).

35. Кальніченко Л.Ф. Особливості реструктуризації промислових об'єктів в умовах переходу до ринку. *Регіональна економіка*. 2000. № 10. с. 27-33.

36. Дмитриев М. Перспективы экономических реформ в России. *Вопросы экономики*. 2005. № 5. С. 52.

37. Алан Тласти-Шин. Размышления по поводу реструктуризации переходных экономик. *Госуд. информ. бюл. приватизации*. 2005. № 7. С. 15-21.

38. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятия: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразования. Москва : Альпина Паблишер. 2002. 287 с.

39. Білик М. Сутність та класифікація реструктуризації державних підприємств. *Економіст*. 2000. № 1. С. 96-99.

40. Височин І.В. Реструктуризація підприємства як економічна категорія. *Наукові праці ДонТУ. Серія: Економічна*. 2004. Вип. 75. С. 160-165.

41. Гайдук К.В. Основы функциональной реструктуризации организации в условиях кризиса. URL: www.smartcat.ru/Management/SunkCosts.shtml. (дата звернення: 21.10.2020).

42. Гриньова В.М. Фінансова реструктуризація промислових підприємств. *Фінанси України*. 2002. № 10. С. 9-14.

43. Зуева Л.С. Економічний механізм реструктуризації підприємств. Л. С. Зуева, Е. І. Архипчук. *Економіка. Фінанси. Право*. 2004. № 10. С. 3-8.

44. Кизим Н. А. Проблемы реструктуризации промышленных предприятий в Украине. Н. А. Кизим, В. В. Жихарцев. Харьков: ФЛП Александра К. М. 2009. 184 с.
45. Королькова Е. М. Реструктуризация предприятий: учеб. пособ. Тамбов : Изд-во Тамб. ГТУ, 2007. 80 с.
46. Крисько Ж. Л. Сутність та види реструктуризації підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2009. Спецвипуск 28. Ч. II. С. 71-76.
47. Лукьянихин В. А. Методические подходы к реструктуризации предприятий. В. А. Лукьянихин, Л. Н. Таранюк. *Механізм регулювання економіки, економіки природокористування, економіки підприємства та організація виробництва*. 2002. № 1-2. С. 201-206.
48. Москаленко В. П., Шипунова О. В. Реструктуризация предприятий – основа улучшения использования их производственного потенциала. *Вісник Української академії банківської справи*. 2000. № 1 (8). С. 61-64.
49. Гонтарук Я.В. Особливості реструктуризації підприємств переробної промисловості. *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва*. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. 14 квітня 2011 р. м. Вінниця. С. 30-32.
50. Пиріг Г. І. Організаційно-економічні трансформації в аграрному секторі економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 327-331.
51. Україна у цифрах 2019. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск О.А Вишневська. Київ. 2020. 44 с.
52. Копитко В. І. Напрями структурних перетворень в аграрному секторі АПК регіону. *Бізнес-навігатор*. 2011. № 5. С. 25-30.
53. Шімаї М. Вибоїстими шляхами «втраченого десятиліття». *Економіка і прогнозування*. 2013. № 3. С. 7-20.
54. Гонтарук Я.В. Реструктуризація підприємств АПК в умовах глобалізації. Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих учених.

Ч. 2. *Економічні та загальноосвітні науки*. Умань, 2012 р. С. 39-41.

55. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Реструктуризація як інструмент перепроєктування бізнес-процесів в агропромисловому виробництві. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 42. Р. 30-37.

56. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия. У. Бек [пер. с нем. А.Б. Григорьева]. Москва : Издательский дом «Территория будущего», 2007. 464 с.

57. Білорус О. Глобальні тенденції розвитку та трансформації геополітичних і гео економічних стратегій. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Випуск 15. С. 50-61.

58. Валлерстайн И. После либерализма. И. Валлерстайн: [пер. с англ. М. М. Гурвица]. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 256 с.

59. Гальчинський А. Криза і цикли світового розвитку. Київ : «АДЕФ-Україна». 2009. 392 с.

60. Глазьев С. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса: монография. Москва : Экономика. 2010. 287 с.

61. Кальченко Т. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: монографія. Київ : КНЕУ. 2006. 248 с.

62. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура: [пер. с англ. О. Шкаратана]. Москва : ГУ-ВШЭ, 2000. 608 с.

63. Гончарук Т.В., Гонтарук Я.В. Нормативно-правове регулювання реструктуризації агропромислових підприємств в нових умовах господарювання. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва*. 28-29 квітня 2016 р. м. Вінниця. С. 13-18.

64. Гонтарук Я.В. Стан та перспективи залучення інвестицій в підприємства переробних галузей АПК Вінницької області в умовах глобалізації. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 4 (4). С. 120-125.

65. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Ефективність діяльності підприємств

харчової промисловості Вінницької області в умовах кризових явищ в економіці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 9. Ч. 3. С. 106-110.

66. Портер М. Международная конкуренция. М. Портер [пер.с англ. под ред. и предисловием В.Д. Шетинника]. Москва : Международные отношения. 1993. 896 с.

67. Robertson R. The Three Waves of Globalization: A History of a Developing Global Consciousness. London : Zed Books. 2003. 291 p.

68. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 18-31.

69. Спенс М. Следующая конвергенция: будущее экономического роста. М. Спенс; пер. с англ. А. Калинина; под ред. О. Филатовичей. Москва : Изд-во Института Гайдара. 2013. 336 с.

70. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции. [пер. с англ. Г. Пирогова]. Москва : Национальный общественно-научный фонд. 2003. 304 с.

71. Гонтарук Я.В. Розвиток кооперації в сільському господарстві, як напрям досягнення енергетичної незалежності. *Економіка, освіта, технології в контексті глобальних трансформаційних імператив розвитку*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 16-17 жовтня 2019 р. Черкаси. ЧДБК. С. 176-184.

72. Филипенко А. Экономическая глобализация: истоки и результаты. Москва: «Экономика». 2010. 511 с.

73. Freeman C. As Time Goes By : From the Industrial Revolutions to the Information Revolution. C. Freeman, F. Louca. New York : Oxford University Press, 2001. 424 p.

74. Перспективы развития мировой экономики: надежды, реалии, риски. Апрель 2013. Вашингтон, округ Колумбия. Международный Валютный Фонд. 2013. 198 с.

75. Балабанова Н. Использование концепции технологических

укладов в разрешении экономических кризисов. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2011. Вип. 2. С. 12-19.

76. Клімова О.І. Структурні зміни в економіці: основні поняття та види. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Вип. 24. Т. 1. Черкаси : ЧДТУ. 2009. С. 60-65.

77. Коломойцев В.Є. Структурна трансформація промислового комплексу України : [монографія]. Київ : Укр. Енциклопедія. 1997. 304 с.

78. Антонов А.В. Системный анализ: учебн. пособ. Москва: Высшая школа, 2004. 454 с.

79. Папаика А.А. Развитие экономических отношений в среде преобразования промышленного региона: [монография]. А.А. Папаика, В.Г. Саенко, Г.В. Саенко. Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского. 2003. 720 с.

80. Чухно А. Производственно-технологическая структура экономики: сущность и пути перестройки. *Економіка України*. 1995. № 7. С. 4-15.

81. Арцишевский М. Проблемы структурной перестройки экономики. М. Арцишевский, Б. Райзберг. *Економист*. 2000. № 1. С. 47-52.

82. Державне регулювання економіки: навч. посібник. С.М. Чистов та ін. Київ : КНЕУ. 2000. 316 с.

83. Красильников О.Ю. Структурные сдвиги в экономике: теория и методология. Саратов : Научная книга, 1999. 74 с.

84. Гражевська Н. Загальнізакономірності глобальних системних трансформацій. *Банківська справа*. 2007. № 6 (78). С. 60-68.

85. Цивилизационная структура современного мира в 3-х т. Т. 1. Глобальные трансформации современности. Київ : Наукова думка. 2006. 536 с.

86. Мингалева Ж.А. Структурные преобразования в экономике: теория и методология: [монография]. Екатеринбург : Институт экономики УрО РАН, 2005. 348 с.

87. Наконечна К. В. Методологія визначення структурних змін у сільськогосподарському виробництві. *Агросвіт*. 2019. № 18. С. 44-50.
88. Организация и методы оценки предприятия (бизнеса): Учебник под ред. В.И. Кошкина. Москва : ИКФ «ЭКМОС», 2002. 944 с.
89. Кармазина Ю.А. Оценка бизнес-процессов. *Менеджмент сегодня*. 2007. № 1. С. 16-28.
90. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т. 2. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2001. 512 с.
91. Белых Л.П., Федотова М.А. Реструктуризация предприятия: Учеб. пособие для вузов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА. 2001. 399 с.
92. Жуковская Н.Ю. EVA как инструмент управления стоимостью строительного предприятия. *Вестник СГУТиКД*. 2011. № 3 (17). С. 46-50.
93. Аистова М.Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям. Москва : Альпина Паблишер. 2002. 287 с.
94. Якушев А.А. Оценка бизнеса: учебное пособие. Красноярск : СФУ, 2007. 173 с.
95. Ковалев А.И. Управление реструктуризацией предприятий перерабатывающей промышленности: теория и практика : дис. ... доктора экон. наук: 08.00.04. Одесский национальный экономический университет. Одесса. 2007. 377 с.
96. Гонтарук Я.В. Аналіз обсягів реалізації продукції харчової промисловості Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. *Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах*. Тернопіль 9 квітня, 2013 р. С. 192-193.

РОЗДІЛ 2.

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Стан та тенденції розвитку переробних підприємств АПК області

Місце Вінницької області в економіці України визначається високим природно-ресурсним потенціалом та достатнім рівнем розвитку всіх складових народногосподарського комплексу. Вінницька область – регіон високого рівня господарського освоєння і розвитку. Область характеризується динамічним розвитком, потужним агропромисловим комплексом та розвинутою транспортною системою.

Вінницька область поміж інших виділяється аграрним сектором та переробною промисловістю які є домінуючими галузями народного господарства. Крім того у Вінницькій області достатньо розвиненими виступають машинобудування, промисловість будівельних матеріалів ряд галузей легкої та переробної промисловості АПК, бурякоцукрове і зернове виробництво, м'ясо-молочне тваринництво. За виробництвом національного доходу з розрахунку на душу населення Вінницька область займає 16-ту позицію в Україні, що зумовлено, в основному сільськогосподарською спеціалізацією. Близько 38 % національного доходу у Вінницькій області виробляється аграрним сектором економіки. Виробництво характеризується низьким рівнем матеріаломісткості, який є одним з найнижчих в країні. Це свідчить, з одного боку, про низьку ресурсну забезпеченість, а з другого про переважання трудомістких галузей в господарстві області.

Основу економіки регіону становить продукція промисловості, локомотивом якої є саме переробна промисловість АПК (рис. 2.1).

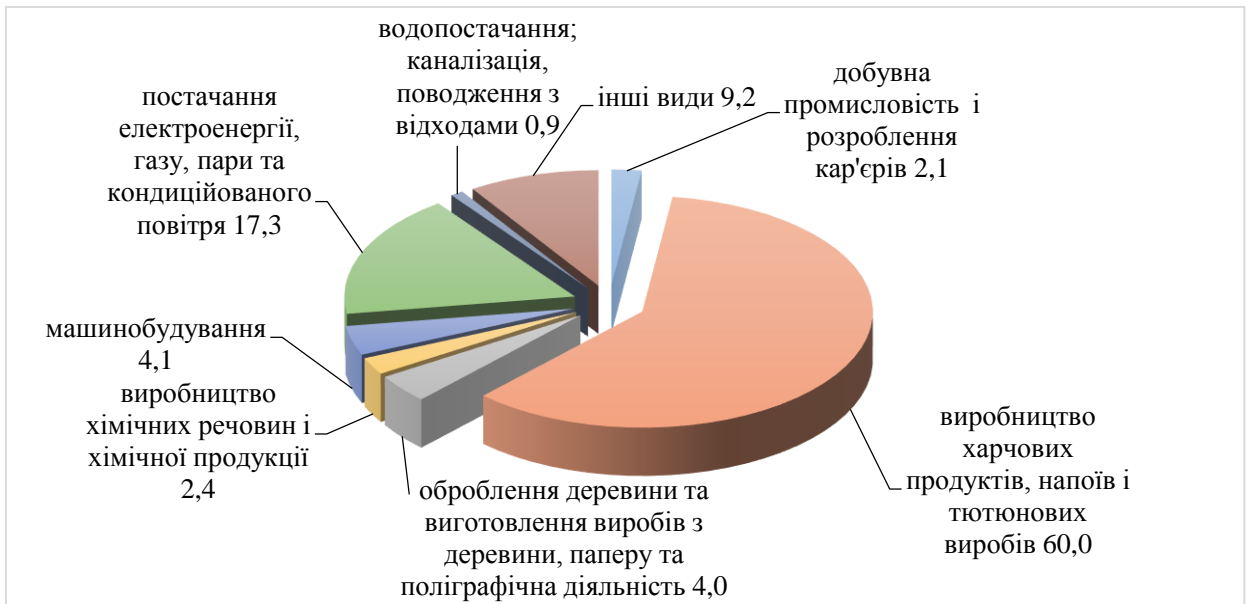

Рис. 2.1. Структура обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами промислової діяльності у 2019 році, %

Джерело: укладено автором за даними [98]

В структурі промислового виробництва переважає харчова промисловість, що займає 60 % промислового виробництва області. Малорозвинутими є легка, металургійна, хімічна та добувна промисловість, частка яких складає лише близько 10%. Переважання переробної промисловості АПК спричинене аграрним спрямуванням області.

Основу переробної промисловості складають переробні галузі АПК, основними з яких є олійножирова, спиртова, м'ясо-молочна та цукрова (рис. 2.2.).

До ключових проблем, що впливають на інвестування переробної промисловості АПК Вінницької області, доцільно віднести:

- недосконалість законодавства щодо інвестування;
- потужний податковий тиск, несвоєчасне відшкодування ПДВ;
- довготривалість та «бюрократизація» процедури реєстрації підприємств, досить значна кількість видів діяльності, що підлягають ліцензуванню;
- незавершеність земельної реформи, складна процедура виділення земельних ділянок;

- слабкий захист інтелектуальної власності;
- присутність рейдерства тощо.

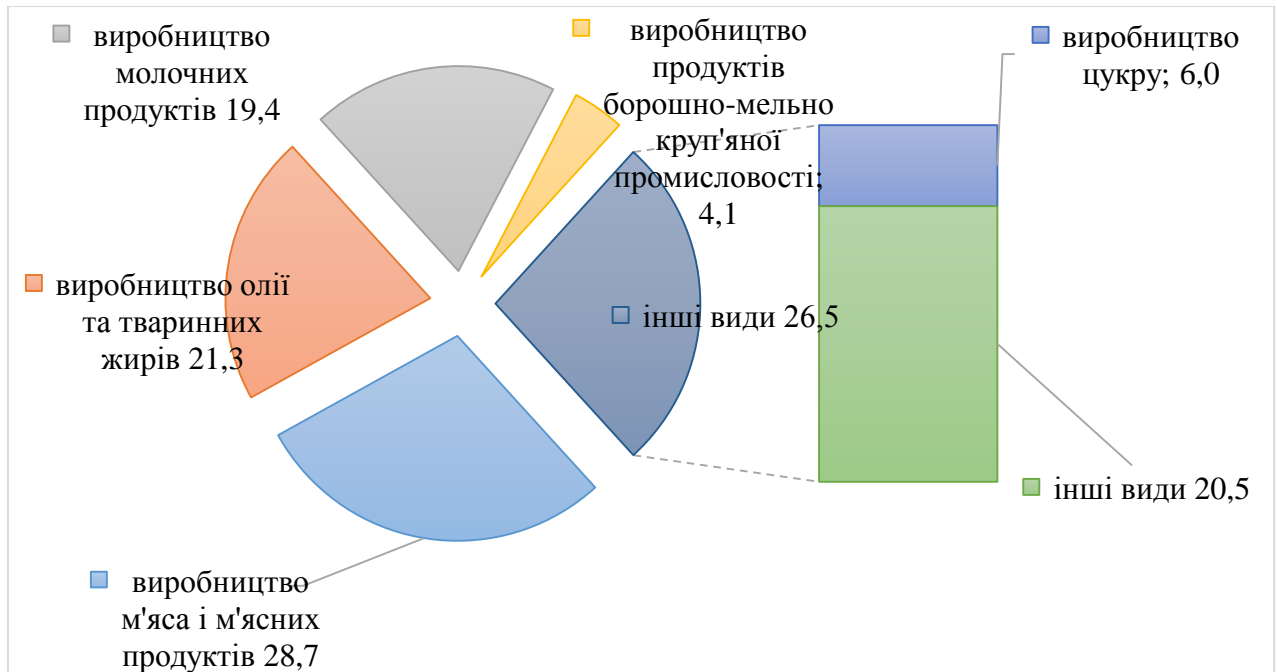

Рис. 2.2. Структура реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) підприємств переробної промисловості АПК у 2019 році, %

Джерело: укладено автором за даними [98]

До несприятливих умов інвестиційного клімату області, а також країни в цілому, необхідно віднести низький рівень захисту інвесторів. Індекс захисту інвесторів є середнім значенням показників індексів розкриття інформації про угоду (прозорість угод між пов'язаними особами), відповідальності директорів та легкості судового переслідування директорів компаній (спроможність акціонерів подавати до суду на директорів і відповідальних осіб компаній за неправомірні дії). Індекс має значення від 0 до 10, і чим вище оцінка, тим вище рівень захисту інвесторів. Для України індекс захисту інвесторів складає 4,7.

На даний час «левоу» частку прямих іноземних інвестицій в економіку області здійснюють ТНК. Основними причинами, що спонукають транснаціональні компанії здійснювати ПІІ в переробну промисловість області є:

- прагнення до найвигіднішого вкладення капіталу (в умовах світової продовольчої кризи дана галузь є досить привабливою);
- економічні фактори (рентабельність значно вища ніж за кордоном, проте і вищі ризики).

Проте, при оцінці наслідків присутності ТНК в ролі інвестора переробної промисловості області доцільно дослідити позитивні та негативні наслідки проникнення ТНК в економіку області.

Серед позитивних тенденцій доцільно звернути увагу на наступні:

- дані інвестори стимулюють модернізацію (впровадження високоефективних технологій, переоснащення існуючих підприємств з переробки тощо);
- мультиплікативний ефект (інвестування в одну переробну галузь збільшує обсяги інвестицій в інші галузі), що, в свою чергу, може призвести до формування міжгалузевих кластерів;
- відкриття доступу до фінансових ресурсів та світових ринків продовольства [99, с. 41].

До ризиків залучення прямих іноземних інвестицій в переробну промисловість АПК Вінницької області можна віднести:

- експорт сільськогосподарської продукції з області може посилити проблему нестачі продовольства та є загрозою для продовольчої безпеки;
- інновації вводяться ТНК дуже стримано;
- модернізація в довгостроковій перспективі може призвести до скорочення числа зайнятих у сільському господарстві при зростанні прибутків селян, що залишаться працювати;
- можлива надмірна експлуатація малих фермерів з боку консолідованого капіталу транснаціональної компанії, яка може зловживати домінуючим положенням на ринку, використовуючи цінові та нецінові важелі впливу;
- негативні вплив на екологію [99, с. 42].

Слід зауважити що в умовах кризових явищ в економіці переробна промисловість АПК області перебуває порівняно з іншими галузями в досить конкурентоспроможному стані. Про це свідчать фінансові результати підприємств галузі. Фінансовий результат галузі протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зростання, яка випереджає темпи зростання, як промисловості області в цілому, так і переробної – зокрема (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Фінансові результати до оподаткування підприємств промисловості
Вінницької області, млн грн**

	Роки	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			у %	фінансовий результат	у %	фінансовий результат
Промисловість	2015	321,7	72,8	1689,4	27,2	1367,7
	2016	1369,0	73,1	2108,3	26,9	739,3
	2017	3574,3	69	4559,5	31	985,1
	2018	2641,2	67,4	3635,8	32,6	994,6
	2019	4161,9	65,8	5143,0	34,2	981,1
Відхилення, +,-		3840,2	-7	3453,6	7	-386,6
Переробна промисловість	2015	165,3	74,4	1129,2	25,6	963,9
	2016	807,0	74,3	1384,5	25,7	577,4
	2017	2991,2	70,6	3673,7	29,4	682,5
	2018	2512,7	71,2	2965,7	28,8	453,0
	2019	3889,2	70,3	4365,2	29,7	476,0
Відхилення, +,-		3723,9	-4,1	3236,0	4,1	-487,9
Переробна промисловість АПК	2015	-157,1	69,5	562,5	30,5	719,5
	2016	181,8	72,6	688,0	27,4	506,2
	2017	2601,0	72,2	3006,8	27,8	405,9
	2018	1636,1	71,3	1939,2	28,7	303,2
	2019	2524,9	71,4	2802,7	28,6	277,8
Відхилення, +,-		2681,9	1,9	2240,2	-1,9	-441,7

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Слід зазначити, що незважаючи на позитивне сальдо в галузі близько 27% підприємств є збитковими, хоча цей показник має чітку тенденцію до спаду.

Позитивним є зростання чистого прибутку підприємств переробної промисловості АПК в динамічному періоді чому сприяло, як зростання обсягів виробництва, так і зменшення кількості збиткових виробників харчової

продукції. Проте дана тенденція в 2019 році відбулася через соціально-економічні чинники (табл. 2.2).

Виходячи з аналізу чистого прибутку промисловості Вінницької області можна констатувати, що саме переробна промисловість АПК є найбільш конкурентоспроможною.

Таблиця 2.2

Чистий прибуток (збиток) підприємств промисловості Вінницької області, млн грн

	Роки	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Промисловість	2015	140,2	72,5	1502,7	27,5	1362,5
	2016	1012,9	72,5	1748,6	27,5	735,8
	2017	3176,6	68,3	4128,9	31,7	952,3
	2018	2211,7	67,1	3200,0	32,9	988,2
	2019	3597,6	65,5	4559,1	34,5	961,5
Відхилення, +,-		3457,4	-7	3056,4	7	-401,0
Переробна промисловість	2015	28,1	74,5	986,3	25,5	958,1
	2016	593,4	73,7	1167,3	26,3	573,9
	2017	2732,1	70,1	3397,1	29,9	665,1
	2018	2222,7	71,1	2662,6	28,9	439,9
	2019	3372,9	70,0	3846,8	30,0	473,8
Відхилення, +,-		3344,8	-4,5	2860,5	4,5	-484,3
Переробна промисловість АПК	2015	-208,7	69,8	504,1	30,2	712,9
	2016	67,4	72,2	568,9	27,8	501,5
	2017	2440,6	71	2834,6	29	394,0
	2018	1504,7	71,3	1794,8	28,7	290,1
	2019	2262,9	71,0	2534,9	29,0	271,9
Відхилення, +,-		-1081,8	75,5	-325,6	24,5	756,2

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Частка збиткових підприємств є найнижчою серед інших галузей промисловості. Певним чином це спричинене і зовнішніми чинниками, як зростання цін на агропродовольство на світових ринках, відкриття ринків ЄС тощо. Незважаючи на зростання фінансових результатів підприємств переробної промисловості АПК, близько 29% загальної чисельності формувань залишаються збитковими.

Зважаючи на значні рівні прибутку рентабельність операційної діяльності підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області є вищою, ніж середня по промислових організаціях, проте недостатньою в загальному навіть для простого відтворення (табл. 2.3). Темпи зростання даного показника, кон'юнктура глобалізованих ринків продовольства вимагає дешевих та якісних товарів, що можливо досягти при комплексній реструктуризації підприємств даної сфери.

Таблиця 2.3

Рентабельність (збитковість) операційної діяльності підприємств промисловості Вінницької області, %

	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств					Відхилення, +,-
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	
Промисловість	5,5	5,2	7	4,9	5,8	0,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-4,7	23,1	20,2	16,6	13,9	18,6
Переробна промисловість	6	4,9	7,3	5,6	6,3	0,3
Переробна промисловість АПК	4,3	3,6	7,8	5,2	6,0	1,7

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Аналогічною ситуація є і з рентабельністю всієї діяльності підприємств даної галузі переробної промисловості АПК (табл. 2.4).

Рівень рентабельності протягом досліджуваного періоду є нижчим від середнього рівня по промисловості майже в 1,5-2 рази до 2018 року, потім тенденція покращилася та становить 5,4-3,0 %.

Низький рівень рентабельності можна пояснити високою часткою збиткових підприємств, застарілістю технологій, неефективним керівництвом на державних підприємствах галузі.

Також слід зазначити, що останніми роками спостерігається зниження індексів в переробному комплексі області порівняно з загальним показником по промисловості.

Таблиця 2.4

Рентабельність усієї діяльності промисловості Вінницької області, %

	Роки					Відхилення, +,-
	2015	2016	2017	2018	2019	
Промисловість	0,4	2,0	4,6	2,8	4,2	3,8
Переробна промисловість	0,1	1,4	4,7	3,4	4,8	4,7
переробна промисловість АПК	-0,9	0,2	5,4	3,0	4,3	5,2

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Незважаючи на спад індексів переробна промисловість АПК області має тенденцію до зростання, що свідчить про більшу гнучкість саме підприємств переробної промисловості АПК в пристосуванні до умов глобалізованого ринку (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Індекси промислової продукції за видами економічної діяльності, % до попереднього року

Показники	Роки					Відхилення, +,-
	2015	2016	2017	2018	2019	
Промисловість	104,0	105,3	108,2	99,2	114,7	10,7
Переробна промисловість в т.ч.:				103,0		
переробна промисловість АПК	106,9	112,0	106,4		119,2	12,3
	98,6	112,9	103,4	103,8	110,9	12,3

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Можна констатувати, що переробна промисловість АПК області перебуває у конкурентоспроможному стані, проте потребує заходів по фінансовому оздоровленні галузі. Одним з інструментів може стати фінансова реструктуризація.

Так, на думку О.А. Сарапіної дослідження сутності реструктуризації, її напрямків і видів дає підстави виокремити такі характерні ознаки цього фінансового інструмента стратегічного управління:

- реструктуризація повинна бути спрямована на створення підприємством доданої вартості;

- реструктуризація може проводитись як на підприємствах, що перебувають у скрутному фінансовому становищі (тобто виступати

інструментом фінансового оздоровлення), так і на успішно діючих підприємствах, які мають великий потенціал зростання;

- вона може бути спрямована на вдосконалення внутрішньогосподарських фінансово-економічних відносин та на адаптацію діяльності підприємства до зовнішнього середовища (оптимізація відносин із зовнішніми стейкхолдерами);

- фінансова реструктуризація включає комплекс заходів із оновлення й поліпшення різних параметрів економічного стану та сфер діяльності компанії (виробництва, організаційної структури й управління, активів, пасивів) [100, с. 247].

Також доцільним було б концентрувати залученні фінансові інвестиції насамперед у оновлення технологій виробництва та диверсифікацію з акцентом на альтернативну енергетику. Потенціал переробної промисловості АПК у цій сфері досить значний (виробництво біогазу з відходів спиртової промисловості, цукрових заводів тощо).

Оскільки потенціал до власного інвестування підприємств переробної промисловості АПК є обмеженим за рахунок низької рентабельності, потрібно залучати зовнішніх інвесторів.

Так, в загальній частці інвестицій в економіку області вкладення у власний капітал підприємств переробної промисловості АПК становили в 2019 році 3,9 млрд грн (понад 80% всіх інвестицій в промисловість), хоча в 2018 році обсяг інвестицій проти 2017 року зменшився на 66% (табл. 2.6). Проте для даного обсягу інвестицій недостатньо для розвитку переробної промисловості АПК тому потрібно стимулювати інвестиційну діяльність, насамперед, на рівні державних органів влади.

Присутність значних потужностей переробної промисловості АПК в області дає можливість експортувати частину цієї продукції. Протягом останніх років в основному за кордон реалізувалась молочна продукція, соняшникова олія та спиртні напої (Додаток Б).

Зменшення обсягів експорту в 2018-2019 рр. спостерігалось за рахунок

зниження реалізації цукру, горілки, олії та молочної продукції. Це спричинено насамперед політикою РФ щодо заборони поставки молочної продукції з України також були присутні перебої в роботі УГПК «Nemmiroff», що мали негативний вплив на спиртову галузь.

Таблиця 2.6

**Капітальні інвестиції в основні галузі промисловості Вінницької області,
у фактичних цінах млн грн**

	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +/-
Промисловість	2333,6	1875,3	2485,0	7700,1	5832,5	3498,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	143,2	34,1	69,3	132,7	166,9	23,7
Переробна промисловість	1971,3	1525,0	1918,2	6997,7	4790,0	2818,7
переробна промисловість АПК	1691,7	1097,3	980,0	5855,0	3936,8	2245,1

Джерело: розраховано розраховано автором за даними [101]

Основним експортером соняшникової олії, виробленої у Вінницькій області, є Китай та ЄС, маргарину – країни СНД, а спиртних напоїв – країни СНД та Німеччина.

Для нарощування обсягів продажів основної експортноорієнтованої продукції переробної промисловості АПК Вінницької області доцільно розвивати співробітництво саме з основними експортерами, не лише на рівні підприємств, але і на рівні держав, насамперед ЄС.

Основу експорту Вінницької області становлять зернові культури та олія (Додаток В). Також значну частину займає експорт кондитерських виробів та відходів переробної промисловості АПК (основу складає тверде біопаливо).

Основу імпорту складає високотехнологічне обладнання. Велику частку імпорту також складає продукція агропромислового сектору, в основному це м'ясо, овочі, їстівні плоди та горіхи (табл. 2.7). Остання позиція використовується в кондитерській галузі, як сировина. Також велика частина критичного імпорту у вигляді товарів, що не можуть вироблятися в області –

риба, та какао-продукти.

Таблиця 2.7

Імпорт товарів по товарних групах, млн дол США

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Вартість товару за умовами поставки СІФ					Відхи- лення, +,-
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	
Усього	266,7	299,4	407,1	563,0	631,6	365,0
у тому числі	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	17,8	5,2	5,6	6,2	9,6	-8,2
01 живі тварини	3,6	0,9	1,1	1,8	4,8	1,1
02 м'ясо та істівні субпродукти	2,2	3,1	3,3	4,1	4,4	2,2
03 риба і ракоподібні	0,7	0,8	0,6	0,3	0,1	-0,6
04 молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед	11,3	0,4	0,4	0,1	0,3	-11,0
II. Продукти рослинного походження	24,4	16,3	13,4	16,4	15,0	-9,4
06 живі дерева та інші рослини	0,6	0,7	1,7	1,8	1,4	0,9
07 овочі	0,7	1,5	1,4	2,6	2,8	2,1
08 істівні плоди та горіхи	20,5	12,2	7,8	9,6	7,6	-12,9
09 кава, чай	1,5	1,2	1,4	1,1	1,3	-0,1
10 зернові культури	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	0,4
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
12 насіння і плоди олійних рослин	0,6	0,1	0,2	0,5	0,8	0,2
13 шелак природний	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,1
14 рослинні матеріали для виготовлення	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	-0,1
III. 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження	13,1	11,1	11,9	9,8	14,1	1,0
IV. Готові харчові продукти	10,8	13,3	15,7	23,3	21,6	10,9
16 продукти з м'яса, риби	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,9	1,4	0,9	3,0	0,8	0,0
18 какао та продукти з нього	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,0
19 готові продукти із зерна	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1
21 різні харчові продукти	0,3	0,7	0,1	0,1	0,3	-0,1
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	0,1
23 залишки і відходи переробної промисловості АПК	7,7	8,7	11,9	16,8	17,3	9,6

Джерело: розраховано автором за даними [101]

Аналіз коефіцієнтів покриття експортом імпорту по товарних групах

свідчить, що найбільш слабкими позиціями в експорті з області є експорт машин та обладнання (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Коефіцієнт покриття експортом імпорту товарів переробної промисловості АПК Вінницької області

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +,-
Усього	3,18	3,28	2,99	2,54	2,30	-0,88
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	2,56	8,97	14,99	12,70	12,99	10,43
II. Продукти рослинного походження	7,90	10,53	18,29	21,71	32,28	24,38
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	20,83	34,43	38,27	50,58	22,26	1,43
IV. Готові харчові продукти	14,21	14,22	13,57	9,03	9,64	-4,57
V. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	0,57	0,40	0,20	0,32	0,44	-0,13

Джерело: розраховано автором за даними [101]

Оснoву експорту області становлять в 2019 році жири та олії – 312 млн дол. США, готові харчові продукти – 208 млн дол. США та продукти харчового походження – 483 млн дол. США. (рис. 2.3).

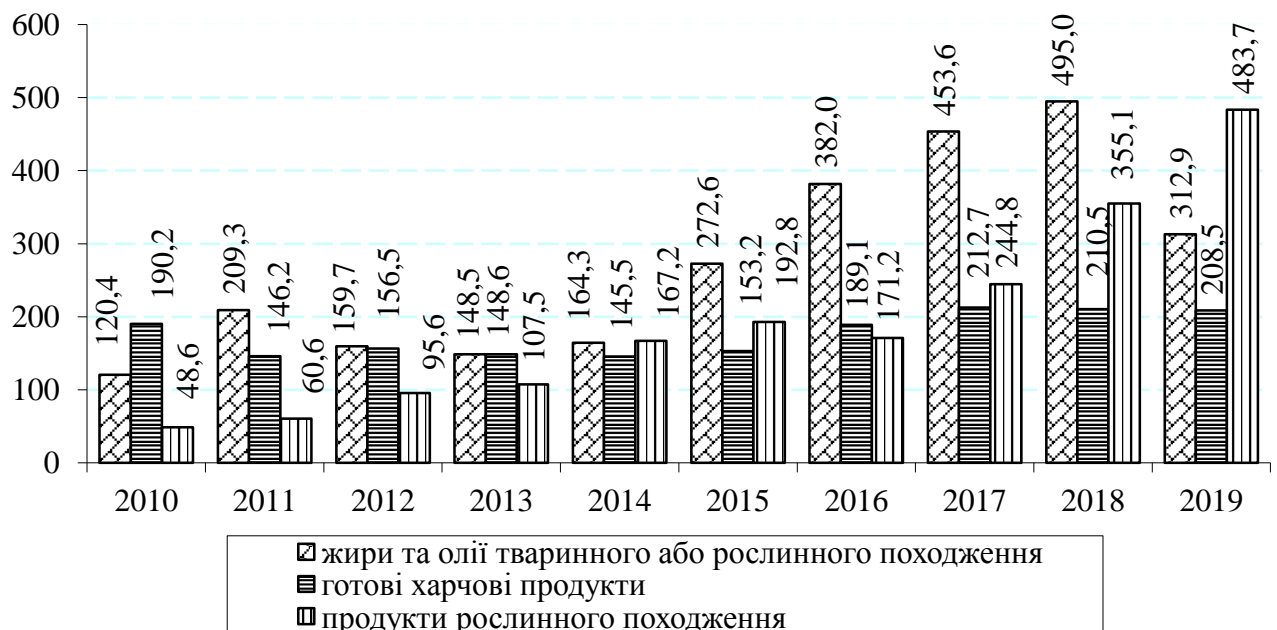

Рис. 2.3. Динаміка експорту основних груп товарів, млн дол. США

Джерело: розраховано автором за даними [101]

Дослідивши товарну структуру зовнішньої торгівлі можна констатувати, що основу експорту становлять продукти рослинного походження та олія, а імпорту – продукти рослинного походження котрі відносяться до критичного імпорту (табл. 2.9).

Отже, розвиток зовнішньої торгівлі товарами переробної промисловості АПК Вінницької області слід розвивати на найбільш перспективних напрямках як ЄС та країн СНД, окрім, РФ. Найдоцільніше розробити плани реалізації продукції, яка є найбільш перспективною для реалізації, а саме – горілчані вироби та олію.

Таблиця 2.9

Ранжування товарної структури зовнішньої торгівлі АПК Вінницької області

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт						Імпорт					
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2010	2015	2016	2017	2018	2019
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	9	5	5	5	5	4	7	8	12	13	13	12
II. Продукти рослинного походження	4	2	3	2	2	1	10	3	8	9	10	10
III. Жири та олії тваринного рослинного походження або	2	1	1	1	1	2	13	10	10	11	11	11
IV. Готові харчові продукти	1	3	2	3	3	3	12	11	9	8	9	8

Джерело: укладено автором за даними [101]

У відповідності до проведеного дослідження виявлена широка диференціація у розвитку підгалузей переробної промисловості АПК. Проте на основі додатків Г та Д можна дійти висновку, що диференціація по галузях зумовлена насамперед неефективним для даного сектору економіки організаційно-правовими формами ведення діяльності в окремих галузях переробної промисловості системи АПК.

Досить проблемною є м'ясоперобна, спиртова та цукрова галузь (Додаток Г). Підприємства цих галузей потребують проведення комплексу

заходів з антикризової реструктуризації.

Досить ефективною є діяльність окремих формувань в м'ясопереробній та хлібобулочній підгалузях переробної промисловості АПК (Додаток Д).

Однією з найбільш проблемних галузей переробної промисловості АПК є цукрова. Основною проблемою цієї галузі є застарілість виробництва та недостатня забезпеченість сировиною. Окрім залучення інвестицій та проведення комплексу заходів по комплексній реструктуризації в даному випадку доцільно застосовувати методи антикризового управління.

Прикладом втілення принципів антикризового планування на практиці є діяльність ТОВ «Продовольча компанія «Зоря Поділля». Дане підприємство є складовою вертикально інтегрованого агропромислового холдингу, поєднує багатоплановий процес виробництва та переробки цукрової сировини, завдяки чому виникають більші фінансові та технічні можливості, а також вищий рівень технології виробництва.

Саме антикризове управління цукровими заводами на мікроекономічному рівні допоможе забезпечити здійснення успішної фінансової діяльності та уникати банкрутства. Ефективне ж антикризове регулювання та планування на макро- та мезорівні зумовить підтримку всіх галузей переробної промисловості АПК. Подальші розробки необхідно зорієнтувати на дослідження механізму реалізації антикризових заходів для цукрових заводів на основі заздалегідь розроблених антикризових планів.

На думку М.С. Редька механізм адміністрування при здійсненні заходів реструктуризації підприємств АПК має за змістом такі напрями обов'язкового впливу:

- надання гарантій держави за виданими кредитами сільгоспвиробникам;
- запровадження протекціоністських заходів для продукції, що виробляється вітчизняними товаровиробниками;
- безумовне дотування виробництва в АПК;
- квотування експорту сільгосппродукції та встановлення митних

пільг на окремий асортимент продовольчих товарів;

– формування мережі дорадництва в усіх адміністративних регіонах держави тощо [102, с. 455].

Доцільним також слід вважати проведення санаційних заходів на підприємствах переробної промисловості АПК.

До функцій санації також належить організаційно-правова функція, яка спрямована на заходи щодо зміни організаційно-правового статусу, які здійснюють зовнішні суб'єкти господарювання. Вона може бути спрямована на реструктуризацію чисельності персоналу та на усунення дублюючих повноважень персоналу, що дозволяє прискорити процес передачі управлінської інформації з метою оптимізації виробничого процесу. Це особливо важливо для містотвірних підприємств, кількість яких досить значна. Вона дозволяє визначити керівництву підприємства, у якому підрозділі надлишкова чисельність робітників, а в якому – дефіцитна, установити їх взаємозамінність і розподілити трудові ресурси відповідно до прийнятої виробничої програми, або ж дати розпорядження відділу кадрів на пошук і підбір необхідного персоналу. Велике значення при проведенні санації має технічна функція, яка передбачає здійснення заходів, що спрямовані на покращення структури та якості основних виробничих фондів суб'єктів господарювання за рахунок його внутрішніх резервів. Це стає можливим тільки після ремонту виробничого обладнання, або збільшення коефіцієнта корисної дії за рахунок заміни деталей чи механізмів верстатів на нові. Ці зміни значно дешевші від заміни всього парку обладнання, а ефект від їх упровадження може бути вагомим для виробництва [100, 103].

Пріоритетними напрямками роботи по покращенню діяльності підприємств переробних галузей системи АПК Вінницької області мають бути:

– залучення в економіку області іноземних інвестицій шляхом постійного моніторингу пропозицій з боку інвесторів, налагодження контактів з міжнародними фінансовими інституціями;

- збільшення дотування сільського господарства для створення потужної сировинної бази для переробної промисловості АПК;
- супровід конкретних інвестиційних проєктів та надання всебічної допомоги в їх реалізації;
- здійснення заходів з поглиблення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області щодо практичної реалізації Програми європейської і євроатлантичної інтеграції України;
- налагодження міжнародного співробітництва регіонів та територіальних громад області із зарубіжними країнами в рамках міжрегіонального і прикордонного співробітництва у сфері зовнішньої торгівлі, гуманітарних питань та соціальної політики;
- сприяння активізації зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, установ і організацій, розташованих на території області, та їх виходу в умовах світової фінансово-економічної кризи на зовнішній ринок [104-106].

Заходи по санації підприємств переробної промисловості АПК повинні забезпечувати максимально економічну та технологічну продуктивність, скорочуючи виробничий цикл, а також прямі витрати на виробництво продукції.

Відповідно, завдання підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, зниження витрат її виробництва, збільшення продажів продукції ринках збуту не можуть бути вирішені поза контекстом технічної функції санації.

Зауважимо, що ефективність фінансової діяльності підприємств галузі значним чином залежить від ризиків, які в сучасних реаліях досить важко прогнозувати.

В умовах постійних змін в середовищі будь-яке підприємство повинне орієнтуватися на можливі ризики при своїй діяльності, тому сучасні економіко-математичні методи прогнозування мають застосовуватися в усіх сферах діяльності.

Виходячи з проведених досліджень можемо дійти висновку, що для

покращення ефективності діяльності переробної промисловості АПК Вінницької області потрібен цілий комплекс заходів починаючи від організаційних змін і закінчуючи застосування математичних моделей прогнозування ризиків.

З наведеного вище можна зробити наступні висновки:

1. переробні підприємства АПК є провідними галузями в промисловості області;
2. переробна промисловість АПК має позитивні фінансові результати, вони є порівняно вищими ніж середній рівень по промисловості в цілому;
3. інвестиції в виробництво продуктів харчування становлять більше 1/4 загального обсягу залучених іноземних інвестицій в основний капітал;
4. основними проблемами функціонування є неефективне управління спиртовими заводами, застарілість технологій, брак фінансових інвестицій та відсутність сучасних систем прогнозування ризиків [105].

Отже, для удосконалення діяльності підприємств переробної промисловості АПК пропонується:

- проведення широкого комплексу заходів по організаційній реструктуризації підприємств (починаючи від освоєння нових технологій аж до виробництва з відходів від виробництва альтернативних джерел енергії)
- стимулювання розвитку енергокооперативів та малих переробних підприємств в сільській місцевості;
- застосування державними органами заходів по стимулюванню залучення іноземних інвестицій на підприємства переробної промисловості АПК;
- застосування в діяльності підприємств широкого спектру математичних методів прогнозування при формуванні стратегії розвитку підприємств.

Комплекс даних заходів дасть можливість покращити фінансові показники підприємств переробної промисловості АПК, знизити частку

збиткових підприємств, залучити валютні надходження в область, збільшити обсяги виробництва продукції та підвищити показник валового регіонального продукту.

Основною продукцією переробних підприємств системи АПК є виробництво соняшникової олії, молочної сировини та м'яса птиці. Дані галузі мають найбільш динамічні тенденції до розвитку.

Отже, найменш конкурентоспроможними є спиртова, молокопереробна та цукрова галузь (за виключення ТОВ «ПК «Зоря Поділля»), заходи по їх реструктуризації мають бути дещо різними, проте невідкладними оскільки при швидких інтеграційних процесах, що відбуваються в економіці, не провівши адаптацію підприємств даних галузей можна втрати переробну промисловість АПК. Ефективні реструктуризаційні заходи можуть забезпечити прибутками державу від діяльності спиртових заводів, знизити рівень енергетичної залежності, покращити якість молочної продукції, що в перспективі призведе до підвищення конкурентоспроможності товарів переробних підприємств системи АПК області, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

2.2. Диференціація розвитку галузей переробної промисловості АПК

В умовах розвитку підприємств переробної промисловості АПК області здійснювалася, як зміна в структурі виробництва та продажів, так і прослідковується тенденція диференціації галузей в даному секторі економіки, а також зміна структури самих підприємств.

Галузеву диференціацію переробної промисловості АПК можна розглядати, як процес виникнення нових галузей, що відбувається на постійній основі та обумовлений виникненням нових запитів в споживачів, а також для адаптації до зовнішніх умов.

Розвиток підприємств переробної промисловості системи АПК характеризується широкою диференціацією по підгалузях у зв'язку з рядом

причин, таких як: ефективність використання капіталу, інвестицій, трудових ресурсів, а також економічна ефективність виробництва та виникненням порівняно нових видів продукції (рис. 2.4).

Насамперед, диференціація як явище набуло розвитку за рахунок переходу до більш складних умов господарювання, які негативно впливають на ефективність діяльності підприємств та мала на меті пристосувати підприємства переробного сектору АПК до них.

На сьогодні, наприклад, більш ефективними можна розглядати інвестиції в нові галузі переробної промисловості АПК такі як: біогазова чи перехід на виробництво нової продукції на базі існуючих галузей (виробництво біоетанолу тощо), які є досить молодими та перспективними.

Неоднорідність ефективності виробництва багатьох галузей переробної промисловості системи АПК, а, відповідно, і відмінності в можливостях для їх успішного функціонування в ринкових умовах, зумовили чітку тенденцію наростання галузевої диференціації в даному секторі економіки області.

Рис. 2.4. Фактори впливу на диференціацію підприємств переробної промисловості АПК

Джерело: власні дослідження

В загальному, підгалузі переробної промисловості системи АПК Вінницької області предствленні олійножировою, молокопереробною,

м'ясопереробною, спиртовою, кондитерською, хлібобулочною, цукровою та плодоовочевою (рис. 2.5.).

**Рис. 2.5. Підгалузі переробної промисловості системи АПК
Вінницької області**

Джерело: укладено автором за даними [115]

Основний обсяг виробництва продукції в переробній промисловості АПК забезпечує цукрова, м'ясопереробна, молокопереробна, спиртова та олійножирова галузь.

Переробна промисловість АПК Вінницької області в 2019 році представлена 7 великими підприємствами, 50 – середніми, 224 малими та 168 мікропідприємствами. Протягом 2015-2019 років прослідковується тенденція до зменшення кількості мікропідприємств та зростання частки середніх підприємств галузей переробної промисловості АПК (табл. 2.10).

Основні обсяги виробництва сконцентровано саме на великих підприємствах, які є більш конкурентоспроможними за рахунок ефекту максимізації виробництва, доступом до дешевих кредитних ресурсів, наявністю власної сировинної бази та за рахунок їх функціонування в складі інтегрованих вертикальних господарчих структур.

Проте великі підприємства за рахунок високої технологічності не забезпечують вирішення проблеми низької зайнятості населення особливо в сільській місцевості, тому на сьогодні потрібно звернути увагу на підтримку

розвитку малих переробних підприємств, особливо в сільській місцевості за рахунок розвитку кооперації.

Таблиця 2.10

Кількість підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
	од.	у % до загального показника	од.	у % до загального показника	од.	у % до загального показника	од.	у % до загального показника
2015	5	1,8	41	14,6	234	83,6	179	63,9
2016	6	2,4	41	16,4	203	81,2	147	58,8
2017	7	2,6	50	18,4	215	79,0	164	60,3
2018	6	2,2	49	17,8	220	80,0	168	61,1
2019	7	2,5	50	17,8	224	79,7	168	59,8
Відхилення, +,-	2	0,7	9	3,2	-10	-3,9	-11	-4,1

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

Незважаючи на низьку частку великих підприємств в переробних галузях АПК області, чисельність задіяних на них працівників має чітку тенденцію до зростання. В 2019 році на 7 великих підприємствах працювало понад 52 % всіх працівників переробних галузей АПК, а у 2015 році – 40,7 % (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Кількість зайнятих працівників підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області, осіб

Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
	осіб	у %	осіб	у %	осіб	у %	осіб	у %
2015	7896	40,7	9527	49,1	1978	10,2	473	2,4
2016	6815	37,9	8983	50,0	2165	12,1	531	3,0
2017	11698	51,0	9729	42,4	1523	6,6	394	1,7
2018	12863	52,2	9942	40,3	1839	7,5	479	1,9
2019	13445	52,1	10828	42,0	1511	5,9	284	1,1
Відхилення, +,-	5549	11,4	1301	-7,1	-467	-4,3	-189	-1,3

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

Також слід зазначити, що прослідковується тенденція до загального зростання чисельності працівників в переробних галузях АПК області.

В середньому на одному великому підприємстві переробної промисловості АПК області працювало протягом досліджуваного періоду від 1,5 тис. до 2,1 тис. осіб. В той же час чисельність працівників середніх, малих та мікропідприємств має тенденцію до спаду (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Середня кількість найманих працівників на одному підприємстві переробної промисловості АПК Вінницької області, осіб

Роки	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	З них мікропідприємства
2015	1579	232	8	2
2016	1136	219	10	3
2017	1671	195	7	2
2018	2144	203	8	3
2019	1921	216	6	1
Відхилення, +,-	342	-16	-2	-1

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

Процеси укрупнення підприємств та відповідного зростання чисельності працівників на великих та середніх підприємствах переробної промисловості АПК призвели до зростання витрат на персонал на даних суб'єктах господарювання (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Витрати на персонал переробної промисловості АПК Вінницької області, млн грн

Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %
2015	574,4	42,8	715,8	53,4	50,4	3,8	12,2	0,9
2016	647,3	44,5	745,0	51,2	61,9	4,3	13,9	1,0
2017	1488,0	56,5	1071,2	40,7	75,3	2,8	13,4	0,5
2018	2072,8	56,8	1468,8	40,3	105,5	2,9	23,8	0,7
2019	2739,3	59,0	1803,8	38,9	97,6	2,1	11,5	0,2
Відхилення, +,-	2164,9	16,2	1088,0	-14,5	47,2	-1,7	-0,7	-0,7

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

Процеси укрупнення підприємств призвели також до зміни в структурі активу балансу підприємств переробної промисловості АПК. Протягом 2015-2019 років відбувалося зростання обсягів необоротних активів великих та середніх підприємств.

В той же час, дані активи зменшуються на малих та середніх підприємствах, що зумовлено оптимізацією основних засобів даних формувань та зниженням їх конкурентоспроможності порівняно з великими підприємствами.

Обсяг оборотних активів має тенденцію до зростання по всіх підприємствах переробної промисловості АПК, що опосередковано свідчить про зростання обсягів виробництва (табл. 2.14).

Зростання показників в балансі підприємств переробної промисловості АПК відбувається за всіма позиціями. Проте, основу балансу даного сектору економіки області складають великі переробні підприємства, які збільшили свій баланс протягом досліджуваного періоду більш, як в 4,2 рази, а малі лише в 1,4 рази.

Таблиця 2.14

**Показники балансу підприємств переробної промисловості АПК
Вінницької області, млн грн**

Роки	Актив							
	необоротні активи				оборотні активи			
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2015	4574,3	5423,7	362,0	75,3	3233,0	4718,2	537,5	180,1
2016	5215,6	5858,0	366,6	69,1	5080,9	6378,5	526,6	147,9
2017	8048,2	5462,8	442,9	279,2	12350,9	7301,6	604,3	169,0
2018	15506,2	5638,6	276,0	70,4	11808,9	8411,2	836,4	216,9
2019	19151,5	6324,4	508,3	206,7	11593,6	7882,5	1410,4	267,9
Відхилення, +, -	14577,2	900,7	146,3	131,3	8360,6	3164,3	873,0	87,8

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

Негативним чинником для розвитку малих форм господарювання на підприємствах переробних галузей АПК Вінницької області є зменшення

обсягу основних засобів на балансі малих та мікропідприємств. Дане явище спричинене високим зносом основних засобів та низьким рівнем прибутків малих підприємств, які самостійно не можуть оновити свої основні фонди (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Необоротні активи підприємств переробної промисловості АПК
Вінницької області, млн грн**

	Необоротні активи усього				У тому числі			
					основні засоби та нематеріальні активи (залишкова вартість)			
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2015	4574,3	5423,7	362,0	75,3	4259,8	4611,9	300,9	61,2
2016	5215,6	5858,0	366,6	69,1	4811,1	5036,0	297,7	55,1
2017	8048,2	5462,8	442,9	279,2	5586,7	5247,9	368,6	231,1
2018	15506,2	5638,6	276,0	70,4	12726,9	5332,0	221,8	51,3
2019	19151,5	6324,4	508,3	206,7	15891,7	5926,3	266,2	100,9
Відхилення, +, -	14577,2	900,7	146,3	131,3	11631,9	1314,4	-34,7	39,6

Джерело: розраховано автором за даними [98, 115]

За рахунок створення передумов для пільгового кредитування малого бізнесу в переробній сфері АПК та формування кооперативних об'єднань в сільській місцевості можна досягти підвищення конкурентоспроможності відповідних підприємств на ринку та забезпечити вирішення проблеми зайнятості в сільській місцевості. Також особливу увагу слід звернути на розвиток модернізації підприємств спиртової галузі та часткової приватизації і перепрофілювання окремих з них на виробництва біоетанолу.

Розподіл власного капіталу переробного сектору АПК Вінницької області протягом 2015-2019 років мав тенденцію до зростання по всіх за величиною підприємствах, хоча його основна величина сконцентрована у великих та середніх підприємствах (табл. 2.16).

Нарощення власного капіталу підприємств можливе за рахунок залучення іноземних та вітчизняних інвесторів. Даний процес доцільно проводити у вигляді створення акціонерних товариств.

Розвиток малих переробних підприємств АПК на сьогодні можливий лише за рахунок створення державних цільових програм підтримки малих підприємств та кооперативів.

Таблиця 2.16

**Власний капітал підприємств переробної промисловості АПК
Вінницької області, млн грн**

Роки	Власний капітал усього				У тому числі			
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2015	2355,3	5248,7	-308,9	59,2	357,5	1762,6	277,8	91,8
2016	3078,3	4225,7	-250,7	9,6	431,6	1751,5	305,3	100,8
2017	7104,1	4860,5	-196,2	-307,3	1031,6	1967,6	314,7	200,6
2018	9623,9	5492,8	140,4	61,0	246,2	2048,6	226,3	96,0
2019	10696,5	5783,7	-3,4	64,6	246,3	2153,0	403,8	117,5
Відхилення, +, -	8341,1	535,0	305,5	5,4	-111,2	390,4	126,0	25,8

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Складні соціально-економічні умови в державі та низька конкурентоспроможність малого бізнесу галузі призвела до зменшення обсягів кредитування підприємств, що належать до малих та мікропідприємств більш як на 40 % у 2019 році проти 2015 року, що, в свою чергу, негативно впливає на фінансові результати (табл. 2.17).

Основний обсяг поточної кредиторської заборгованості займає заборгованість за товари та послуги, що свідчить низьку забезпеченість підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області оборотними коштами.

Для покращення забезпечення оборотними коштами підприємств, особливо малих та мікропідприємств доцільним буде створення програм державної підтримки. Кредитування малих та мікропідприємств має здійснюватися за пільговими відсотковими ставками і спрямовуватися насамперед на розвиток підприємств в сільській місцевості.

Таблиця 2.17

**Поточна кредиторська заборгованість підприємств переробної
промисловості АПК Вінницької, млн грн**

Роки	Поточна кредиторська заборгованість усього				У тому числі за товари, роботи, послуги			
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
	2015	2156,3	1927,1	801,8	90,4	1357,4	1262,5	224,9
2016	2594,1	2472,1	839,4	98,3	2278,0	1555,3	230,8	86,8
2017	7191,0	3218,3	833,7	633,2	3919,7	1216,3	223,5	90,6
2018	9663,2	4422,1	363,5	80,8	4168,3	1628,9	288,3	75,1
2019	10938,1	3842,8	532,1	83,3	3603,2	1476,5	433,0	69,2
Відхилення, +, -	8781,7	1915,7	-269,7	-7,1	2245,8	214,0	208,1	-6,7

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Диференціація за обсягом реалізації продукції переробної промисловості АПК протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зростання частки великих підприємств (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

**Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств переробної
промисловості АПК Вінницької області, млн грн**

Роки	Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2015	10754,9	51,1	9383,7	44,5	933,1	4,4	94,3	0,4
2016	16365,8	51,3	14506,1	45,5	1019,6	3,2	157,7	0,5
2017	29200,0	62,4	16492,7	35,3	1075,7	2,3	157,6	0,3
2018	28524,6	56,0	20767,1	40,8	1654,8	3,2	189,5	0,4
2019	30264,4	57,8	20610,0	39,3	1524,3	2,9	79,1	0,2
Відхилення, +, -	19509,5	6,7	11226,3	-5,2	591,2	-1,5	-15,2	-0,2

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Чистий прибуток великих підприємств переробної промисловості АПК області протягом досліджуваного періоду мав чітку тенденцію до зростання до 2017 року. Проте через несприятливі ринкові та соціально-економічні чинники в 2018 році обсяг прибутку знизився. В 2019 році збитковою була

діяльність 2 з 7 великих підприємств Вінницької області (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Чистий прибуток (збиток) великих підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області, млн грн

Роки	фінансовий результат (сальдо)	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		%	фінансовий результат	%	фінансовий результат
2015	-231,2	40,0	16,7	60,0	247,9
2016	110,5	83,3	214,4	16,7	103,9
2017	2280,1	71,4	2368,8	28,6	88,6
2018	973,6	66,7	1140,1	33,3	166,4
2019	1627,4	71,4	1721,8	28,6	94,3
Відхилення, +, -	1858,6	31,4	1705,1	-31,4	-153,5

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Аналогічною ситуація спостерігалася на середніх за розміром підприємствах переробної промисловості АПК області. Прослідковувалася тенденція до зростання чисельності збиткових підприємств. Так, в 2019 році кожне 5-е середнє підприємство було збитковим (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Чистий прибуток (збиток) середніх підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області, млн грн

Роки	фінансовий результат (сальдо)	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості	фінансовий результат	у % до загальної кількості	фінансовий результат
2015	255,3	85,0	465,2	15,0	209,9
2016	7,5	75,6	330,1	24,4	322,6
2017	134,9	80,0	421,2	20,0	286,3
2018	526,7	73,5	619,0	26,5	92,3
2019	691,6	79,6	779,1	20,4	87,6
Відхилення, +, -	436,3	-5,4	313,9	5,4	-122,3

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Незважаючи на ряд переваг великих підприємств, кількість збиткових малих підприємств переробної промисловості АПК області має тенденцію до

зменшення. Протягом 2015-2019 років діяльність більшості даних підприємств була прибутковою (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

**Чистий прибуток (збиток) малих підприємств переробної промисловості
АПК Вінницької області, млн грн**

Роки	фінансовий результат (сальдо)	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		%	фінансовий результат	%	фінансовий результат
2015	-232,9	67,7	22,3	32,3	255,1
2016	-50,6	71,1	24,4	28,9	75,0
2017	25,6	68,6	44,7	31,4	19,0
2018	4,4	70,9	35,8	29,1	31,4
2019	-56,1	68,8	34,0	31,2	90,0
Відхилення, +/-	176,8	1,1	11,7	-1,1	-165,1

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Найбільш кризовою є ситуація з мікропідприємствами переробного сектору економіки області. Протягом 2015-2019 років загальний результат по підприємствах є негативним, що свідчить про неможливість їх функціонування в існуючих умовах без державної підтримки (табл. 2.22).

Таблиця 2.22

**Чистий прибуток (збиток) мікропідприємств переробної промисловості
АПК Вінницької області, млн грн**

Роки	фінансовий результат (сальдо)	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2015	-18,1	66,3	3,0	33,7	21,1
2016	-19,5	70,0	3,0	30,0	22,5
2017	-1,2	66,4	6,0	33,6	7,2
2018	-4,2	69,5	5,0	30,5	9,3
2019	-9,1	63,7	5,2	36,3	14,3
Відхилення, +/-	9,0	-2,6	2,2	2,6	-6,8

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Рентабельність операційної діяльності та всієї діяльності найвища в великих та середніх підприємствах переробної промисловості АПК області

(табл. 2.23). Загальна збитковість по малим та мікропідприємствах має тенденцію до зменшення, але потрібне створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу в цьому секторі економіки області.

В основному переробна промисловість АПК Вінницької області випускає молочну продукцію, рослинні олії (ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»), спирт та кондитерські вироби (Додаток 3).

Фінансове оздоровлення збиткових підприємств доцільно проводити через механізми санації за допомогою Секретаріату з фінансової реструктуризації.

Таблиця 2.23

**Рентабельність діяльності підприємств переробної промисловості АПК
Вінницької області з розподілом на великі, середні, малі та
мікропідприємства, %**

Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств				Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності підприємств			
	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2015	5,3	4,3	-3,3	-13,0	-2,1	2,5	-15,6	-13,6
2016	4,1	3,3	-0,5	-11,2	0,7	–	-4,6	-11,2
2017	10,6	3,6	3,1	-0,3	8,4	0,8	2,3	-0,6
2018	6,1	4,3	2,0	-1,8	3,6	2,5	0,3	-2,1
2019	7,5	4,9	-7,2	0,2	5,5	3,3	-2,9	-4,4
Відхилення, +/-	2,2	0,6	-3,9	13,2	7,6	0,8	12,7	9,2

Джерело: розраховано автором за даними [98]

Найбільш перспективним напрямком галузевої диференціації переробної промисловості системи АПК є формування на сировинній базі цукрової, м'ясопереробної, сільськогосподарської та спиртових галузей – біогазової галузі (рис. 2.6).

Біогаз – різновид біопалива який добувають із відходів сільськогосподарської продукції: солома злакових культур, відходи переробного виробництва сільськогосподарської продукції –

лушпиння соняшника, гречки, рису, відходів тваринництва, лісопереробки, стічних вод та твердих побутових відходів. Біогаз знаходить широке застосування в теплоенергетиці, виробленні електроенергії, рідше – як автомобільне паливо. Деякі виробництва (спиртові й цукрові заводи та ін.) за рахунок експлуатації біогазових установок можуть частково або повністю забезпечити свої потреби в тепловій енергії, а також реалізувати електроенергію за «зеленим» тарифом [107].

Віднести біогазову галузь саме до переробної промисловості АПК є аргументованим, адже: сировиною даного виробництва виступають відходи та продукція саме даного сектора економіки, а також її виробничий цикл безпосередньо пов'язаний з підприємствами аграрної сфери.

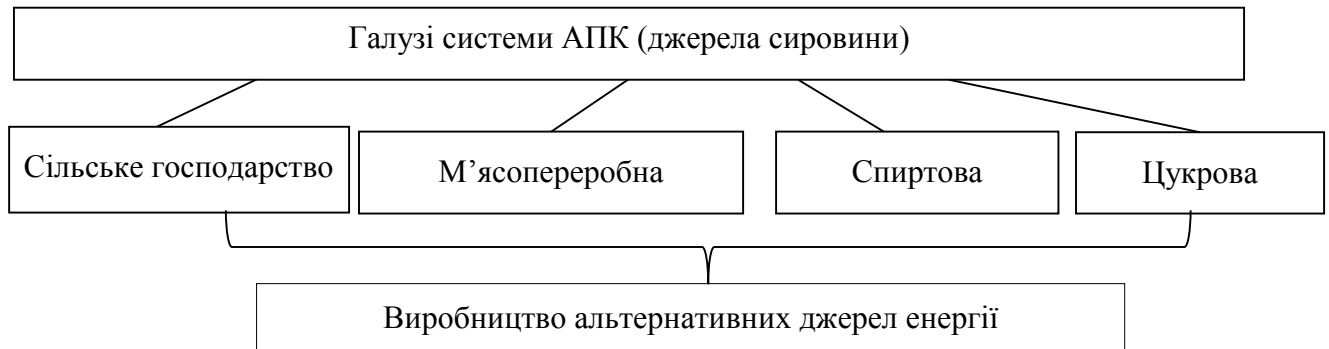

Рис. 2.6. Перспективний напрям створення нових галузей переробної промисловості системи АПК Вінницької області

Джерело: укладено автором за даними [115]

Розвиток промислового виробництва біогазу на даний час є на етапі становлення, проте вже існує пілотний проєкт з реалізації першого промислового біогазового заводу – біогазовий комплекс, який споруджуватиме агрохолдинг ПАТ «Миронівський хлібопродукт». Таким чином керівництво холдингу має на меті вирішити проблему утилізації курячого посліду зі свого дочірнього підприємства «Вінницька птахофабрика», котра нині є однією із найбільших птахофабрик у Європі.

Відповідно до проєктної документації даний комплекс буде внутрішньогосподарською частиною ТОВ «Вінницька птахофабрика» з

переробки органічної частини відходів виробництва та отримання біогазу із біомаси рослинного та тваринного походження. Біогаз вироблятиметься для подальшого виробництва електроенергії та підігріву для виробничих потужностей птахофабрики. Проектна потужність складатиме $120\text{м}^3/\text{добу}$ ($43,8\text{ млн м}^3/\text{рік}$). Сировиною базою слугуватимуть: стічні води від пташників, стічні води з очисних споруд забійного комплексу птахофабрики, кукурудзяний силос та підстилка птиці (курячий послід із власно органічною підстилкою, що використовується у пташниках). Варто зазначити, що на даний час МХП продукує в Україні понад 70% всього біогазу, виробленого з органічних відходів та займає 45% українського ринку електроенергії, виробленої з біогазу. Побудова даного комплексу дасть можливість вирішити завдання з утилізації відходів підприємства та отримувати додаткові прибутки від виробництва біогазу.

Доцільно також звернути увагу на підприємства галузі, які є монополістами проте є збитковими – державні спиртові заводи. Проте, окрім зловживань з боку керівництва даних заводів та неефективності державного регулювання спиртової галузі, доцільно проводити на даних підприємствах виробничу реструктуризацію – будівництво біогазових установок.

Спиртова промисловість України – одна з лідируючих галузей за утворенням відходів і стічних вод. В Україні функціонує 41 спиртозавод, на яких протягом року утворюється близько 4 млн м^3 мелясної та $3,6\text{--}3,8\text{ млн м}^3$ зернової барди, а також близько 8 млн м^3 слабозабруднених стічних вод. Ці стічні води не можуть без очищення скидатися у водойми. Мелясна барда на більшості заводів не утилізується і без очищення разом зі стічними водами скидається у відстійники, де загниває, забруднюючи ґрунтові води і повітря. Водночас, слід зазначити, що на спиртових заводах найбільш сприятливі умови для організації виробництва біогазу: наявні сировина (відходи) з температурою $40\text{--}50^\circ\text{C}$, а також вторинні джерела тепла (конденсати, лютеран вода тощо). Усе це дає змогу організувати виробництво біогазу без витрат одержуваного біоенергетичного палива на підігрів середовища у метантенках.

Вихід біогазу при збродженні 1 м³ цих відходів становить 45-50 м³. На одному спиртозаводі середньої потужності можна одержати за добу 44 тис. м³ газу, а за рік – близько 8 млн м³. Стримуючим фактором в організації біогазової технології є висока вартість типових метантенків, виготовлених з монолітного залізобетону (їх вартість сягає біля 900 тис. дол. США потужністю 600 м³/добу). Поєднання анаеробного і аеробного методів дає змогу очищувати стічні води до показників, які дадуть змогу скидати їх у водойми. Таким чином вирішуються одночасно кілька проблем: енергетична, екологічна й утилізації відходів [108].

У Вінницькій області функціонує 4 заводи по виготовленню спирту, а також наявні ще 6 заводів, які перебувають в стані банкрутства, або ж не проводять діяльність. Загальний обсяг виробництва яких (включно з замороженими потужностями ряду заводів) становить 9052 тис. дал (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

Потужності спиртової галузі Вінницької області в 2019 році, тис. дал

Підприємство	Добова потужність	Вид сировини	Можливо виробити за рік	Фактично вироблено	% завантаженості виробництва
МПД «Барський спиртовий комбінат»	3,7	Меляса	1350,5	-	-
МПД «Бершадський спиртзавод»	1,8	Зерно	657	502,3	76,45%
МПД «Мартинівський спиртзавод»	2,3	Зерно	839,5	240,1	28,60%
МПД «Немирівський спиртзавод»	2,3	Зерно	839,5	1542,3	183,72%
МПД «Овечачський спиртзавод»	1,3	Зерно	474,5	286,3	60,34%
МПД «Бджільнянський спиртзавод»	1,3	Зерно	474,5	-	-
МПД «Тростянецький спиртзавод»	4,5	Меляса	1642,5	-	-
МПД «Уладівський спиртзавод»	2,3	Меляса	839,5	-	-
МПД «Чечельницький спиртзавод»	1,5	Зерно	547,5	-	-
МПД «Юрківецький спиртзавод»	1,6	Меляса	584		
Всього	66,2	X	9052	3195,5	35,3%

Джерело: розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА

Потужності МПД «Немирівський спиртзавод» обмежені насамперед відсутністю достатньої кількості водних ресурсів. Проте за рахунок додаткових потужностей насосної станції вдалося забезпечити збільшення виробництва. На даний час основною проблемою діяльності даного підприємства є дефіцит водних ресурсів для виробництва.

Спиртовими заводами області може вироблятися біля 124 млн дал зернової та мелясної барди з яких лише незначна частина використовується для кормів (табл. 2.25).

Таблиця 2.25

Виробництво барди на спиртових заводах Вінницької області, тис. дал

Підприємство	Добова потужність	Вид сировини	Можливо виробити	Фактично вироблено
ДП «Барський спиртовий комбінат»	62,9	меляса	7451	
МПД «Бершадський спиртзавод»	23,4	зерно	8541	8669,7
МПД «Мартинівський спиртзавод»	299	зерно	10913,5	3263
МПД «Немирівський спиртзавод»	299	зерно	10913,5	24524,5
МПД «Овечачський спиртзавод»	16,9	зерно	6168,5	5084,3
МПД «Бджільнянський спиртзавод»	16,9	зерно	6168,5	
МПД «Тростянецький спиртзавод»	76,5	меляса	27922,5	
МПД «Уладівський спиртзавод»	39,1	меляса	14271,5	
МПД «Чечельницький спиртзавод»	19,5	зерно	7117,5	
МПД «Юрківецький спиртзавод»	27,2	меляса	9928	
Всього	880,4	X	124903	41541,5

Джерело: розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА

Вартість запуску біогазових установок на спиртових заводах області становитиме біля 9 млн дол. США (табл. 2.26).

З урахуванням всіх витрат на виробництво, собівартість 1 м³ біогазу становитиме біля 4,1 грн, що порівняно з середньою ціною для промисловості є надзвичайно вигідним. А з урахуванням того, що залишки після даного процесу можна використовувати для годівлі тварин, це є одним з найперспективніших шляхів розвитку галузі.

Так, на одному заводі, потужністю 3000 дал етанолу за добу, можна одержати впродовж року 1,8 млн м³ біогазу і 6000 т білкового корму. Використання біогазу у виробничому процесі заводу заощаджує 1500 т умовного палива за рік. Аеробне доочищення фугату, що пройшов анаеробне попереднє очищення, разом з іншими менш забрудненими стічними водами провадиться в біотенках іммобілізованими на нерухомому носії мікроорганізмами. Цей технологічний прийом дає змогу закріпити на носії значну кількість мікроорганізмів-деструкторів органічних речовин, завдяки чому зростає продуктивність аеробного очищення стічних вод, відпадає необхідність утилізації надлишкового активного мулу, оскільки його приросту практично немає.

Таблиця 2.26

**Економічна ефективність виробництва біогазу на спиртових заводах
Вінницької області**

Добова потужність спиртової галузі з виробництва барди, тис. дал	Обсяг виробництва барди, тис. дал	Кількість установок, од.	Загальна вартість установок млн дол. США	Виробництво біогазу, млн м ³ /рік
880,4	119967	10	9	59,9
Собівартість 1 тис. дал барди, грн	Загальна вартість барди, млн грн	Витрати на виробництво, млн грн/рік	Собівартість виробництва біогазу, млн грн/рік	Собівартість 1 м ³ газу, грн
1500	180 млн грн	45 млн грн	245 млн грн	4,1

Джерело: власні дослідження

Виробництво біогазу на спиртових заводах області зможе дати наступний ефект для економіки області:

1. підвищити енергетичну незалежність області;
2. знизити витрати спиртових заводів на енергоносії;
3. покращити екологічний стан водних ресурсів області;
4. знизити обсяг викидів парникових газів;
5. забезпечити тваринницьку галузь білковими кормами [108, с. 12].

Можливість диференціації продукції на підприємствах переробної

промисловості АПК існує по всьому галузевому ланцюжку цінностей. Перелічимо сфери, де існують можливості для диференціації:

1. Матеріально-технічне забезпечення тих ланок, що справляють найсильніший вплив на якість кінцевого продукту компанії.

2. Дії, пов'язані зі створенням товару на базі досягнень науки і техніки, дозволяють поліпшити дизайн виробу і його характеристики, розширити сферу кінцевого використання і застосування товару.

3. Удосконалення виробничого процесу дозволяє скоротити брак, збільшити термін життя товару, забезпечити більшу безпеку, поліпшити економічність використання.

4. Забезпечення оптимізації вантажно-розвантажувальних робіт і дії щодо розподілу продукції дозволяють прискорити постачання, більш акуратно виконувати замовлення, знизити запаси готової продукції.

5. Дії по обслуговуванню клієнтів, проведенню маркетингових досліджень і забезпеченню продажів, можуть створити такі відмітні характеристики, як допомога покупцю, швидке обслуговування або виконання замовлення.

На даний час в рамках інвестиційного плану розвитку ДП «Укрспирт» на Немирівському МПД, Бершадському МПД, Овечацькому МПД та Мартинівському МПД реалізуються однотипні інвестиційні проекти, які передбачають як і заходи реструктуризації в сфері управління та виробництва так і диференціацію виробництва, яка передбачатиме створення нового виду продукції DDG (Distillers Dried Grains – концентрат сухої зернової барди. Концентрат залишкової крупки із зернової барди, виділеної за допомогою центрифугування та кормову добавку з помірним (23-29 %) вмістом протеїнів) (Додатки К, Л, М, Н).

В перспективі планується провести приватизації спиртових заводів відповідно до «Програми реформування та розвитку спиртової галузі на 2020-2023 роки» затвердженою КМУ від 12 серпня 2020 р. № 699 [109]. Це дасть можливість підвищити ще ефективність управління. На сьогодні умови роботи

у держсекторі принципово відрізняються від законів функціонування бізнесу. У директора державного заводу немає чітких показників ефективності та тих мотивацій, які є у менеджера в приватній структурі.

В умовах монополії відсутня необхідність з кимось вести конкурентну боротьбу і покращувати якість продукції. Менеджмент спиртових заводів нерідко починає обростати бюрократією та звітами, а не новими можливостями та ідеями. З 2016 року у ДП «Укрспирт» змінилися п'ять директорів. З такими динамічними кадровими змінами говорити про довгострокову стратегію розвитку підприємства не доводиться.

Також присутній низький рівень відповідальності менеджменту за результати роботи підприємств. Приватне виробництво завжди намагатиметься уникнути плинності кадрів. З директором укладається стабільний, довготривалий договір, за яким від нього вимагається виконання чіткого плану дій і впровадження стратегії розвитку підприємства.

Показовим є досвід виробництва сировини для антисептиків на заводах «Укрспирту». Майже за три тижні ДП «Укрспирт» отримав дозвіл та переорієнтувався на виробництво сировини для антисептиків. Приватний бізнес зробив відповідні заходи набагато оперативніше. У підтвердження цього є факти, як в країнах Європи виробники алкогольної продукції переорієнтували бізнес і вже наступного дня почали виготовляти антисептики.

Також важливим є і питання вартості спирту. За останні роки середня собівартість спирту була нижче 200 гривень, а реалізувався спирт у межах 340-370 грн. Така маржинальність вартості спричинена через необхідність утримання непрацюючих потужностей ДП «Укрспирту».

При цьому дані підприємства мають низьку конкурентпроможність на міжнародних ринках. Вітчизняний спирт по ефективності ціни випередили такі країни, як Молдова, Польща, Білорусь і це – значний недолік монополії. Після приватизації ціну регулюватиме лише відкритий ринок та чесна конкуренція за покупця.

Позитивним наслідком приватизації є боротьба з тіньовою економікою, яка сягнула за різними даними понад 50-60 % ринку спирту та щорічно 8-10 мільярдів гривень втрат з державного бюджету.

У свою чергу, приватний власник нестиме персональну відповідальність власною репутацією на ринку за подібні злочини. Планується ввести жорсткі ліцензійні умови, де за порушення у частині обліку спирту власник втрачатиме ліцензію. Цей запобіжник допоможе направити фінансові ресурси з тіньових потоків у бюджет країни.

Приватизацію заводів «Укрспирту» планується провести протягом 2020-2021 рр. З 1 липня 2021 року дозволяється введення в експлуатацію та надання дозволів на будівництво нових підприємств з виробництва етилового спирту.

При цьому держава має чимало активів які матимуть високу вартість на аукціонах. Навіть ті заводи, які з першого погляду не надто привабливі як майданчики для вироблення спирту, є цікавими для інвесторів з інших галузей.

Наприклад, для агрокомпаній, багато об'єктів мають дуже вдалу логістику. Це дуже зручні локації, під'їзні залізничні гілки, близькість до великих транспортних магістралей, або ж до кордону (для тих, хто орієнтований на експорт). Слід зауважити про наявність перспективного напрямку, як фармкомпанії, зокрема, й вироблення антисептиків, які в умовах пандемії є одним з товарів першої необхідності. А ще є такі напрямки, як біоетанол чи парфумерія. Кожен завод має свої конкурентні переваги, тож наслідком приватизації стане розвиток низки переробних галузей АПК в державі.

Реструктуризація підприємств спиртової промисловості АПК Вінницької області є нагальним питанням для стратегічного розвитку. Запропоновані заходи дадуть можливість:

1. уникати практики приховування прибутків на підприємствах;
2. збільшити доходи до державного бюджету від підприємств

державної форми власності;

3. досягти зростання обсягу іноземних інвестицій в галузь;
4. удосконалити методи управління в переробній промисловості АПК;
5. підвищити показник валового регіонального продукту та рентабельність галузі в цілому.

В той же час виробництво біогазу на спиртових заводах області зможе дати наступний ефект для економіки області:

1. підвищити енергетичну незалежність області;
2. знизити витрати спиртових заводів на енергоносії;
3. покращити екологічний стан водних ресурсів області;
4. знизити обсяг викидів парникових газів.
5. забезпечити тваринницьку галузь білковими кормами.

Основний обсяг виробництва переробної промисловості АПК області припадає саме на виробництво жирів рослинного та тваринного походження та має експортну орієнтованість.

Також потужною є кондитерська галузь, яка за рахунок її входження у вертикально інтегровану агропромислову структуру, є конкурентоздатною на світових ринках.

Проте недостатньо розвивається молокопереробна галузь через низьку якість молока та відсутність належної державної підтримки галузі тваринництва.

Зниження виробництва молока спричинено відсутністю належної державної підтримки галузі тваринництва в Україні. Слід зауважити, що і досі близько 25% від переданого на переробку молока є 1-2 гатунку і не може використовуватися для виробництва конкурентоздатної молочної продукції [110].

З метою формування сировинної бази молокопереробних підприємств необхідно запровадити державну та регіональну програми підтримки високотоварних ОСГ – виробників молока (які мають 3 і більше корів).

Позитивним є досить високі показники вмісту білка та жиру в молоці, що є вищими по всіх областях держави порівняно з базисними значеннями та концентрація на переробних підприємствах АПК Вінницької області значної частини високоякісної сировини (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Якість молока коров'ячого незбираного, купленого переробними підприємствами у підприємств, за регіонами у 2019 році

	Маса молока коров'ячого сирого, т	Із загальної маси молока коров'ячого сирого охолодженого до 10° С	Масова частка у молоці коров'ячому сирому, %	
			жиру	білка
Україна	2428074	1884091	3,66	3,13
Вінницька	478935	172400	3,68	3,14
Волинська	к	к	к	к
Дніпропетровська	122774	113450	3,65	3,33
Донецька	к	к	к	к
Житомирська	120000	109313	3,64	3,04
Закарпатська	-	-	-	-
Запорізька	30458	к	3,67	3,09
Івано-Франківська	9532	к	3,52	2,99
Київська	162700	151786	3,74	3,19
Кіровоградська	к	к	к	к
Луганська	к	к	к	к
Львівська	96986	9126	3,63	3,15
Миколаївська	107385	107363	3,69	3,09
Одеська	к	к	к	к
Полтавська	298296	298286	3,64	3,15
Рівненська	176035	174911	3,56	3,05
Сумська	114484	114484	3,56	3,09
Тернопільська	138517	138153	3,63	3,09
Харківська	к	к	к	к
Херсонська	29614	28927	3,80	3,35
Хмельницька	62213	31098	3,57	2,99
Черкаська	176513	153636	3,70	3,16
Чернівецька	к	к	к	к
Чернігівська	97243	80580	3,73	3,14

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: сформовано автором за даними [110]

Прискорене розширене відтворення галузей переробної промисловості

АПК є однією з головних передумов подолання кризового стану та забезпечення сталого економічного розвитку.

Забезпечити підвищення конкурентоспроможності української переробної промисловості АПК на внутрішньому та зовнішньому ринках можливо лише за умови збалансованого використання ринкових механізмів регулювання. Отримання доданої вартості й забезпечення належних обсягів та якості продукції переробної промисловості АПК потребує постійного техніко-технологічного оновлення підприємств та залучення інвестицій. Ключовим завданням інноваційного розвитку підприємств переробної промисловості АПК є впровадження нових технологій виробництва та зберігання, які дають змогу створювати якісну й безпечну продукцію. Розвиток виробництва альтернативних джерел енергії з продуктів та відходів переробної промисловості АПК. Крім того, гармонізація законодавства до вимог ЄС, запровадження системи НАССР є важливими завданнями для розвитку підприємств переробної промисловості АПК. Удосконалення виробничої та транспортно-складської інфраструктури, здійснення ефективного менеджменту, забезпечення відповідності структури продовольчого ринку структурі та потребам населення. Розвиток прогресивної митно-тарифної політики держави, розв'язання проблем ресурсного забезпечення також є чинниками стимулювання розвитку вітчизняної переробної промисловості АПК. Отже, подальший розвиток переробних підприємств АПК потребує комплексних рішень, котрі забезпечать підвищення конкурентоспроможності та ефективності виробництва харчової продукції [111].

На думку І.В. Гончарук, кооперативні формування дадуть можливість: консолідовано здавати в оренду землю; включати вироблену фермерськими та селянськими господарствами продукцію до маркетингового ланцюга; підвищити додану вартість продукції шляхом покращення первинної обробки та зберігання; підвищити безпеку та якість сільськогосподарської продукції. Окрім того, кооперативи стануть ефективним механізмом згуртування селян і дадуть можливість вирішити цілу низку їх соціально-економічних проблем.

Кооперація дозволяє зробити успішним та привабливим малий і середній сільськогосподарський бізнес, особливо для молоді. Враховуючи те, що в селах України проживає третина населення, можна сміливо говорити, що кооперацію слід розглядати як інструмент зміни на краще життя сільської громади [112]. Тому одним з напрямком розвитку кооперативного руху на селі має стати створення кооперативів з переробки сільськогосподарської продукції в тому числі на біодизель.

На нашу думку поняття «переробні підприємства АПК» на відміну від існуючих має включати в себе підприємства, які займаються виробництвом біогазу, електроенергії з відходів сільського господарства та переробної промисловості АПК.

Нами пропонується трактування поняття «диференціації розвитку галузей», як процесу розвитку підприємств за показниками ефективності використання активів, власного капіталу, трудових ресурсів, ефективності виробництва та можливості створення нових галузей.

Пріоритетними напрямками розвитку переробних підприємств АПК мають стати:

- 1) розробка системи державної підтримки ОСГ та ФГ молочного напрямку з метою забезпечення молокопереробних підприємств більш якісною сировиною;
- 2) збільшення виробничих потужностей переробки зернових культур на підприємствах ДП «Укрспирт» за рахунок модернізації та запуску спиртових заводів, що на даний час не функціонують, в тому числі через процедуру приватизації;
- 3) вдосконалення функціонування ринку соняшнику з метою мінімізації кількості посередників між олійнопереробними заводами та сільськогосподарськими формуваннями;
- 4) створення при спиртових заводах та птахофабриках підсобних виробництв з переробки відходів на біогаз з метою зменшення собівартості виробництва та максимізації економічного ефекту.

Реалізація даних заходів дасть можливість збільшити зайнятість як в сільській місцевості, так і в промисловості, збільшити показник ВВП України, підвищити обсяги експорту та рівень енергетичної безпеки держави.

2.3. Аналіз залежності ефективності діяльності підприємств переробної промисловості АПК на основі математичного моделювання

Особливостями розвитку економіки в умовах глобалізації є її нелінійність та нестійкість. Прагнення державних органів досягти хоча б певної стабілізації економічних процесів потребує сучасних підходів до їх аналізу та оцінювання. Це обґрунтовано високою періодичністю змін та стрибкоподібністю циклів, як у поодиноких випадках, так і у системних перетвореннях на різних стадіях розвитку підприємства. Динаміка спадів в економіці держави (внаслідок чого зниження ефективності діяльності підприємств) поряд з тенденціями розвитку одних галузей і занепадом інших потребує розробки чітких методів моделювання факторного впливу окремих факторів на ефективність діяльності переробних підприємств АПК. Незнання чи неможливість виокремити основні фактори впливу дає ефекти недооцінки реальних процесів, що у великій мірі ускладнює фактичне сприйняття одержаних результатів діяльності переробних підприємств АПК.

Процеси реструктуризації, які мають місце в переробних галузях АПК Вінницької області мали безпосередній вплив на ефективність діяльності підприємств.

В основі методик, які побудовані на економетричних методах покладено, обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків та математико-статистичний апарат кількісних обчислень. Застосуванням даних методів перш за все може бути обґрунтовано можливість виокремити основні тенденції діяльності переробної промисловості АПК на основі ряду даних, сформованих з показників реальної статистики. При застосуванні такого підходу відтворюється формування кінцевих оцінок ефективності діяльності

переробних підприємствах АПК [113].

Обмеженість ресурсів переробних підприємств АПК та наявність періодичних кризових збуджень вимагає використовувати в розробках стратегій структурної переорієнтації спеціальні методи для всебічного аналізу якості структур, кількісної оцінки факторних впливів на результати функціонування [114].

При цьому одним із найефективніших методів досліджень є методи економіко-математичного моделювання. Побудова моделі оцінки структурних змін на наукових засадах системного аналізу повинна передбачити факторний вплив регулюючих індикаторів на основний оціночний критерій – прибутковість галузі.

Протягом 2015-2019 років відбувалися коливання основних показників, що впливають на діяльність підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області (табл. 2.28). Основним економічним показником, що характеризує ефективність переробної сфери є прибуток. Відповідно, на рівень прибутку галузі впливають: чистий прибуток до оподаткування, витрати на персонал, обсяг власного капіталу, поточна кредиторська заборгованість, обсяг реалізації продукції та знос.

Таблиця 2.28

Основні фінансові показники діяльності підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області

Роки	Чистий прибуток до оподаткування, тис. грн	Рентабельність активів, %	Собівартість продукції, тис. грн	Витрати на персонал, тис. грн	Знос, тис. грн
2015	-157057,9	-0,8315949	21228821,4	1340552,7	2357114,7
2016	181778,4	0,77462782	31709693,4	1454269,4	3042924,3
2017	2600967,8	7,59003966	44167433,5	2634498,8	4246613,8
2018	1636062,6	3,84211233	49310522,5	3647099,3	5185866,8
2019	2524857,5	0,11432852	68023922,8	4640692,5	6116590,6

Джерело: розраховано автором за даними [98].

За допомогою пакету Microsoft Excel, а саме функції «Корелл» сформовано матрицю залежності рівня прибутку від можливих факторів

впливу (табл. 2.29).

Відповідно до побудованої моделі можна констатувати, що основний вплив на обсяг прибутку переробних підприємств АПК мають фактори в яких ступінь кореляції складає від 0,8 до 1, а саме, рентабельність активів, собівартість продукції та знос основних засобів. Також слід відмітити високий ступінь взаємозалежності між окремими факторами, що потребує побудови багатфакторного рівняння лінійної регресії.

Таблиця 2.29

Матриця кореляційного аналізу впливу чинників на прибутковість переробних підприємств АПК Вінницької області

	Чистий прибуток до оподаткування, тис. грн	Рентабельність активів, %	Собівартість продукції продукції, тис. грн	Витрати на персонал, тис. грн	Знос, тис. грн
Чистий прибуток до оподаткування, тис. грн	1				
Рентабельність активів, %	0,99	1			
Собівартість продукції продукції, тис. грн	0,86	0,82	1		
Витрати на персонал, тис. грн	0,76	0,68	0,93	1	
Знос, тис. грн	0,81	0,74	0,98	0,98	1

Джерело: власні дослідження

За допомогою пакету Microsoft Excel, а саме функції «Линейн» визначено значення коефіцієнтів впливу окремих факторів на рівень рентабельності переробних підприємств АПК (табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Коефіцієнти багатфакторного рівняння регресії

b_3	b_2	b_1	b_0
0,851851459	-0,082941	349374,1	-165356,54

Джерело: власні дослідження

Отже, виходячи з проведених математичних обрахунків рівняння лінійної регресії матиме наступний вигляд:

$$Y = -165356,54 + 349374,1x_1 - 0,082941x_2 + 0,851851459x_3, \text{ де:}$$

x_1 – рентабельність активів;

x_2 – собівартість продукції;

x_3 – знос основних засобів.

Виходячи з рівняння багатofакторної регресії можна констатувати позитивний вплив на обсяг прибутку зносу основних засобів та рентабельності активів та незначний негативний вплив собівартості продукції. Взаємопов'язаність даних факторів для переробної галузі АПК свідчить про неефективне використання основних засобів окремими підприємствами.

Близько 30% підприємств переробної промисловості АПК протягом досліджуваного періоду працювали в збиток (табл. 2.31).

Таблиця 2.31

Фінансові результати до оподаткування підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області, тис. грн

Роки	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2015	-157057,9	69,5	562476,4	30,5	719534,3
2016	181778,4	72,6	688022,4	27,4	506244,0
2017	2600967,8	72,2	3006849,5	27,8	405881,7
2018	1636062,6	71,3	1939247,7	28,7	303185,1
2019	2524857,5	71,4	2802676,9	28,6	277819,4
Відхилення, +, -	2681915	1,9	2240201	-1,9	-441715

Джерело: розраховано автором за даними [98, 116]

Також в галузі є підприємства, які майже не використовують основні фонди. Присутня значна частина спиртових та окремих цукрових заводів, які перебувають на стадії закриття, що зумовлює не повне використання основних засобів, яке негативно впливає на рівень рентабельності активів, і, як наслідок, на прибутковість галузі. Застарілі основні засоби, що не використовуються за

досліджуваний період на підприємствах галузі, виводилися з балансу. Проте недостатні обсяги оновлення основних фондів мають негативний вплив на ефективність діяльності.

Слід зазначити досить значне негативне значення непередбачуваних чинників, до якого слід віднести нестабільну соціально-економічні та політичні чинники. А також окремі випадки рейдерства, наприклад, рейдерське захоплення УГПК «Nemiroff» в 2014 році.

Для перевірки достовірності побудованого рівняння багатofакторної регресії проведемо перевірку фактичного значення обсягу прибутку за досліджуваний період з розрахунковим (рис. 2.7).

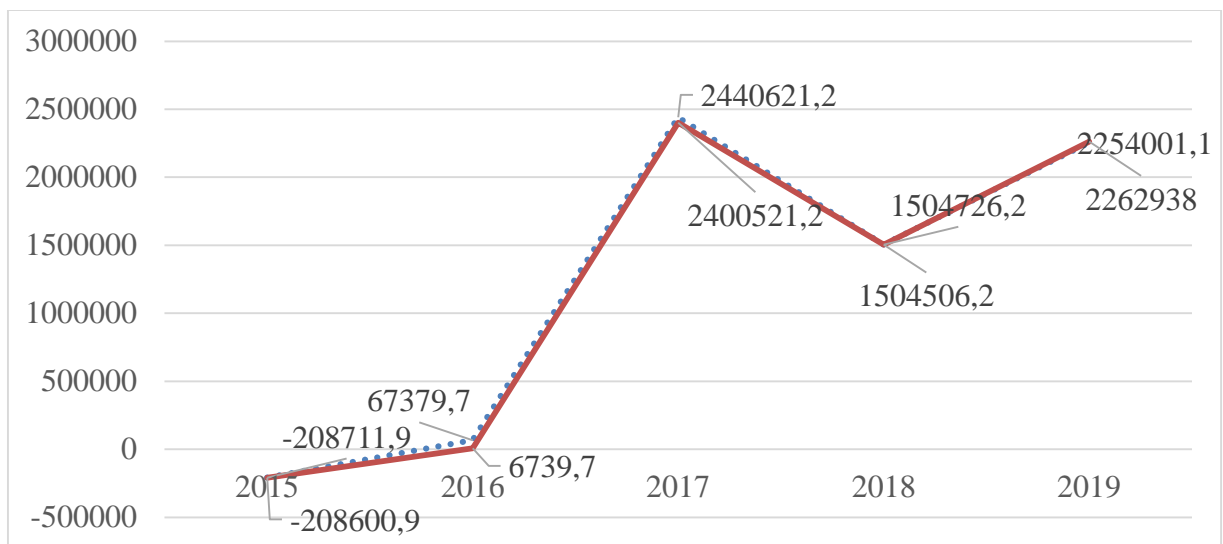

Рис. 2.7. Порівняння фактичного та розрахункового значення обсягу прибутку переробних підприємств АПК Вінницької області

Джерело: власні дослідження

На даний час переробна промисловість на базі переробки природної сировини об'єктивно вважається базовою ланкою природно-господарського комплексу Вінницької області. Проте, негативною тенденцією розвитку цього виду економічної діяльності є зменшення частки готових харчових продуктів у загальній структурі експорту.

Також виявлено позитивні тенденції розвитку переробки сільськогосподарської продукції. На території області успішно функціонують

борошномельні підприємства, підприємства із виробництва цукру та олії. Розпочав роботу сучасний завод з виробництва біоетанолу, який здатний забезпечити повний цикл виробництва.

Для адаптації відповідної методики на підприємствах проведено аналіз факторів впливу на прибуток провідних переробних підприємств АПК Вінницької області – Приватне акціонерне товариство «Вінницький олійножировий комбінат» м. Вінниця та ТОВ «Літинський молочний завод». Чистий прибуток від операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат» протягом 2015-2019 років має тенденцію до зниження (табл. 2.32).

Таблиця 2.32

Основні фінансові показники діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат», тис. грн

	Фінансовий результат від операційної діяльності	Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати	Валовий прибуток	Інші операційні доходи,	Собівартість
2015 р.	323287	18095	37663	39941	388325	30661	1376600
2016 р.	182170	24503	135431	64352	339287	67169	3138712
2017 р.	44784	30058	126127	121127	158407	74121	3452064
2018 р.	78067	37274	78239	128549	105423	60572	2436258
2019 р.	119610	45107	79808	116938	71814	50429	1690515
Відхилення, +/-	-203677	27012	42145	76997	-316511	19768	313915

Джерело: сформовано на основі фінансової звітності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»

За допомогою використання пакету Microsoft Excel, а саме функції «Корелл» сформовано матрицю залежності результатів операційної діяльності від можливих факторів впливу та побудовано відповідну матрицю (табл. 2.33).

На основі побудованої матриці визначено, що основний вплив на фінансовий результат мають: валовий прибуток, інші операційні витрати та доходи.

За допомогою пакету Microsoft Excel, а саме функції «Лінійн» визначено значення коефіцієнтів впливу окремих факторів на фінансовий результат операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат». Критерій Фішера має значення 203,8 що свідчить про високий рівень коректності рівняння (табл. 2.34).

Таблиця 2.33

Матриця кореляційного аналізу впливу чинників на фінансовий результат від операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»

	Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	Адміністративні витрати, тис. грн	Витрати на збут, тис. грн	Інші операційні витрати, тис. грн	Валовий прибуток, тис. грн	Інші операційні доходи, тис. грн	Собівартість, тис. грн
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	1						
Адміністративні витрати, тис. грн	-0,69404	1					
Витрати на збут, тис. грн	-0,58617	0,0763	1				
Інші операційні витрати, тис. грн	-0,94163	0,839204	0,289116	1			
Валовий прибуток, тис. грн	0,834525	-0,94492	-0,1192	-0,96102	1		
Інші операційні доходи, тис. грн	-0,82026	0,261661	0,922895	0,582685	-0,3863	1	
Собівартість, тис. грн	-0,62407	-0,06244	0,924914	0,331472	-0,092	0,94621510	1

Джерело: укладено автором за даними [117]

Отже, виходячи з проведених математичних обрахунків рівняння лінійної регресії матиме наступний вигляд:

$Y = -472705,3 - 1,8504x_1 + 0,024x_2 - 2,722x_3$, де:

x_1 – інші операційні витрати;

x_2 – валовий прибуток;

x_3 – інші операційні доходи.

Таблиця 2.34

Коефіцієнти багатofакторного рівняння регресії для ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»

b_3	b_2	b_1	b_0
-2,72272172	0,02460139	-1,8504	472705,3
0,508044622	0,17738381	0,725109	84003,52
0,998367598	8873,1041	#Н/Д	#Н/Д
203,8646891	1	#Н/Д	#Н/Д
48152009593	78731976,3	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: укладено автором за даними [117]

Для перевірки достовірності побудованого рівняння багатofакторної регресії проведемо перевірку фактичного значення фінансових результатів підприємства за аналізований період з розрахунковим (рис. 2.8).

Виходячи з даних обрахунків можна підтвердити достовірність побудованої моделі для ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат».

Рис. 2.8. Порівняння фактичного та розрахункового значення обсягу фінансового результату ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»

Джерело: укладено автором за даними [117]

Отже, з метою максимізації прибутків даного підприємства потрібно оптимізувати інші операційні доходи та витрати. До інших витрат операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат» належать: витрати на дослідження й розробки; собівартість реалізованої іноземної валюти; собівартість реалізованих виробничих запасів; сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів; втрати від операційної курсової різниці.

Оскільки сума чистої виручки в 2019 році складала понад 1,7 млрд грн, загальна сума експорту 1,2 млрд грн (частка експорту в загальному обсязі продажів – 68%) існує значна дебіторська заборгованість через затримки з оплати відвантаженої продукції. Нестабільність курсу іноземної валюти теж вносить свої корективи у формування доходів та витрат підприємства. Також підприємство вкладає значні кошти і виробничу реструктуризацію, суть якої полягає у створенні допоміжного виробництва з переробки лушпиння соняшнику. Проєкт перебуває на стадії розробки проєктно-кошторисної документації. Наразі менеджмент підприємства вирішує питання фінансування проєкту, орієнтовна вартість якого становитиме близько 20 млн доларів США, а розрахунковий термін окупності – 5 років. На його реалізацію «Вінницькому ОЖК» знадобиться 18 місяців. Прогнозовані обсяги виробництва «зеленої» електроенергії – від 7 до 9 МВт, її продаватимуть в енергомережу за «зеленим» тарифом. Потужність когенераційної установки визначатиметься балансом палива, адже частина соняшникового лушпиння використовується підприємством для власних потреб, а надлишок гранулюється і продається як паливо.

Отже, для зменшення негативного впливу витрат на розширення виробництва менеджменту підприємства доцільно оптимізувати витрати на розробки. Також потрібно враховувати при складанні контрактів коливань валюти на внутрішньому ринку. Необхідно оптимізувати рівень дебіторської заборгованості, тобто оптимізувати, насамперед, інші операційні доходи та витрати підприємства.

Проведений аналіз формування основних показників діяльності вказує про динамічне зростання прибутків підприємства.

Особливо дана тенденція прослідковується починаючи з 2017 року (табл. 2.35).

Таблиця 2.35

**Основні фінансові показники діяльності ТОВ «Літинський
молочний завод», тис. грн**

	Фінансовий результат від операційної діяльності	Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати	Валовий прибуток	Інші операційні доходи	Собівартість
2015 р.	9189	3245	15420	4201	28147	4797	231412
2016 р.	10199	3628	16720	4399	30149	4797	259142
2017 р.	11895	4384	21112	2748	36860	3279	334070
2018 р.	22974	5081	27905	26889	61367	24182	409276
2019 р.	24711	5507	36102	11103	67156	10267	464374
Відхилення, +,-	15522	2262	20682	6902	39009	5470	232962

Джерело: укладено автором за даними [116]

Молокопереробна галузь Вінницької області є однією з найпотужніших в державі, одним з провідних підприємств є ТОВ «Літинський молочний завод». Дане підприємство неодноразово визнано найкращим виробником молочної продукції у Вінницькій області. Так у 2019 році Білозгар™ отримав дві відзнаки в конкурсі «Імена, яким довіряють», а у номінації «Бренд молокопродуктів 2019», отримала титул «Тільки перші». Також цій торговій марці присвоєно премію за активну участь в програмі економічного патріотизму «Я люблю своє, Вінницьке!».

Провівши моделювання з використання пакету Microsoft Excel, а саме функції «Корелл» сформовано матрицю залежності результатів операційної діяльності від можливих факторів впливу та побудовано відповідну матрицю

(табл. 2.36).

На основі побудованої матриці визначено, що основний вплив на фінансовий результат мають: адміністративні витрати, витрати на збут, валовий прибуток та собівартість продукції.

Таблиця 2.36

Матриця кореляційного аналізу впливу чинників на фінансовий результат від операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

	Фінансовий результат від операційної діяльності, тис.грн	Адміністративні витрати, тис. грн	Витрати на збут, тис. грн	Інші операційні витрати, тис. грн	Валовий прибуток, тис. грн	Інші операційні доходи, тис. грн	Собівартість, тис. грн
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн	1						
Адміністративні витрати, тис. грн	0,947	1					
Витрати на збут, тис. грн	0,957	0,966	1				
Інші операційні витрати, тис. грн	0,766	0,624	0,551	1			
Валовий прибуток, тис. грн	0,998	0,962	0,970	0,738	1		
Інші операційні доходи, тис. грн	0,754	0,608	0,535	0,998	0,725	1	
Собівартість, тис. грн	0,958	0,997	0,981	0,616	0,972	0,600	1

Джерело: укладено автором за даними [117]

За допомогою пакету Microsoft Excel, а саме функції «Лінейн» визначено значення коефіцієнтів впливу окремих факторів на фінансовий результат операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод». Критерій Фішера має значення 153,9 що свідчить про високий рівень коректності рівняння (табл. 2.37).

Отже, виходячи з проведених математичних обрахунків рівняння лінійної регресії матиме наступний вигляд:

$Y = -6433,03 + 6,74x_1 + 0,18x_2 + 0,53x_3 - 0,1x_4$, де

x_1 – адміністративні витрати;

x_2 – витрати на збут;

x_3 – валовий прибуток;

x_4 – собівартість.

Таблиця 2.37

Коефіцієнти багатofакторного рівняння регресії для ТОВ

«Літинський молочний завод»

b_4	b_3	b_2	b_1	b_0
-0,10	0,53	0,18	6,74	-6433,03
0,108044622	0,57738381	0,725109	640003,52	#Н/Д
0,998877598	8873,1041	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
153,9646891	1	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
6258000	42851976,3	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: розраховано автором за даними [117]

Для перевірки достовірності побудованого рівняння багатofакторної регресії проведемо перевірку фактичного значення фінансових результатів підприємства за досліджуваний період з розрахунковими значеннями. Виходячи з даних обрахунків, можна підтвердити достовірність побудованої моделі для ТОВ «Літинський молочний завод» (рис. 2.9).

Отже, позитивний вплив мають всі фактори окрім собівартості. Вплив зростання адміністративних витрат пояснюється проведеною в 2017 році реструктуризацією підприємства, пов'язаною із зміною організаційно-правової форми з ПрАТ на ТОВ та проведеними реформами в управлінні підприємством. Зростання витрат на збут також має позитивний наслідок, адже дані витрати спрямовані здебільшого на рекламні заходи та створення власної торгової мережі. Зростання валового прибутку є наслідком ефективного комплексу заходів з виробничої реструктуризації та зростання частки власної сировини, яка надходить на підприємство від ПОСП «Нападівське». Дане підприємство станом на 2020 рік має понад 2,2 тис. голів молочного стада продуктивністю 23 тони на добу, що забезпечує значну потребу в молочній сировині підприємства. Негативний вплив зростання

собівартості виробництва зумовлений подорожчанням засобів виробництва та зниженням частки експорту в РФ. Проте проводяться постійні заходи з метою оптимізації витрат та виходу на світові ринки збуту.

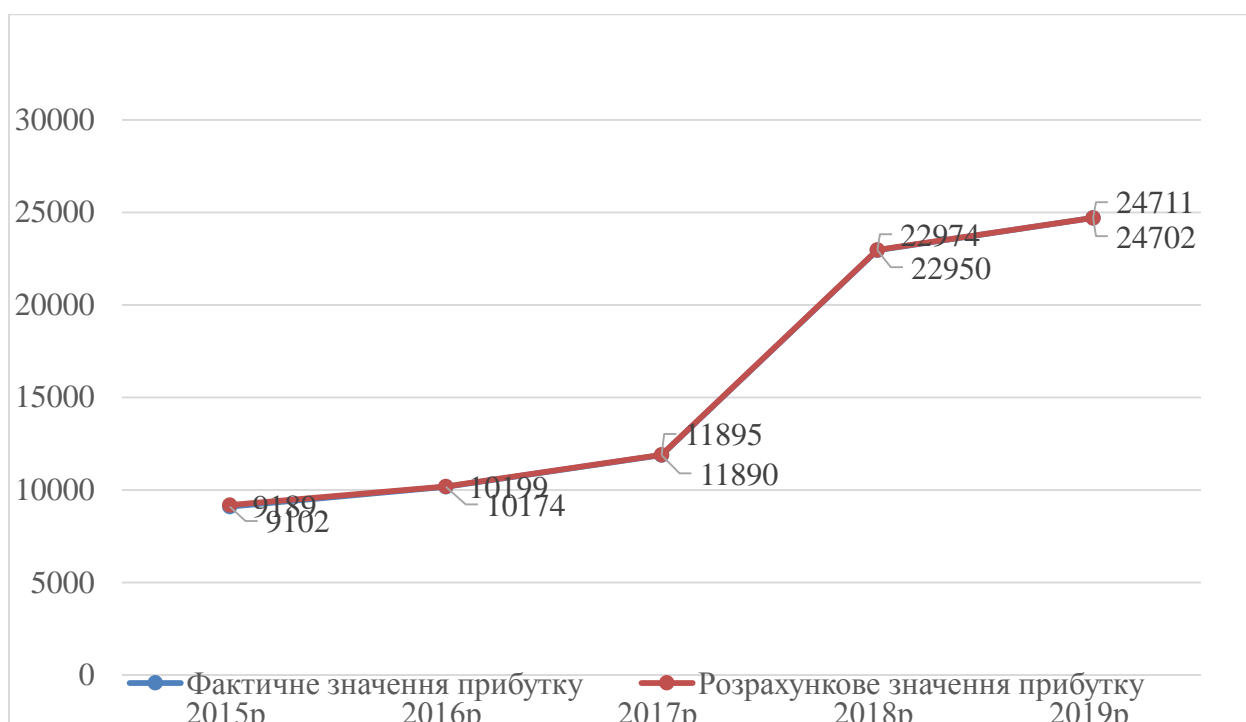

Рис. 2.9. Порівняння фактичного та розрахункового значення обсягу фінансового результату ТОВ «Літинський молочний завод»

Джерело: розраховано автором за даними [117]

Продукція заводу експортується за кордон в Молдову, Пакистан, Ємен, Алжир, Сирію, Єгипет, Бангладеш, В'єтнам, Мавританію, Філіппіни, Сінгапур та Китай.

На зовнішні ринки постачається сухе знежирене молоко, демінералізована сироватка молочна суха та тверді сири. ТМ «Білозгар» налагодив ділові стосунки з Індією, куди почали відвантажувати вершкове масло.

Основна робота ведеться через офіційних трейдерів продукції. Зокрема, налагоджено тісні і багаторічні зв'язки із Сінгапурськими бізнесовими колами. Партнерами підприємства є ряд відомих світових компаній, з якими заключено прямі контракти.

Проте, найміцніші торгівельні зв'язки налагоджено переважно такими

країнами: Молдовою, Азербайджаном, Грузією та Казахстаном.

Отже, зростання прибутковості ТОВ «Літинський молочний завод», можна забезпечити комплексом заходів з розвитком експортних поставок за кордон з одночасним зростання обсягів виробництва молока в ПОСП «Нападівське», яке відповідає світовим стандартам якості. Подальше зростання обсягів витрат на збут продукції за рахунок розширення власної торгової мережі.

Результативність проведення комплексної реструктуризації переробних підприємств АПК залежить від ряду факторів які мають прямий чи опосередкований вплив на ефективність реструктуризації. Дані фактори можна розділити на фактори зовнішнього середовища та внутрішньогосподарські фактори окремих підприємств переробних галузей АПК.

До зовнішніх факторів слід віднести фактори, які сукупно впливають на переробні галузі АПК. До них доцільно віднести:

1. нормативно-правове регулювання процесів реструктуризації відповідними нормативно-правовими актами та їх доцільність в сучасних умовах господарювання;
2. інвестиційно-інноваційну привабливість підприємств переробних галузей АПК, що включає в себе ряд показників, як прибутковість підприємств галузі, відповідність продукції стандартам якості, використання інноваційних технологій тощо;
3. соціально-економічне становище в державі (рівень інфляції, політична стабільність, загальні показники розвитку економіки в цілому і т. д.);
4. сировинна база (наявність постачальників високоякісної сільськогосподарської сировини та рівень виробничих зв'язків);
5. експортна спрямованість харчового сектору економіки;
6. дотримання екологічної безпеки в галузі;
7. ефективність пропонованої організаційно-правової структури;

8. рівень інтеграції у виробничі та ринкові процеси (рис. 2.8) [115].

При дослідженні ступеня позитивного чи негативного впливу факторів на ефективність проведення реструктуризації на підприємствах переробних галузей АПК доцільно використовувати наступний алгоритм:

$$C_b = F * n,$$

Де F – сила впливу фактора позитивного (негативного) від 5 до -5;

n – ймовірність збереження впливу фактору в середньо- довгостроковій перспективі (від 0 – 1) [115-116].

Рис. 2.10. Фактори впливу на ефективність реструктуризації

Джерело: укладено автором на основі даних [115]

Зміст впливу даних факторів доцільно дослідити на основі даних підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області.

Отже, при проведенні заходів з реструктуризації підприємств переробних галузей АПК вплив факторів можна оцінити наступним чином:

1. сировинна база для даних підприємств є досить розвинутою, тому вплив даного фактору можна оцінити на 5 ймовірність його збереження на перспективу становить 1;

2. соціально-економічне становище держави, насамперед, для інвесторів на даний час є не досить сприятливим, тому вплив даного фактору можна оцінити на 2, а ступінь можливості збереження впливу на 0,4;

3. ступінь інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств на даний час у Вінницькій області можна оцінити на 4, а можливість збереження на 0,6;

4. на сьогодні нормативно-правове регулювання процесів реструктуризації в державі проходить процес оновлення. З метою удосконалення нормативного законодавства в галузі фінансової реструктуризації прийняття ВРУ Закону України «Про фінансову реструктуризацію», який розроблено з метою подолання негативних наслідків у фінансовому секторі, спричинених фінансовими кризовими процесами в економіці України та на виконання зобов'язань української сторони перед міжнародними фінансовими організаціями (ступінь впливу даного фактору можна оцінити на 4, а ймовірність збереження на 0,8);

5. вплив фактору експортної спрямованості є одним з визначальних. Значна частина продукції переробної промисловості АПК експортується, що в свою чергу дає змогу залучити валютні інвестиції при проведенні реструктуризації (вплив фактору можна оцінити на 5, а ймовірність збереження на 0,8);

6. дотримання екологічної безпеки на підприємствах досліджуваної галузі можна оцінити на 5, а ймовірність збереження на 0,8;

7. рівень наявної інтеграції підприємства у ринкові зв'язки також має важливе значення, на сьогодні його можна оцінити на 4, а ймовірність збереження на 0,7;

8. від ефективності організаційно-правових форм господарювання як свідчать дані також в високій мірі залежить ефективність реструктуризації (вплив даного фактору можна оцінити на 4, а ймовірність збереження на 0,7)

[115].

Отже розроблена методика вказує, що більшість факторів на даний час є достатньо сприятливими для ефективної реструктуризації підприємств переробної промисловості АПК, проте імовірність збереження їх позитивного впливу бажає бути вищою.

Наглядним прикладом проведення ефективного процесу реструктуризації можна назвати ПрАТ «Літинський молочний завод». Підприємство, створивши інвестиційний план розвитку, провівши зміну організаційно-правової форми, оновивши виробництво та освоївши нові ринки збуту стало одним з лідерів молочної галузі держави.

Розробка концепції розвитку підприємств переробних підприємств АПК має ґрунтуватися на чітко визначеній та сформульованій меті реструктуризації підприємства і включати такі питання:

- аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на господарську діяльність об'єкта реструктуризації;
- вибір варіанта (виду) реструктуризації підприємства;
- обґрунтування стратегічного розвитку підприємства;
- оцінку можливості подолання труднощів у період проведення реструктуризації;
- розробку бізнес-плану для підприємства, що пройшло процедуру реструктуризації.

Висновки до розділу 2

1. Досліджено динаміку системних трансформацій в економіці Вінницької області в цілому і агропромислового сектора, зокрема, сформувалися певні диспропорції у розвитку переробної промисловості АПК Вінницької області. Виявлено спад в цукровій галузі АПК і зростання виробництва рослинних олій зосередженого в більшості в ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат». Визначенні кризові явища в спиртовій

промисловості області (в 2019 році функціонувало лише 4 з 10 спиртових заводів Вінницької області). Окреслено перспективи приватизації спиртових заводів та їх виробничої реструктуризації відповідно до «Програми реформування та розвитку спиртової галузі на 2020-2023 роки» затвердженою КМУ від 12 серпня 2020 р. № 699. На 4 спиртових заводах області планується модернізація виробництва шляхом оновлення основних засобів та створення нових видів виробництва – випуску концентрату сухої зернової барди. Завдяки планам по приватизації спиртзаводів можливий ріст валового регіонального продукту.

2. Проведено диференціацію галузей переробної промисловості АПК, як процесу розвитку підприємств за показниками ефективності використання активів, власного капіталу, трудових ресурсів, ефективності виробництва та можливості створення нових галузей. Визначено низький рівень конкурентоспроможності малих форм господарювання в даному секторі економіки, низьку забезпеченість кредитними ресурсами та високу частку збиткових підприємств.

Проведений аналіз формування власного капіталу підприємств переробної промисловості АПК та визначено основну його концентрацію у 6 найбільших підприємствах галузі. Визначено спад кредитування мікропідприємств галузі та малих організаційно-правових формувань.

Досліджено потужності спиртових заводів області та перспективи створення на їх базі допоміжних виробництв для виробництва біогазу з барди. Доведено необхідність таких заходів для підвищення ефективності роботи галузі та зниження енергетичної залежності.

Проаналізовано обсяги виробництва основної продукції переробної промисловості АПК Вінницької області, основну частину якої становить виробництво олії, спирту, цукру та молочних продуктів.

Визначені напрямки розвитку молокопереробних підприємств: розробка системи державної підтримки ОСГ та ФГ молочного напрямку з метою забезпечення молокозаводів більш якісною сировиною.

Досліджено основні напрями формування ефективної системи

підтримки переробного виробництва АПК, які були зосереджені на створенні дієвих важелів податкового, фінансово-бюджетного, кредитного та інших видів впливу на суб'єктів господарської практики в системі АПК.

3. Проведено факторний аналіз впливу на формування прибутків провідних переробних підприємств області (ТОВ «Літинський молочний завод» та ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат»). На першому підприємстві основним фактором, що позитивно впливає на формування прибутку є зростання адміністративних витрат, ріст яких спрямовується на вдосконалення управління, в тому числі дочірнім підприємством ПОСП «Нападівське», яке забезпечує значну частину потреб молочного заводу в високоякісній сировині. Збитковість операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат», пов'язана із значним вкладенням коштів у модернізацію та реструктуризацію виробництва. Так, на сьогодні підприємством реалізується проєкт, суть якого полягає у створенні допоміжного виробництва з переробки лушпиння соняшнику. Проєкт перебуває на стадії розробки проєктно-кошторисної документації. Наразі підприємство вирішує питання фінансування проєкту, орієнтовна вартість якого становитиме близько 20 млн доларів США, а розрахунковий термін окупності – 5 років. На його реалізацію «Вінницькому ОЖК» знадобиться 18 місяців. Прогнозовані обсяги виробництва «зеленої» електроенергії – від 7 до 9 МВт, її продаватимуть в енергомережу за «зеленим» тарифом. Вкладення в даний проєкт та інші заходи з модернізації не покриваються в повній мірі прибутком від реалізації, проте, на перспективу їх реалізація дасть можливість підвищити рівень прибутковості підприємства.

Основні наукові результати по даному розділу опубліковані в працях автора [99, 104, 105, 106, 108, 110, 115, 116, 117].

Список використаних джерел до розділу 2

97. Статистичний збірник Регіони України 2019. Частина I. За редакцією Вернера І.Є. Київ : Державна служба статистики України. 2019. 309 с.
98. Статистичний збірник «Діяльність підприємств промисловості Вінниччини». Відповідальна за випуск С.В. Рибалко. Вінниця : Головне управління статистики у Вінницькій області. 2020. 152 с.
99. Гонтарук Я.В. Структурно-динамічна характеристика іноземного інвестування переробної промисловості Вінницької області в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія Економічні науки*. 2012 . Випуск 3 (69). Том 2. С. 38-42.
100. Сарапіна О. А. Сутність та місце фінансової реструктуризації в управлінні розвитком підприємств переробної промисловості АПК. Наукові праці полтавської державної аграрної академії. *Економічні науки*. 2011. № 2. Т. 2. С. 246-252.
101. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств області. Відповідальна за випуск Н. М. Гаврилюк. Вінниця : Головне управління статистики у Вінницькій області. 2020. 72 с.
102. Редько М.С. Зміст та структура механізмів управління процесами реструктуризації аграрних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/94.pdf> (дата звернення: 21.10.2020).
103. Мартиненко В. П. Функції санації промислових підприємств. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Економічні науки*. 2011. Вип. 7 (2). С. 87-91.
104. Мазур А.Г., Мазур С.А., Гонтарук Я.В. Стан та тенденції розвитку зерновиробництва у Вінницькій області. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 1 (139). С. 85-95.

105. Гонтарук Я.В. Стан та тенденції розвитку переробної промисловості Вінницького регіону. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки.* 2011. № 4 (55). Т. 2. С. 156-162.

106. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Структурний аналіз обсягів реалізації продукції переробної промисловості АПК Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках. *Економіка та управління АПК: Збірник наукових праць Білоцерківського національного аграрного.* 2013. Вип. 10 (102). С. 171-174.

107. Калетнік Г.М., Скорук О.П., Ратушняк А.А. Доцільність виробництва біогазу в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/75102.doc.htm. (дата звернення: 28.10.2020).

108. Мазур А.Г., Гонтарук Я.В. Економічна ефективність виробництва біогазу з відходів підприємств спиртової галузі Вінницького регіону. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки.* Вінниця. 2012. № 1 (56). Т 1. С. 7-12.

109. Програми реформування та розвитку спиртової галузі на 2020-2023 роки» затвердженою КМУ від 12 серпня 2020 р. № 699. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699-2020-%D0%BF#Text>

110. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Тенденції та умови ефективного функціонування сировинної бази підприємств АПК. *The scientific heritage.* 2020. № 49. Р. 5. Р. 29-39.

111. Калетнік Г. М., Коваленко О. В., Брояка А. А. Сучасні тенденції розвитку переробної промисловості АПК та її місце в економіці держави. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2017. № 8. С. 7-26.

112. Гончарук І. В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2017. № 8. С. 56-67.

113. Лук'яненко І.Г. Економетрика: Підручник Київ : ТОВ «Знання» КОО. 1998. 368 с.
114. Теория статистики. Под. ред. Р.А. Шмойлова. Москва : Финансы и кредит. 2004. 494 с.
115. Гонтарук Я.В. Факторний аналіз залежності розвитку переробних підприємств АПК області від здійснення заходів реструктуризації. *East European Scientific Journal Wschodnieeuropejskie Czasopismo Naukowe*. 2016. № 10. part 1. P. 26-30.
116. Калетнік Г.М., Гонтарук Я.В. Диференціація розвитку галузей переробної промисловості аграрного сектору Вінницької області. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3. С. 7-23.
117. Kaletnik G., Hontaruk Y. Modeling of dependence of financial and economic results of processing enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 56. Vol. 6. P. 5-13.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМКИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Напрямки розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств АПК

Розвиток інноваційної діяльності на переробних підприємствах АПК має бути сконцентрований на освоєнні передових технологій виробництва, що дасть можливість вивести галузь на світові ринки та досягти зростання ВВП держави. Особливу увагу при цьому варто приділити опануванню на підприємствах переробної промисловості АПК технологій виробництва біопалива.

Для впровадження в життя інновацій доцільно також максимізувати продукування їх науково-дослідними установами, налагодити взаємозв'язок між наукою та виробництвом, розвивати академічне підприємництво в аграрних вузах.

Розвиток академічного підприємництва в аграрних закладах вищої освіти доцільно сьогодні провадити в таких напрямках:

- вирощування нових сортів зернових та технічних культур, адаптованих до українських природно-кліматичних умов відповідно до потреб спиртової промисловості;
- виведення нових порід тварин молочного напрямку;
- створення засобів механізації сільськогосподарського виробництва, насамперед, для особистих селянських господарств пристосованих до обробітку порівняно невеликих посівних площ та невисокої вартості;
- створення технологічних ліній для переробки сільськогосподарської продукції;
- розробка організаційно-економічних механізмів функціонування підприємств закритого циклу переробки продукції сільського господарства на

малих переробних підприємствах;

- розробка техніко-економічних проєктів з обґрунтування перспектив виробничої реструктуризації спиртових заводів із переходом їх на енергоощадні технології (створення проєктів із переформатування заводів на виробництво біоетанолу та виробництва з побічної продукції біогазу) [118].

Селекція нових сортів рослин та виведення нових порід тварин дасть можливість зменшити витрати підприємств на дорогий посадковий матеріал, що сьогодні імпортується, та надасть поштовх до розвитку галузі тваринництва та м'ясо-молочної промисловості.

Головним пріоритетом науково-технічної та інноваційної політики в АПК повинна стати державна підтримка фундаментальної і прикладної науки з орієнтацією на впровадження наукових розробок. Кінцева мета аграрної науки – це підвищення ефективності сільського господарства.

Досить ефективно в цьому напрямку працюють вчені в рамках функціонування «Всеукраїнського ННК», створеного на базі Вінницького національного аграрного університету (рис. 3.1).

Основними завданнями «Всеукраїнського науково-навчального консорціуму» ВНАУ є:

1) здійснення фундаментальних наукових досліджень, організація, проведення і координація прикладних наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу, які спрямовуються на здобуття нових знань про закономірності функціонування існуючих та створення новітніх біологічних і фізичних об'єктів, їх взаємодії та впливу на навколишнє природне середовище, а також розроблення на базі зазначених знань наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких сприятиме збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції;

2) методична координація досліджень наукових установ і вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, а також проєктно-конструкторських та інших організацій, що здійснюють наукові дослідження

у сфері агропромислового комплексу;

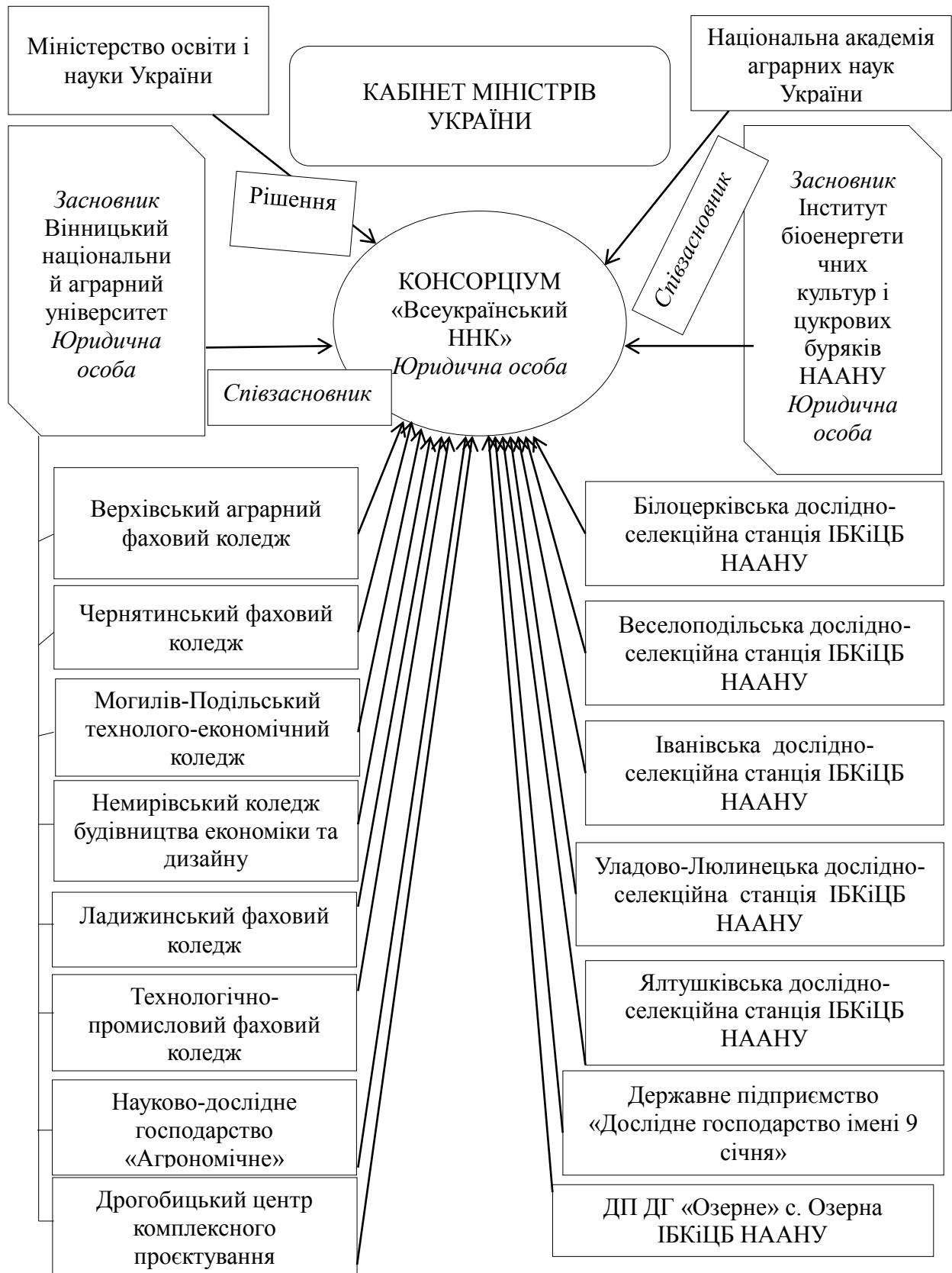

Рис. 3.1. Організаційна структура Всеукраїнського ННК

Джерело: сформовано автором на основі [118]

- 3) розроблення нових та удосконалення існуючих форм, методів і способів проведення наукової роботи;
- 4) підвищення престижності наукової діяльності;
- 5) сприяння інтеграції вітчизняної аграрної науки у світовий науковий простір;
- 6) участь у формуванні державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- 7) проведення аналізу стану та визначення пріоритетних напрямів розвитку агропромислового комплексу;
- 8) надання інформаційних послуг суб'єктам агропромислового виробництва незалежно від форми власності;
- 9) виробництво елітного насіння та насіння вищих репродукцій, садивного матеріалу сільськогосподарських культур, племінної продукції;
- 10) збереження генотипів сільськогосподарських рослин і тварин, колекцій штамів корисних і патогенних мікроорганізмів;
- 11) організація і проведення експедицій та експедиційних досліджень;
- 12) підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації;
- 13) пошук і підтримка талановитих вчених, сприяння творчому зростанню молодих вчених;
- 14) залучення наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України до виконання наукових досліджень у сфері агропромислового комплексу;
- 15) залучення провідних вчених Академії наук України, вищих навчальних закладів та інших наукових організацій до роботи у наукових радах, комітетах, комісіях та інших консультативно-дорадчих органах Академії [119, с. 17].

Нами пропонується створення на базі науково-виробничих потужностей ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум» науково-виробничої лабораторії по наданню послуг з переробки олійних культур. Наявну лабораторію доцільно модернізувати, включивши у виробничий цикл

обладнання для переробки насіння олійних культур на олій та макухи. Нами розроблений та обрахований ланцюг переробки сої на шрот та біодизель представлений на рис. 3.2.

Згідно обрахунків вартість сої буде закладено 9100 грн/т (реалізаційна ціна в ДП ДГ «Озерна», транспортні витрати закладаються в розмірі 22 грн/т км, вартість переробки становитиме 700 грн/т Загальні виробничі витрати становитимуть 12654 грн. Плановий вихід біодизеля складатиме 200 літрів на виробництво якого додатково буде вкладено 1634 грн. Вартість реалізації побічної продукції становитиме 10400 грн Собівартість 1 літри біодизеля складатиме 11,27 грн/л.

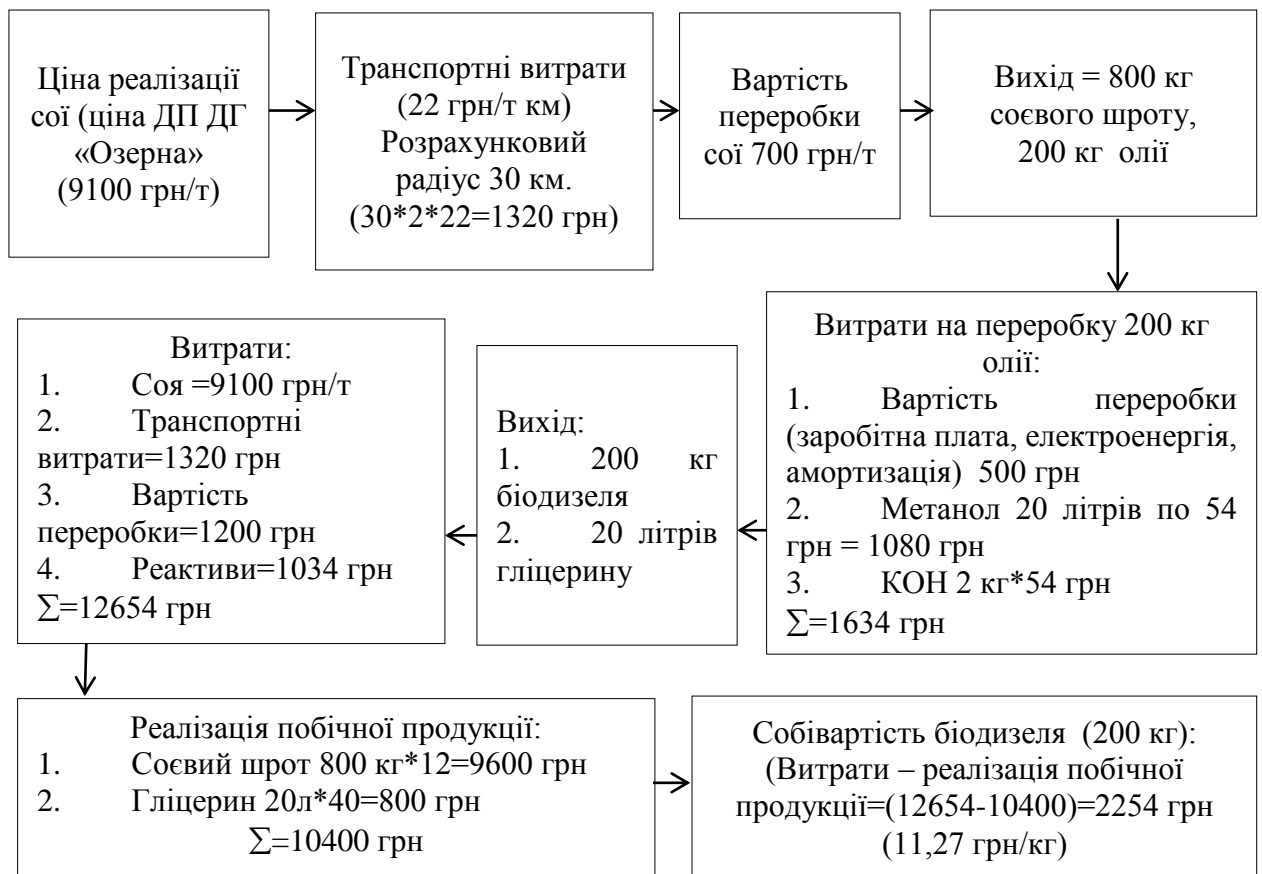

Рис. 3.2. Алгоритм функціонування малого переробного підприємства з переробки олійних культур

Джерело: власні дослідження

Нами пропонується створення прототипу переробного підприємства, яке на перших етапах буде переробляти сою для потреб підприємств, які входять до складу ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум». Це дасть

можливість знизити собівартість виробництва продукції, а також наочно демонструвати потенційним клієнтам, якими можуть стати, як малі так і великі агроформування, переваги переробки сої на біодизель.

Для прикладу можна розрахувати економію витрат на пальне для ДП ДГ «Озерна» Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААНУ відповідно з даними форми 50 с.-г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства» за 2019 рік. Підприємство закупило 275 тон дизельного палива на загальну суму 5,59 млн грн по ціні 20324 грн/т. Розрахункова вартість 1 тони біодизелю становить 11127 грн/т, що на 9197 грн менше ніж вартість дизельного палива. Отже, загальна економія при використанні біодизеля в аналогічному обсязі становила понад 2,53 млн грн.

Дана сума більш як достатня для створення на базі даного підприємства власного виробництва біодизеля. Окрім того, підприємство отримало б окрім дешевого пального додатковий дохід у вигляді реалізації соєвого жмиху та часткового його використання у тваринництві.

Використання науково-практичного досвіду Вінницького національного аграрного університету у сфері виробництва біодизеля можна використати для розробки універсальних бізнес-планів із створення енергокооперативів. А прототип виробництва використати для проведення наочних демонстрацій ефективності даного виду кооперації потенційних учасників та інвесторів.

Розвиток даного виду підприємств потребує поглиблених досліджень, як в виробничому напрямку, так і в особливостях організаційно-економічного характеру створення енергетичних кооперативів обслуговуючого типу.

Основними перешкодами для розвитку виробництва біопалива, на думку Гончарук І.В., є наступні:

- здебільшого господарствам економічно не вигідно виробляти біопаливо, перевага надається експорту сировини;
- відсутність фінансових стимулів для реалізації біоенергетичних проєктів;
- високий рівень ризиків для потенційних інвесторів;
- дефіцит власних коштів українських компаній, їх низька

фінансова спроможність та висока вартість банківського кредитування;

– недостатнє фінансування наукових досліджень та впровадження нових технологій [120, с. 128].

Створення відповідного організаційно-економічного механізму з функціонування нового виду підприємницької діяльності потребує вирішення ряду завдань, які дадуть змогу подолати вищевикладені перешкоди для розвитку даного виду діяльності.

Поглиблених досліджень у сфері створення закритого циклу з переробки олійних культур на базі ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум» потребує:

1. економічного обґрунтування на основі проведених експериментальних досліджень доцільності створення даного виду кооперативів:

2. створення проєктно-кошторисної документації з організації переробки олійної продукції.

3. розробки програми розвитку обслуговуючих кооперативів з передбаченням державного дотування даної галузі.

Організаційно-економічний механізм розвитку підприємств переробної промисловості АПК з виробництва біодизеля має в себе включати заходи з розробки дослідно-конструкторської документації прототипу підприємства закритого циклу з переробки олійних культур. Розробки універсального бізнес-плану з функціонуванні переробних кооперативів з надання послуг з переробки олійних культур для виробничих потреб сільськогосподарських формувань. Створення програм державної підтримки енергокооперативів та розробки комплексу заходів з розвитку енергокооперації в сільській місцевості.

Одним з нових напрямків розвитку малих переробних підприємств АПК має стати розвиток енергетичної кооперації на селі з метою переробки соломи для забезпечення сільського населення паливом для обігріву житлових будинків.

Згідно зі статистичними даними, рівень надмірного виробництва соломи в Україні, яку можна використовувати в енергетиці, досягає 32 млн т, що в енергетичному еквіваленті становить 16 млн т кам'яного вугілля. Ці дані доводять, що енергетичне використання соломи може бути стратегічним елементом заміни імпортованих джерел енергії.

Енергетичне використання надмірного виробництва соломи призвело б до зниження імпорту природного газу на 12 млрд м³ газу в рік. Можливе заощадження коштів у масштабах України могло б становити 4 млрд доларів США в рік. До того ж, упровадження діяльності, пов'язаної з виробництвом теплової енергії із соломи, дає можливість використовувати робочу силу, яка зосереджена неподалік від сировинних джерел, що в результаті може сприяти підвищенню рівня життя серед мешканців сільських територій [121].

Варто наголосити, що заходи, пов'язані з енергетичним використанням соломи, підтримуються коштами, які Європейський Союз виділяє на охорону навколишнього середовища, охорону повітря, а також створення нових професій у рамках програм розвитку [121].

В Україні теж існують аналогічні підприємства. Блочно-модульні котельні установки – найважливіший напрям виробництва МПВФ «Енергетик». Повністю автоматизовані водогрійні котельні установки теплопродуктивністю від 0,25 до 12,6 МВт створюються на технологічній основі водогрійних котлів.

Єдиний ресурс, який використовують майже повністю – це лушпиння соняшнику. Усі заводи з виробництва соняшникової олії за рахунок спалювання лушпиння забезпечують себе тепловою енергією, а два з них навіть виробляють з нього електроенергію і продають її в загальну мережу. На це витрачається чверть або третина лушпиння, тоді як решта гранулюється або брикетується і продається на експорт (додатковий дохід від такого експорту в цілому по Україні – до 20 млн доларів США на рік).

Приблизний вихід соломи при вирощуванні окремих видів зернових культур розрахував С. Дегодюк (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вихід соломи та інших післяжнивних решток

Культура	Коефіцієнт перерахунку на соломі
Пшениця озима та яра	1,6
Жито озиме та яре	2,0
Ячмінь озимий та ярий	1,3
Овес	1,5
Кукурудза на зерно	1,6
Просо	1,5
Гречка	3,0
Рис	2,0
Соняшник	2,0
Ріпак	2,0
Соя	1,5

Джерело: сформовано автором на основі [122].

Шляхом обрахунків визначено, що у 2019 р. в Україні було вироблено 99 млн т соломи зернових культур та понад 24,4 млн т соняшnikової соломи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Обсяг виходу соломи в Україні, 2019 р., тис. т

Культура	Обсяг виробництва	Вихід соломи
Культури зернові та зернобобові	61916,7	99066,72
Соняшник	12235,5	24471

Джерело: сформовано автором на основі [123].

Енергетичне використання соломи становить менше одного відсотка, а щодо відходів кукурудзи і соняшнику (крім лушпиння), то тут використання просто нульове. Таким чином, в енергозалежній Україні не використовується паливний ресурс вартістю 3-4 млрд доларів.

Станом на 2019 р. 13645 сіл в Україні досі залишаються негазифікованими. Вартість газифікації значна і для деяких сільських громад непосильна. Проте, створення енергозабезпечуючих кооперативів із виробництва пелет з соломи може стати вирішенням для даних сіл проблеми забезпечення теплом. Солома в сільській місцевості наявна в досить великих кількостях, але вона не зручна для спалювання в пічках і котлах у

негазифікованих селах. Створення енергозабезпечуючих кооперативів з переробки соломи в пелети може стати вирішенням цієї проблеми. Вартість однієї лінії з виробництва пелет на даний час становить 1,07 млн грн. На балансі більшості сільських рад перебувають незатребувані приміщення, в яких можна розмістити такі лінії, тобто сама лінія за підтримки громад сіл коштуватиме не більше 1,2 млн грн. Підвезення сировини можна здійснювати транспортом сільськогосподарських підприємств, що функціонують в межах сіл і будуть виступати постачальниками сировини, що дозволить мінімізувати вартість сировини. Ринкова вартість пелет із соломи на сьогодні коливається в межах 2-2,5 тис. грн/т, при створенні кооперативу його члени зможуть отримувати таке паливо за ціною 1,5-1,8 тис. грн/т із мінімальними витратами на доставку. Адже лінії з виробництва пелет будуть розміщуватися у самих селах. Тобто одне домогосподарство, яке вкладе в створення кооперативу близько 5 тис. грн, може розраховувати на екологічно чисте тверде паливо за ціною максимум 2 тис. грн/т з доставкою [124, с. 110].

Проведені дослідження у сфері спалювання сухої соломи довели, що її енергетична ефективність/енергетична цінність від спалювання становить 15 мегаджоулів на 1 кг, тоді як енергетична цінність від спалювання вугілля формується на рівні 25-27 мегаджоулів на 1 кг. У середньому 2 кг соломи дорівнює приблизно 1 кг вугілля за енергоємністю. Солома являє собою джерело теплової енергії, технологія отримання якої вже добре опрацьована, як і технологія використання для спалювання палива, вугілля, дерева, брикету тощо. Отже, 2 т соломи за енергетичною цінністю дорівнюють 1 т вугілля, проте 1 т вугілля нині коштує орієнтовно 7 тис. грн.

Для ефективнішого спалювання солом'яних пелет домогосподарства у сільській місцевості можуть перейти на опалення більш сучасними твердопаливними котлами, ціна на які коливається в межах 15-20 тис. грн, що дорожче, ніж газові, але не потребують додаткових вкладень на підведення газу та повною мірою зможуть напівавтоматично працювати на солом'яних пелетах.

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть можливість вирішити сільським громадам проблему газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни. Потенційний обсяг фінансових ресурсів для реалізації такого проєкту в межах держави становитиме 16,4 млрд грн (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Вартість створення енергозабезпечуючих кооперативів

Вартість будівництва однієї лінії тепломереж	1,2 млн грн
Загальна вартість побудови котелень у негазифікованих селах	16,4 млрд грн
Участь держави в проєкті	8,4 млрд грн
Участь сільського населення в негазифікованих селах (понад 7 млн осіб проживають в негазифікованих селах)	8 млрд грн
Фінансова участь із розрахунку на одне домогосподарство (1750000 домогосподарств)	4571 грн
Кількість негазифікованих сіл	13645

Джерело: розраховано автором.

Надзвичайно актуальне створення енергозабезпечуючих кооперативів у сільських громадах (особливо віддалених сіл), де існують проблеми з постійним енергопостачанням.

Варто зазначити, що управління розвитком енергозабезпечуючих кооперативів має ґрунтуватися на концентрації зусиль і коштів, спрямованих на інноваційний розвиток інституту кооперації, як основи розвитку сільських територій. У результаті реалізації програми розвитку енергозабезпечуючих кооперативів в межах України можуть бути досягнуті наступні вигоди:

- зменшуються витрати на технологічні послуги, оскільки вони надаються за ціною, яка не перевищує собівартість;
- з'являється можливість додатково залучити сторонні фінансові інвестиції під колективну гарантію членів енергозабезпечуючих кооперативів (інвестори можуть вкладати кошти в кооперативи з метою купівлі надлишків пелет);
- забезпечується сільське населення дешевими пелетами для обігріву приміщень;

- створюються умови для формування великотоварних партій продукції, підвищення її якісних показників;
- створюються нові робочі місця;
- підвищується енергетична незалежність економіки України;
- зростання ВВП;
- забезпечується стійкий розвиток домогосподарств [124, с. 111].

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть змогу підвищити ефективність аграрного виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, здійснювати проведення окремих технологічних операцій, а також збільшити прибутки від реалізації продукції. Позитивним буде розширення доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств до дешевих енергоресурсів. Також можливе для сільськогосподарських товаровиробників удосконалення процесу реалізації побічної продукції, поліпшення рівня життя на селі.

Отже, відродження і розвиток українського села, стабільність та соціально-економічний добробут сільського населення неможливі без чітко сформованої стратегії. Одним із стратегічних напрямів розвитку сільських територій мають бути саме сільськогосподарські енергозабезпечуючі кооперативи. Цей напрям розвитку уможливить використання переваг великого товарного виробництва та врахування інтересів сільських товаровиробників, сприяючи відродженню селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва й виробленої ним продукції і, як результат, розвитку сільських територій України та забезпечення їх енергетичної незалежності.

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть можливість сільським громадам вирішити проблему дороговартісної газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни. Для втілення в життя цього задуму потрібно розробити організаційно-економічні засади створення таких підприємств, а також відповідну універсальну проектно-кошторисну

документацію для будівництва та створення в межах сільських територій ліній з виробництва пелет [124, с. 111].

Для підвищення конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств Вінницької області доцільно проводити такі заходи загального та спеціального характеру:

- контроль та постійне відновлення виробничої складової, зокрема із застосуванням сучасної техніки й технологій на виробництві,
- використання у виробничому процесі енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
- вдосконалення управління вхідними та вихідними інформаційними потоками (стан ринку, діяльність конкурентів, потреби споживачів тощо) для більш ефективного прийняття рішень;
- застосування ефективної політики ресурсозабезпечення;
- постійний моніторинг фінансового стану підприємства та управління інвестиціями;
- вдосконалення управління трудовим потенціалом підприємства з урахуванням психологічних факторів і їхнього впливу на ефективність праці;
- розробка стратегій в довгострокових і короткострокових перспективах виходу на глобалізовані ринки, планування та прогнозування діяльності, поліпшення системи управління підприємством;
- вдосконалення організації виробництва та праці, методів технічного контролю, підвищення кваліфікації кадрів, дотримання технологічної та виробничої дисципліни, забезпечення високої культури виробництва [125].

Забезпечення високоякісною сировинною переробних підприємств АПК є одним з основних завдань. Особливо це актуально для молокопереробних підприємств.

Окрім невідповідності в методах стандартизації та сертифікації для переробних галузей АПК на теперішній час існує досить велика проблема якісної сировини. Особливо це стосується молокопереробних підприємств.

Більшість молока в Україні виробляється особистими селянськими господарствами і не відповідає міжнародним стандартам. Окремі молокопереробні підприємства, наприклад ТОВ «Літинський молочний завод», створюють власні фермерські господарства європейського типу. На сьогодні у ПОСП «Нападівське», яке створене ТОВ «Літинський молочний завод», нараховується 2200 голів великої рогатої худоби, з них 900 голів дійного стада із продуктивністю 9600 кг на корову на рік. Для порівняння – у 2013 році було лише 146 голів великої рогатої худоби. Розведення дійного поголів'я корів голштинської породи почалося із 300 українських та 100 чеських нетелей. Годівля корів проводиться спеціально підібраним, збалансованим раціоном. А тварини утримуються у чистоті та ідеальних для їхнього здоров'я умовах: без прив'язі, під навісом на свіжому повітрі, з вільним доступом до кормового столу та води, у максимально наближених до природніх умовах. Зоотехніки користуються голландською програмою управління стадом. Продуктивність молочного комплексу становить 23 тони екологічно чистого молока за добу. Доїння корів проводиться у доїльній залі з ізраїльським обладнанням, яку обробляють спеціальними дезінфікуючими засобами. Така система дозволяє виключити контакт молока з людиною та іншими сторонніми факторами, що дає можливість отримати високоякісний продукт. Створення аналогічних підприємств за рахунок прибутків потужних молокопереробних заводів дасть спільно з державною підтримкою молочного скотарства можливість вирішити низку завдань:

- забезпечення молокопереробних підприємств високоякісною сировиною;
- зменшення собівартості виробництва;
- створення додаткових робочих місць на селі;
- розвиток галузі тваринництва;
- зростання ВВП [126, с.129.]

Доцільним, насамперед, є розробка інноваційної стратегії яка має здійснюватися, як по напряму розвитку молочного скотарства, так і по напряму розвитку молочної промисловості (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Стратегічні напрями інноваційного розвитку молокопереробної галузі

Джерело: власні розробки

Важливе значення має впровадження інновацій безпосередньо в галузі молочного скотарства (сировинна база), адже якість сировини – запорука реалізації розроблених інноваційних заходів. В першу чергу це: нарощування

селекційно-генетичного потенціалу тварин на основі використання високопродуктивних порід і біотехнологічних систем розведення ВРХ та підтримка ОСГ та ФГ.

Також потрібне раціональне і ефективне використання кормових ресурсів та покращення якості кормів (розробка збалансованих раціонів годівлі в залежності від індивідуального рівня продуктивності тварин); модернізація, технічне переозброєння, автоматизація виробництва молока; впровадження енергозберігаючих та інтенсивних технологій (технології безприв'язного утримання тварин, автоматизації машинного доїння, використання доїльних автоматів-роботів); оновлення матеріально-технічної бази первинної обробки, зберігання та відповідного перевезення молочної сировини; створення інтелектуальних ферм, які об'єднують процеси годівлі і доїння корів.

Основними напрямками стратегії інноваційного розвитку молокопереробних підприємств мають бути:

- встановлення сучасного технологічного обладнання, яке забезпечить повну автоматизацію процесів виробництва молочної продукції;
- впровадження інноваційних систем фільтрації та знищення мікроорганізмів у зовнішньому середовищі;
- вдосконалення пакування продукції за рахунок використання таких сучасних матеріалів упаковки, які дозволять збільшити терміни зберігання молочних продуктів;
- зміна технологій виробництва молочних продуктів шляхом внесення пришвидшувачів процесів дозрівання сирів, підсилювачів смаку та харчових барвників;
- використання у виробництві молочних продуктів вторинної сировини; розробка та впровадження у виробництво продуктів з частковою заміною молочних жирів рослинними;
- придбання патентів, ліцензій, торгових марок тощо;
- розробка та впровадження у виробництво молокопродуктів

нового покоління – дієтичних продуктів, продуктів з лікувальними та профілактичними властивостями;

- вдосконалення способів просування продукції до споживача.

Реалізація зазначених вище інноваційних напрямів розвитку молокопереробних підприємств України має ґрунтуватись на головних пріоритетах розвитку галузі як в середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі. На найближчу перспективу для молокопереробних підприємств держави нагальним є вирішення наступних завдань:

- проведення техніко-технологічного переозброєння підприємств на засадах використання нових біотехнологій;
- зниження енергоспоживання;
- нарощування обсягів фінансових та інвестиційних потоків;
- посилення інтеграційних зв'язків та формування продуктових кластерів в молокопродуктовому підкомплексі;
- запровадження системи європейських стандартів;
- створення власних фермерських господарств;
- розвиток інфраструктури ринку молочних продуктів.

Пріоритетними напрямками на довгострокову перспективу мають стати:

- запровадження у виробництво безвідходних, біотехнології як головної умови виробництва продукції з високоякісними споживчими властивостями;
- розширення асортименту екологічно чистих і дієтичних молочних продуктів;
- підвищення рівня конкурентоспроможності молочної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, створення виробництв з переробки відходів [110, с. 37].

Саме завдяки різноманітності асортименту продукції, молочна галузь може стати більш конкурентоспроможною. Збільшенням переробки молока на іншу молочну продукцію можна розширити асортимент і максимізувати

прибутки. Розвиток молокопереробної галузі області надасть можливість зробити поштовх розвитку підприємств молочної промисловості. Адже в умовах різких коливань курсу валют про дешевий імпорту молочної продукції можна забути [127, с. 253].

З метою вдосконалення діяльності провідного молокопереробного підприємства Вінницької області – ТОВ «Літинський молочний завод» проведено PEST-аналіз діяльності (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

PEST-аналіз діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

Фактори	Вплив на стратегію діяльності підприємства
Політичні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміни у податковому законодавстві. Зниження ставки податку на прибуток підприємств завдяки прийняттю Податкового кодексу. 2. Посилення державного галузевого регулювання 3. Гальмування економічних реформ в державі. 4. Недосконалість законодавчої бази. 5. Політична криза в країні та виникнення воєнного конфлікту на сході України.
Економічні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високі проценти за кредитами. 2. Високі ціни на матеріали та сировину. 3. Коливання курсу валют. 4. Високі темпи інфляції та зниження купівельної спроможності 5. Падіння темпів виробництва.
Соціальні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність і потенційна кількість робочої сили. 2. Кваліфікаційні характеристики робочої сили. 3. Відданість покупців продукції. 4. Нові вдосконалені послуги на більш високому рівні.
Технологічні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прискорення темпів науково-технічного процесу. 2. Скорочення життєвого циклу технологій. 3. Упровадження нових технологій. 4. Наявність власної сировинної бази.

Джерело: власні дослідження

Моделювання конкурентних переваг даного підприємства доцільно розробити виходячи з 5 конкурентних сил Портера – конкурентне суперництво, переговорна сила покупців, переговорна сила постачальників, загроза появи нових конкурентів та загроза заміщення продукту компанії. Модель «п'яти сил» дозволяє визначити, чи буде бізнес прибутковим, через оцінку галузі та конкурентів (рис. 3.4).

Формування моделі конкурентних переваг ТОВ «Літинський молочний

завод» має на меті подолання в максимальній мірі конкурентних сил:

1. Конкуренти:

- розширення власної торгової мережі з фіксованими цінами на основну продукцію, що дасть можливість мінімізувати вплив цінової конкуренції та залучити значну частину покупців;

Рис. 3.4. Модель формування конкурентних переваг ТОВ

«Літинський молочний завод»

Джерело: власна розробка

- постійне проведення модернізації виробництва відповідно до світових стандартів;

- розширення асортименту продукції, в тому числі нових видів продукції (для прикладу підприємством розроблено новий вид продукції м'який сир «Е-Літ»);

2. Покупці:

- створення позитивного іміджу серед покупців за рахунок участі у виставках та конкурсах молочної продукції;

- розробка системи просування продукції через проведення акцій для постійних покупців;

3. Постачальники:

- збільшення поголів'я молочного стада в ПОСП «Нападівське»;

- створення допоміжного виробництва – виробництва біогазу з метою зменшення собівартості виробництва;

- застосування розробки науковців Вінницького національного аграрного університету «Рекуператор». У конструкції рекуператора використовується три повітропроводи, що є інноваційним у системах вентиляційного обладнання. Потоки повітря, що видаляється з приміщення та притягується з навколишнього середовища рухаються в окремих повітропроводах і в цей час відбувається теплообмін між потоками через їх стінки, завдяки чому припливне повітря підігрівається на певну величину. Використовуючи розроблену науковцями Вінницького національного аграрного університету методику розрахунку параметрів рекуператора, є можливим виготовляти його під конкретні розміри приміщень. Особливо рекуператор є ефективним у використанні в системах вентиляції та кондиціонування повітря, як у великих, так і середніх тваринницьких фермах, а також у логістичних компаніях та у житлово-побутових приміщеннях. За попередніми підрахунками рівень рентабельності від реалізації одного комплекту такого вентиляційного обладнання, що коштує 34 тисячі гривень, становить 34%. А термін окупності приблизно складає 1 рік і 10 місяців, за

умови використання його в зимовий (опалювальний) період. На даний час декілька рекуператорів вже використовуються у тваринницьких приміщеннях Вінницької області. Це призвело до зменшення закупівель некондиційної сировини в особистих селянських господарствах та заключення контрактів на поставку молока з великими сільськогосподарськими підприємствами молочного напрямку.

4. Поява нових конкурентів:

- постійний контроль за іміджем торгової марки з використанням засобів масової інформації, рекламних заходів та популяризації продукції, що унеможливить відвоювання ринку новими конкурентами;

5. Товари-аналоги:

- подальше дотримання високих стандартів у виробництві продукції, як система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2009 та система управління безпечністю харчових продуктів ДСТУ ISO 22000:2007;

- створення унікальних товарів за власними рецептами (підприємство має вже практику розробки інноваційних продуктів, як м'який сир «Еліт», сиру твердого сичужного «Білозгар-Екстра»).

Комплексне застосування вказаних напрямків діяльності в рамках розробленої моделі дасть можливість збільшити обсяги продажів продукції та продовжити експансію на світові ринки молочної продукції.

Також доцільно створити умови для кращого забезпечення олійнопереробних підприємств сировинною. Адже основна частина виробництва та експорту переробних підприємств АПК припадає на виробництво жирів.

Після оцінки стану і виявлення проблем маркетингової політики на ринку соняшнику, а також концепцій та ідей, які одержали найбільшу підтримку експертів можна визначити основні стратегічні напрями маркетингу соняшнику в Україні (табл. 3.5).

При цьому слід виділити слабкі сторони розвитку вітчизняного аграрного маркетингу:

- недостатня кількість досвідчених спеціалістів в галузі аграрного маркетингу;
- ризики недоотримання продукції через природні умови; відсутність організації маркетингу на рівні області;
- значна кількість посередників між виробником і споживачем; труднощі з зберігання, транспортуванням готової продукції;
- недостатня інформаційна база для розрахунку показників маркетингової діяльності.

Таблиця 3.5

Формування стратегічних напрямів маркетингу соняшнику в Україні до 2025 року

<p>Стратегічні напрями маркетингу соняшнику на мікрорівні:</p> <ul style="list-style-type: none"> – організація виробничо-збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників Вінницької області з метою забезпечення переробних підприємств якісним насінням соняшнику; – врахування факторів, що впливають на зміну обсягів виробництва; – впровадження інтенсивних шляхів виробництва, розвиток високоякісного вітчизняного насінництва.
<p>Стратегічні напрями маркетингу соняшнику на регіональному рівні:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прогнозування обсягів виробництва та реалізації, урожайності соняшнику по Вінницькій області; – забезпечення доступної мережі зберігання соняшнику товаровиробниками; – створення окремих організаційно-управлінських структур для кожного продуктового ринку, зокрема ринку соняшнику, враховуючи позитивний досвід США, Канади, Франції, Австралії.
<p>Стратегічні напрями маркетингу соняшнику на макрорівні:</p> <ul style="list-style-type: none"> – посилення контролю держави за якістю продукції, забезпечення достатньою кількістю дослідних лабораторій в областях; – підтримка заходів, спрямованих на охорону земель і відтворення родючості ґрунтів в районах, де переважають посівні площі під соняшником; – створення бази даних в мережі Інтернет для налагодження зв'язків між покупцями і продавцями з метою вибору оптимального каналу реалізації; – державна підтримка переробних підприємств, що дозволить виготовляти біодизель, олію і формувати експортний потенціал області, постачаючи не сировину, а готову продукцію. – прийняття закону відповідних нормативно-правових актів, які повинні акцентувати увагу на розвитку галузі шляхом надання їй не тільки високої динаміки нарощування потенціалу, а й підвищення суспільної і соціально-економічної результативності агропродовольчого сектору економіки.

Джерело: сформовано автором на основі [110. с. 37]

При співставленні зазначених стратегічних напрямів до загальної стратегії України, зокрема аграрного сектору економіки, варто зазначити, що

вище вказані напрями забезпечать організацію виробничо-збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників області з метою постачання переробним підприємств якісного насіння соняшнику.

Напрями зміцнення аграрного сектору Вінницької області, які сформовані на рівні Вінницької обласної Ради, зорієнтовані в більшій мірі на розвиток пріоритетних галузей сільського господарства, зростання обсягів сільськогосподарської продукції та формування програми державної підтримки виробництва основних видів зернових та олійних культур. Запропоновані в дисертації стратегічні напрями маркетингу соняшнику спрямовані на визначення оптимальних обсягів виробництва та реалізації, в зв'язку з необґрунтованим зростанням посівних площ під соняшником. Також значної уваги потребує надання товаровиробникам можливості зберігання соняшнику та повної інформації про канали реалізації, як вітчизняним підприємствам, так і за кордон. Впровадження інтенсивних способів виробництва та розвиток високоякісного вітчизняного насінництва дозволить знизити собівартість та підвищити якість продукції.

В зернопереробній галузі потрібно проводити заходи з збільшення обсягів переробки зернових. Адже лише 20% від врожаю зернових передається на переробку, інше експортується. Доцільно на даний час проводити переробку зернових на спиртових заводах на спирт та біоетанол. Адже значна частина підприємств, що входять в ДП «Укрспирт», не функціонують. Шляхом проведення їх реконструкцій та запуску можна підвищити як ВВП, так і ступінь енергетичної незалежності.

Ведення в дію на підприємствах спиртової промисловості АПК Вінницької області біогазових установок є нагальним питанням для стратегічного розвитку регіону. Запропоновані заходи дадуть можливість:

1. підвищити прибутковість підприємств спиртової промисловості;
2. збільшити доходи до державного бюджету від підприємств державних підприємств галузі;
3. збільшити обсяг інвестицій в галузь;

4. підвищити показник валового регіонального продукту та рентабельність галузі в цілому.

В той же час виробництво біогазу на спиртових заводах області зможе дати наступний ефект для економіки області:

1. підвищити енергетичну незалежність Вінницької області;
2. знизити витрати спиртових заводів на енергоносії;
3. покращити екологічний стан водних ресурсів області;
4. знизити обсяг викидів парникових газів.
5. забезпечити тваринницьку галузь білковими кормами.

Основним стримуючим фактором для розвитку біогазового виробництва на спиртзаводах є, насамперед, небажання керівників та держави удосконалювати виробництво. Шляхом державного стимулювання розвитку альтернативної енергетики та збільшенням штрафних санкцій за викиди відходів спиртової галузі можливо стимулювати даний процес [110, с. 39].

На думку В.В. Губіної, із метою інтеграції інновацій різного виду і прискорення їх використання в організаціях області доцільне створення центрів, які б займалися проблемами взаємодії наукових, освітніх та виробничих структур, надавали консультаційну та інформаційну підтримку інноваційному бізнесу, брали участь у розробці методів стимулювання інноваційної діяльності, здійснювали пошук джерел фінансування інноваційних проєктів, а також здійснювали контроль за освоєнням залучених коштів [128].

Головна мета їхнього функціонування – створення умов для активізації інноваційної діяльності в переробній промисловості АПК та в усьому ланцюжку створення вартості. Організаційна форма – саморегульована організація, що об'єднує представників бізнес-спільноти, регіональних і муніципальних органів влади, громадських професійних організацій, потенційних інвесторів і мешканців області, в якому створюється центр стимулювання інновацій в переробній промисловості АПК.

Центри стимулювання інновацій повинні здійснювати такі основні

функції:

- створення умов для взаємодії організацій і підприємств, які виробляють і реалізують продукти харчування (представників сільського господарства, переробної промисловості АПК, харчового машинобудування, торгівлі);

- пошук джерел фінансування інноваційних проєктів у переробній промисловості АПК;

- контроль витрачання залучених ресурсів і якості інноваційної продукції [128].

Обираючи шлях до інтеграції в Європейський Союз, для українського суспільства актуальним є дослідження не лише його 92 стратегічних ініціатив, як перспектив забезпечення розвитку економіки України, а й досвіду окремих країн. Адже кожен із членів Євросоюзу має власну історію забезпечення інноваційного розвитку, тобто різні вихідні позиції (умови), різноманітні програми та інструменти стимулювання і, як наслідок, різні результати. Аналіз національних програм забезпечення інноваційного розвитку в окремих країнах Євросоюзу показав, що здебільшого такі програми спрямовані на сприяння створенню науково-дослідних та інноваційних проєктів в окремих галузях економіки з можливістю використання державних інструментів фінансової підтримки.

Перспективними напрямком розвитку переробних підприємств промисловості АПК є створення малих переробних організацій фермерами та особистими селянськими господарствами з метою переробки сільськогосподарської продукції та її реалізації на місцевих ринках, що дасть можливість збільшити доходи сільського населення та наповнити місцеві ринки більш дешевою та якісною продовольчою продукцією [129, с. 26].

Пріоритетними напрямками роботи в державному регулюванні зовнішньої сфери діяльності АПК мають бути:

- залучення в АПК іноземних інвестицій шляхом постійного моніторингу пропозицій з боку інвесторів, налагодження контактів з міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями;

- супровід конкретних інвестиційних проєктів та надання всебічної допомоги в їх реалізації;
- здійснення заходів з поглиблення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області щодо практичної реалізації Програми європейської і євроатлантичної інтеграції України;
- налагодження міжнародного співробітництва регіонів та територіальних громад області з зарубіжними країнами в рамках міжрегіонального і прикордонного співробітництва у сфері зовнішньої торгівлі АПК;
- сприяння активізації зовнішньоекономічних зв'язків підприємств АПК розташованих на території області, та їх виходу в умовах світової фінансово-економічної кризи на зовнішній ринок [130, с. 10].

Нині в країні частка інноваційно-активних промислових підприємств не досягає навіть 20 % від загальної кількості, обсяг витрат на інноваційну діяльність порівняно з 2016 роком значно скоротився через негативні соціально-економічні процеси в державі, незначна частина від інноваційних витрат спрямована на науково-дослідні роботи. У той же час більшість підприємств іде на закупівлю обладнання, яке є здебільшого імпортом, хоча в державі є значний науковий потенціал, залучивши який можна зменшити імпорту та забезпечити розвиток наукових розробок та їх впровадження у промислове виробництво.

При розробці відповідних механізмів взаємодії між науковими установами та виробничими підприємствами можливо забезпечити не тільки зростання наукових показників розвитку, а й забезпечити вітчизняну промисловість замовленнями у сфері важкого машинобудування. Також можливе зменшення валового імпорту в Україні з подальшим зниженням вартості реалізації інноваційних проєктів.

Для виведення підприємств переробної промисловості АПК на інноваційний розвиток потрібно вживати заходи з інноваційної реструктуризації.

Змістовою стрижневою складовою інноваційної реструктуризації переробної промисловості АПК мають стати інноваційні зміни технологічної та організаційної його структури, зокрема галузевої, при цьому має бути враховано:

- технічне оновлення на передовій технологічній базі основних виробничих фондів провідних промислових підприємств області, до яких відносять бюджетоформуючі підприємства, а також підприємства, які є точками економічного зростання або мають перспективу ними стати;

- поглиблення потенціалу промислово-технологічної переробки та створення умов для вдосконалення відтворювальної структури промисловості за технологічними укладами вищого рівня або запровадження ключових технологій вищих технологічних укладів на виробництвах, віднесених до нижчих технологічних укладів;

- запровадження енерго- та ресурсощадних технологій;

- підвищення ступеня переробки сировини у виробничих процесах на підприємствах області;

- зв'язок процесів вертикальної інтеграції організаційних форм (на загальнодержавному та галузевому рівнях) разом із процесами горизонтальної інтеграції на регіональному рівні (сприяння формуванню кластерів виробництв на регіональному та міжгалузевому рівнях) для створення належних умов децентралізованого управління за субсидіарним розподілом прав та відповідальності;

- підготовку висококваліфікованого персоналу, зокрема вищої ланки, що передбачає необхідну професійну підготовку для запровадження інноваційної реструктуризації промислових підприємств області та адаптації до інноваційних змін;

- створення нових структур для підтримки процесів інноваційної реструктуризації: технологічних, промислових (індустріальних) парків, інноваційних бізнес-інкубаторів, інноваційних та венчурних фондів та інших структур для забезпечення комерціалізації й широкого впровадження у

виробництво наукоємних розробок, вихід на світові ринки з високотехнологічною конкурентоспроможною продукцією [131, с. 207-208].

Розвиток інновацій у переробній промисловості має опиратися, насамперед, на виробництво альтернативних видів палива, а саме біодизеля та біоетанолу. Загалом більше половини обсягів споживання газойлів у 2019 році (63% від загальних обсягів) припадало на підприємства 11 областей України. Із них частка Дніпропетровської області становила – 9,6%, Полтавської – 6,9%, Одеської – 6,6%, м. Києва – 6,4%, Львівської – 6,2%, Київської, – 5,6%, Харківської – 5,4%, Вінницької – 4,3%, Запорізької – 4,0% та Миколаївської – 3,8%.

Найвагоміше збільшення обсягів використання газойлів відбулося в м. Києві (на 17,9%), Чернігівській (на 14,5%), Полтавській (на 14,1%), Житомирській (на 11,3%) та Івано-Франківській (на 11,1%) областях (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Використання газойлів (палива дизельного) за окремими регіонами у
2019 році**

Область	Газойлі (паливо дизельне), тис.т	У % до 2016 р.
Україна	5148,6	105,7
Вінницька	221,7	105,2
Дніпропетровська	494,3	104,7
Донецька	197,6	105,7
Запорізька	208,2	101,6
Київська	289,7	104,3
Львівська	316,9	102,0
Миколаївська	194,4	104,6
Одеська	338,3	106,5
Полтавська	356,5	114,1
Харківська	275,5	103,6
м.Київ	329,4	117,9

Джерело: сформовано на основі [123]

Шляхом обрахунків, представлених у таблиці 3.7, можна зробити висновок, що переробка зернових дасть можливість забезпечити потреби економіки у високооктановому паливі, залучити повною мірою потужності ДП «Укрспирт», збільшити зайнятість населення, а також отримати понад

37 млн тонн побічної продукції у вигляді барди, яка є високонцентрованим кормом для тварин та ідеальним мінеральним добривом.

Таблиця 3.7

Розрахунок економічної доцільності переробки зернових

Експорт зернових, т	Потенційний обсяг виробництва біоетанолу, л
42499000	15724630000 (11,64 млн т)
Експорт зернових, млрд, дол. США	Потенційна вартість переробленої основної продукції (середня ціна на біетанол 20,7 грн/л)
6,8 млрд дол. (при курсі 28,2грн/дол. США 191,76 млрд грн)	325,5 млрд грн (11,5 млрд дол. США)

Джерело: власні дослідження

Створення переробних підприємств із переробки олії на біодизель, окрім збільшення валового продукту, дасть можливість забезпечити повну енергонезалежність сільського господарства (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Розрахунок економічної доцільності переробки олії на біодизель

Експорт олії, т	Потенційний обсяг виробництва біодизеля, т
5988000	5988000
Експорт олії, млрд, дол.	Потенційна вартість переробленої основної продукції (середня ціна на біодизеля 31грн/л.)
4,6 млрд, дол. США (при курсі 28,2/дол. США 130,1 млрд грн)	131,736 млрд грн (4,7 млрд дол. США)

Джерело: власні дослідження

Розвиток переробки олійних культур для енергетичних потреб економіки держави дасть можливість не лише забезпечити енергетичну незалежність насамперед самого сільського господарства, але матиме і такі позитивні наслідки:

- забезпечення замовленнями промисловості, адже потрібна досить значна кількість установок для переробки;
- зростання рівня зайнятості населення в сільській місцевості (більшість установок будуть забезпечувати потреби в пальному насамперед у сільському господарстві);
- забезпечення галузі тваринництва високонцентрованими кормами

у вигляді макухи (побічна продукція при переробці олійних);

- розвиток спиртової галузі, як виробника метилового спирту для переробки олії на біодизель;
- додаткове виробництво близько 600 тис. т гліцерину для потреб парфумерної промисловості.

Модель розвитку інновацій у переробній промисловості агропромислового комплексу має в себе включати такі складові:

- заходи державного планування пріоритетних напрямків розвитку переробної промисловості АПК;
- заходи державного регулювання через удосконалення нормативно-правової бази, розвитку практики асигнувань та створення сприятливого інвестиційного клімату;
- державне стимулювання через пільгове оподаткування, розробка системи страхування інновацій, у тому числі через страхові компанії;
- розвиток діяльності бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів, технопарків та технополісів;
- розвиток інновацій на самих підприємствах через формування інноваційної політики, організації інноваційної діяльності, мотивації та здійснення заходів контролінгу (рис. 3.5).

Інноваційна діяльність у переробних підприємствах АПК має бути підпорядкована досягненню своєї основної мети – максимально повному задоволенню запитів споживачів за кількістю та якістю запропонованої продукції, послуг при мінімальних затратах на їхню розробку, впровадження та реалізацію.

Таким чином, інноваційна діяльність є досить складною комплексною проблемою, потребує виділення інтерактивних варіантів і їхньої оптимізації. Зі зростанням на світовому і національному ринках конкуренції та розвитку науково-технічного прогресу впровадження інновацій у виробництво є вирішальною умовою стійкого розвитку сучасних економічних систем. Імператив ринкової економіки – впровадження нововведень та перерозподілу

ресурсів із менш ефективних сфер господарювання в найбільш ефективні під впливом конкуренції на ринку.

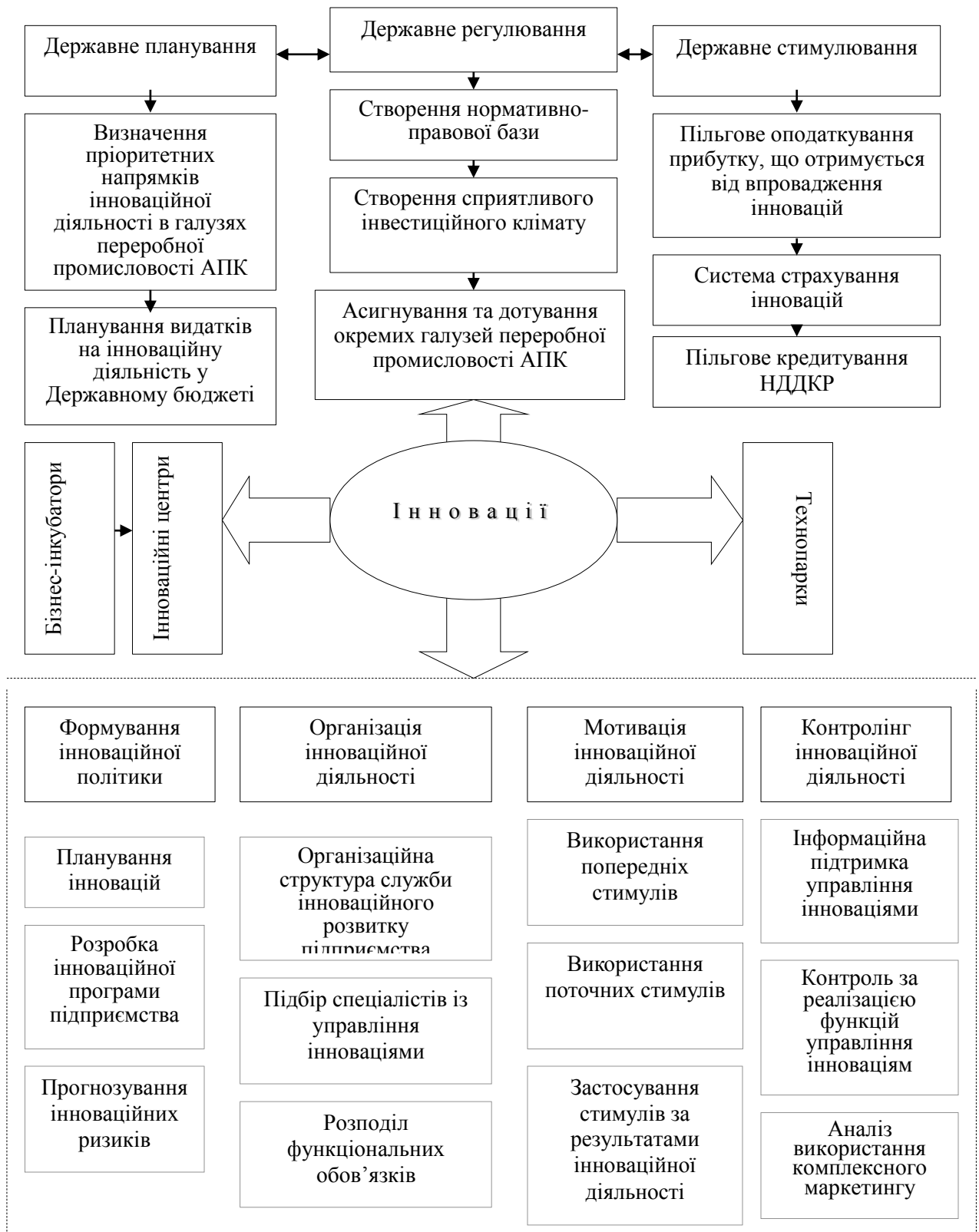

Рис. 3.5. Модель управління інноваціями на переробних підприємствах АПК

Джерело: власна розробка

В умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються в економіці країни для виходу на бажаний рівень конкурентоспроможності продукції, потрібно дотримуватися такої інноваційної моделі:

1. провести реструктуризацію збиткових підприємств галузі;
2. залучити інвестиції у переробні галузі АПК;
3. диверсифікувати виробництва з орієнтацією на виробництво альтернативних джерел енергії;
4. розвиток державної підтримки сільськогосподарських виробників;
5. розширення асортименту продукції та підвищення її якості відповідно до світових стандартів [131, с. 212].

Для формування стійких конкурентних переваг підприємств цих галузей потрібно підходити з погляду системного підходу та проводити комплекс заходів, спрямований на:

1. реструктуризацію малоефективних підприємств галузі;
2. комплексну державну підтримку сільського господарства;
3. переорієнтацію із виробництва сировини на виробництво готової продукції;
4. диверсифікацію виробництва;
5. залучення достатнього обсягу інвестицій для розвитку переробних галузей АПК.

Цей комплекс заходів дозволить оздоровити підприємства переробної промисловості та адаптувати їх до вимог глобалізованих ринків агропродовольства.

Розвиток інновацій у переробних галузях АПК в умовах інтеграції національної економіки у світовий економічний простір є одним із першочергових завдань для держави.

Розробка відповідного організаційно-економічного механізму зі створення інноваційного виду підприємницької діяльності, який дасть змогу подолати вище зазначені перешкоди для розвитку цього виду діяльності, має включати 4 етапи.

1. Поглиблених досліджень у сфері створення закритого циклу з переробки олійних культур, в тому числі на базі ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум».

2. Економічного обґрунтування на основі проведених експериментальних досліджень доцільності створення переробних кооперативів із виробництва біодизеля.

3. Створення проектно-кошторисної документації з організації переробки олійної продукції та реструктуризації спиртових заводів на інноваційній основі.

4. Розробки державної програми розвитку обслуговуючих кооперативів із передбаченням державного дотування переробної галузі АПК.

Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств переробної промисловості АПК із виробництва біодизелю має в себе включати: заходи з розробки дослідно-конструкторської документації прототипу закритого циклу з переробки олійних культур та розробку універсального бізнес-плану з функціонування обслуговуючих кооперативів із надання послуг із переробки олійних культур для виробничих потреб сільськогосподарських формувань. Необхідним є створення програм державної підтримки енергокооперативів та розробка складових механізму комплексу заходів з розвитку енергетичної кооперації в сільській місцевості.

3.2. Нормативно-правове регулювання розвитку агропромислових підприємств в нових умовах господарювання

Нормативне регулювання реструктуризації агропромислових підприємств на даний час є досить актуальним у зв'язку з економічною ситуацією держави та її інтеграцією в світовий глобалізований простір.

Аналіз досвіду реструктуризації агропромислових підприємств

дозволив виявити заходи, що здійснювалися у процесі реструктуризації, які були розподілені нами за п'ятьма групами:

- 1) заходи у виробничій сфері;
- 2) заходи у маркетинговій сфері;
- 3) заходи у фінансовій сфері;
- 4) заходи у кадровій сфері;
- 5) заходи у системі управління [132].

Перелік нормативно-правових документів щодо нормативно-правового забезпечення реструктуризації підприємств наведено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Нормативно-правові акти в сфері реструктуризації

Назва документу	Дата прийняття і номер
Фонд державного майна України	
Положення про порядок реструктуризації підприємств	№ 667 від 12 квітня 2002 р.
Міністерство економіки України	
Методичні рекомендації виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства	№ 10 від 17 січня 2001 р.
Національна служба посередництва і примирення	
Положення про порядок визначення сторін колективного трудового спору (конфлікту), формування вимог найманих працівників або профспілки, розгляду вимог найманих працівників або профспілки, прийняття рішення про вступ в колективний трудовий спір (конфлікт) на підприємствах, в установах чи організаціях, на яких проводиться процедура відновлення платоспроможності або визнання їх банкрутом	№ 493 від 27 жовтня 2003 р.
Положення про порядок проведення примирних процедур по вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів) у випадку неплатоспроможності власника або уповноваженого ним органу (представника)	№ 230 від 30 листопада 2001 р.

Джерело: сформовано на основі [132-136].

Наведені у таблиці 3.10 документи є рекомендованими для підприємств. У кожному окремому випадку підприємство має самостійно обирати певне нормативно-правове, організаційне та методичне забезпечення з урахуванням наявних потреб та цілей.

Ще однією перешкодою для реструктуризації переробних підприємств

АПК є недосконалість податкової системи. Чинна податкова система створює умови, за яких оптимальні з точки зору стратегії управління та економіки виробництва схеми реструктуризації виявляються недоцільними з податкової точки зору, що змушує вдаватися до компромісних схем.

Крім того, при проведенні реструктуризації підприємства стикаються з відсутністю комплексного організаційно-методичного забезпечення. Це проявляється у відсутності детально опрацьованих рекомендацій щодо формування ефективного механізму реструктуризації промислових підприємств та організації процесу реструктуризації на підприємстві з урахуванням його галузевої специфіки [132].

Також, незважаючи на розвиток теоретичної бази реструктуризації, проявляється недолік експериментально випробуваних на промислових підприємствах методик проведення змін. Тому, на наш погляд, недоліки організаційно-методичного забезпечення щодо формування ефективного механізму реструктуризації переробних підприємств АПК в Україні є однією з перешкод для проведення реструктуризації.

Разом з тим, основна перешкода проведення реструктуризаційних перетворень полягає у сфері управління підприємств, а саме:

- відсутність, або нестача професійних топ-менеджерів, здатних ініціювати реструктуризацію. Дослідження показують, що більшість невдач при здійсненні перетворень на промислових підприємствах в Україні викликані непрофесіоналізмом, низьким рівнем освіти або невідповідним рівнем освіти керівників підприємств, оскільки тільки 10,4 % керівників промислових підприємств та їх заступників працюють за спеціальностями, отриманими у навчальних закладах;

- недостатнє знання сучасних методів управління та невміння їх застосовувати, яке може призвести до серйозних помилок у процесі здійснення перетворень;

- неможливість використання досвіду зарубіжних підприємств.

На даний час з метою удосконалення нормативного законодавства в

галузі фінансової реструктуризації прийнято ВР Закону України «Про фінансову реструктуризацію», який розроблено з метою подолання негативних наслідків у фінансовому секторі, спричинених фінансовими кризовими процесами в економіці України та на виконання зобов'язань української сторони перед міжнародними фінансовими організаціями.

Метою Законопроекту є створення ефективного та дієвого механізму добровільної фінансової реструктуризації боргів підприємств України та їх досудової санації.

Законопроект розроблено за участю експертів Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку з урахуванням міжнародних стандартів та світового досвіду проведення фінансової реструктуризації.

Законопроектом, зокрема, визначено:

- умови участі боржника та кредиторів у процедурі фінансової реструктуризації, а також участь Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та державних банків у такій процедурі;
- основні засади співробітництва між кредиторами під час проведення процедури фінансової реструктуризації;
- зобов'язання боржника щодо надання інформації та проведення огляду його господарської діяльності;
- умови отримання боржником фінансування під час проходження процедури фінансової реструктуризації [135].

Реалізація Законопроекту надала змогу поліпшити фінансово-господарську діяльність боржників, що опинилися в скрутному фінансовому стані, шляхом реструктуризації їх заборгованості, забезпечить доступ боржників до фінансування для відновлення їх господарської діяльності та буде сприяти забезпеченню стабільності фінансової системи України.

Цілями законопроекту є:

1. Прискорити одужання фінансового та корпоративного секторів за допомогою фінансової та операційної реструктуризації проблемних кредитів.
2. Зберегти життєздатні підприємства та робочі місця.

3. Пришвидшити вирішення питання з безнадійною заборгованістю у банківському секторі задля відновлення нормального доступу до кредитних ресурсів.

4. Створити надійний та ефективний механізм для неформального вирішення проблеми «поганих» боргів між кредиторами та підприємствами.

Процедура реструктуризації відповідно до законопроекту розпочинається за наявності згоди щонайменше трьох фінансових установ, що є сторонами рамкового договору, або однієї фінансової установи, якій належить щонайменше 25% загальної суми боргу.

Якщо в банк-кредитор була введена тимчасова адміністрація, такого кредитора в процедурі фінансової реструктуризації представлятиме ФГВФО.

Задля уникнення неналежного впливу або маніпулювання процесом крупними фінансово-промисловими групами, пов'язані особи (компанія-боржник і банк) не можуть одночасно приймати участі в процесі реструктуризації.

Процедура фінансової реструктуризації передбачає добровільну, а не обов'язкову участь підприємств [135].

Отже вдосконалення нормативного регулювання на основі Закону «Про фінансову реструктуризацію» має наступні наслідки:

1. Зменшення кількості проблемних кредитів.
2. Спрямування коштів на кредитування населення та корпоративного сектору.
3. Зміцнення, стабілізація та відновлення довіри до банківської системи.
4. Повернення вкладів громадян.
5. Створення дієвих запобіжників та «гарантій безпеки» для банків: підприємства та позичальники з поганою кредитною історією не зможуть ним скористатися.
6. Вирішення проблеми платоспроможності.
7. Уникнення ризику банкрутства, і таким чином – повернення до

зростання.

8. Збереження та створення нових робочих місць.

9. Збереження та створення нових робочих місць компаніями, які виграли від реструктуризації.

10. «Запуск» економіки України в цілому.

На даний час сукупність соціально-економічних та політичних чинників мають досить негативний вплив на сталий розвиток переробних галузей АПК. Насамперед – це негативно позначається на фінансовому стані даних підприємств.

З метою подолання негативних наслідків у фінансовому секторі, спричинених фінансовими кризовими процесами в економіці України, 14.06.2016 р. прийнято Закон України № 1414, який відповідно до його прикінцевих та перехідних положень набрав чинності через три місяці з дня його опублікування («Голос України», № 13) – 19.10.2016 р. і втратив її через три роки з дня набрання, а саме з 19.10.2019 р. Такий строк дав змогу всебічно оцінити ефективність проведення процедури фінансової реструктуризації в Україні, порівняти отримані результати з досвідом інших країн та продовжити строк дії цього Закону в разі успішної реалізації таких процедур. Зазначений законодавчий акт було розроблено відповідно до листа про наміри України (в особі Президента України, Голови Уряду, Міністра фінансів України і Голови Національного банку України) до Міжнародного валютного фонду (МВФ), Меморандуму про економічну та фінансову політику (МЕФП), а також Технічного меморандуму про взаєморозуміння, із залученням технічної підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку і Світового банку [136].

Даний документ передбачає можливість проведення фінансової реструктуризації за погодження кредитора та підприємства в добровільному порядку за умови, що діяльність підприємства буде визнана перспективною.

Для можливості проведення фінансової реструктуризації Законом № 1414 встановлено такі механізми, як розстрочення виконання грошових

зобов'язань, прощення боргу, перегляд розміру процентних ставок та інших умов кредитного договору, відстрочка виконання окремих зобов'язань, надання нового фінансування, залучення нових інвестицій, передача права власності на майно боржника кредитором, конвертація боргу в статутний капітал, реорганізація та структурування бізнесу, зміна керівництва боржника чи структури корпоративного управління боржника тощо [136].

Для проведення фінансової реструктуризації необхідні документи подаються до Секретаріату фінансової реструктуризації. Переговори по проведенні реструктуризації здійснюється без участі даного органу.

Секретаріат, відповідно до покладених на нього завдань:

- вирішує адміністративні та процедурні питання, пов'язані з проведенням процедури фінансової реструктуризації, згідно з вимогами цього Закону «Про фінансову реструктуризацію» (далі закону);
- готує та надає спостережній раді звіти про перебіг та результати процедури фінансової реструктуризації;
- упорядковує та поширює інформацію про проведення процедури фінансової реструктуризації;
- розробляє рекомендації щодо проведення процедури фінансової реструктуризації;
- розробляє рекомендації та вимоги до документів, визначених пунктом 7 частини другої статті 14 цього Закону;
- створює та веде власний веб-сайт, на якому розміщує інформацію відповідно до вимог цього Закону;
- матеріально-технічне та організаційне забезпечення роботи секретаріату здійснюється за рахунок коштів, одержаних від суб'єктів господарювання (у тому числі нерезидентів), фізичних осіб, міжнародних фінансових організацій у вигляді безповоротної фінансової допомоги, грантів, дарунків, інших надходжень, які не передбачають повернення коштів;
- секретаріат не бере безпосередньої участі в переговорах щодо реструктуризації між боржником і залученими кредиторами [137].

Незважаючи на перспективність даного законопроекту та присутність в складі Секретаріату фінансової реструктуризації Арбітражного комітету, який покликаний вирішувати спори при проведенні фінансової реструктуризації, досить велика кількість кредиторів буде з обережністю відноситися до можливості реструктуризації боргу навіть при наявності обґрунтованого бізнес-плану. Це спричинено кризою на фінансовому ринку, яка призвела до значного зниження кількості кредитних установ (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Державний реєстр фінансових установ, од.

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Приріст 2019/2017 2019/2018	
1. Державний реєстр фінансових установ	2125	1993	2024	-101	31
Страхові компанії, у тому числі:	310	294	281	-29	-13
non-life	271	261	251	-20	-10
life	39	33	30	-9	-3
кредитні спілки	462	378	358	-104	-20
ломбарди	456	415	359	-97	-56
фінансові компанії	809	818	940	131	122
довірчі товариства	2	2	2	0	0
недержавні пенсійні фонди	64	64	62	-2	-2
адміністратори НПФ	22	22	22	0	0
II. Інші реєстри	266	246	236	-30	-10
лізингодавці-юридичні особи	202	183	168	-34	-15
бюро кредитних історій	7	7	7	0	0
страхові/перестрахові брокери	57	56	61	4	5
Відокремлені підрозділи	9684	1 889	11449	1765	560

Джерело: розраховано на основі [138].

Так, станом на 31.12.2019 в Державному реєстрі фінансових установ, який веде Нацкомфінпослуг, налічувалося 2024 фінансових установ [138].

Кредитні установи, які функціонують, намагаються максимально збільшити свої наявні фінансові ресурси і неохоче йдуть на проведення фінансової реструктуризації у відповідності до Закону. Адже це досить ризикова справа, реструктуризація може не принести позитивного результату, часові рамки можливого повернення боргу будуть зміщені в часі, а вартість майна кредитованого підприємства може не покрити всього боргу у випадку

оголошення підприємства банкрутом. Тому кредитним установам окрім погодженого життєздатного плану реструктуризації потрібні додаткові причини для погодження плану фінансової реструктуризації.

При реструктуризації заборгованості відповідно до чинного Закону «Про фінансову реструктуризацію» доцільно застосовувати страхування фінансових ризиків, як додатковий аргумент для кредитора для погодження процесу фінансової реструктуризації, так і інструмент управління фінансовими ризиками для підприємства. Доцільно зазначити, що страхування фінансових ризиків можливо використовувати не тільки при проведенні реструктуризації, а й при звичній фінансовій діяльності.

Страхування фінансових ризиків є досить розвиненим за кордоном, проте в практиці ведення господарської діяльності підприємствами України майже не застосовується. Хоча станом на 2019 рік 271 компанія має ліцензію на даний вид страхування.

На сьогодні у науковій літературі немає чіткого та однозначного трактування сутності фінансових ризиків та виявленні їх місця у системі діяльності підприємства. Окремі фахівці розглядають фінансові ризики як окремий вид ризиків підприємства [139], а інші економісти вважають, що дані ризики входять до складу інших ризиків – ринкового, інвестиційного тощо [140]. Найбільш розповсюдженим на сьогодні є визначення фінансового ризику як ризику, що виникає при здійсненні фінансової діяльності підприємства чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або валюта, або цінні папери, або кошти [141].

На думку Кавуна М.А., фінансовий ризик охоплює такі основні види ризиків як валютний, кредитний та інвестиційний [142]. Проте до фінансового ризику доцільно віднести і ризик можливого втрату прибутку, тому дане визначення є неповним.

Процес проведення фінансової реструктуризації при застосуванні страхування фінансових ризиків передбачає страхування валютного,

інвестиційного ризиків, а також ризиків втрати прибутку підприємства та ризику невиконання зобов'язань перед підприємством його партнерів. В свою чергу кредитна установа може страхувати ризик неповернення кредиту (рис. 3.6).

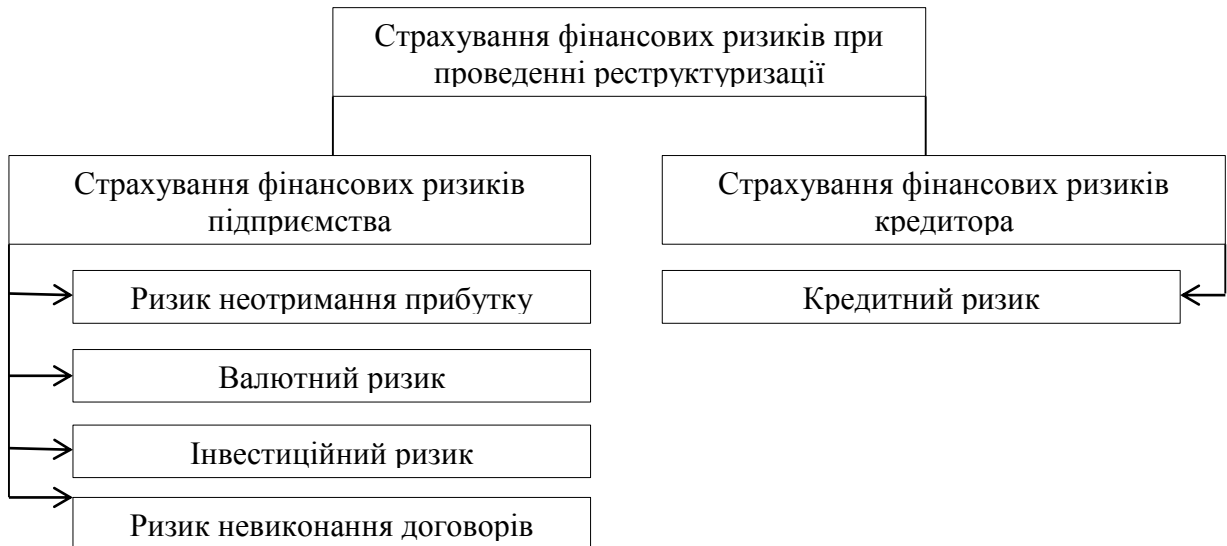

Рис. 3.6. Страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації

Джерело: власна розробка

Це дає можливість страхувати ризики обох сторін. Використання страхування даних ризиків можливе не лише при реструктуризації, а й при звичайній діяльності, що дає можливість уникнення взагалі процесі фінансової реструктуризації.

Страхування фінансових ризиків дозволяє підприємствам компенсувати збитки внаслідок пожежі, стихійних лих, аварій, банкрутства контрагента, банкрутства банку контрагента, тимчасової неплатоспроможності контрагента та інші випадки передбачені умовами страхового договору.

Отже, страхування фінансових ризиків може дати передумови для уникнення фінансової реструктуризації, якщо дані ризики були застраховані завчасно. При проведенні фінансової реструктуризації даний процес може стати одним з інструментів до спонукання кредитора з надання згоди на реструктуризацію заборгованості, що досить актуальне для переробних галузей АПК.

Відповідно до діючого законодавства процес фінансової реструктуризації можна провести за погодженням з кредиторами у випадку коли діяльність підприємства визнана перспективною. Для проведення даної процедури потрібно розробити план, який в більшості випадків буде передбачати і виробничу реструктуризацію, що передбачає залучення ресурсів і доцільним було б застосувати страхування ризиків (рис. 3.7).

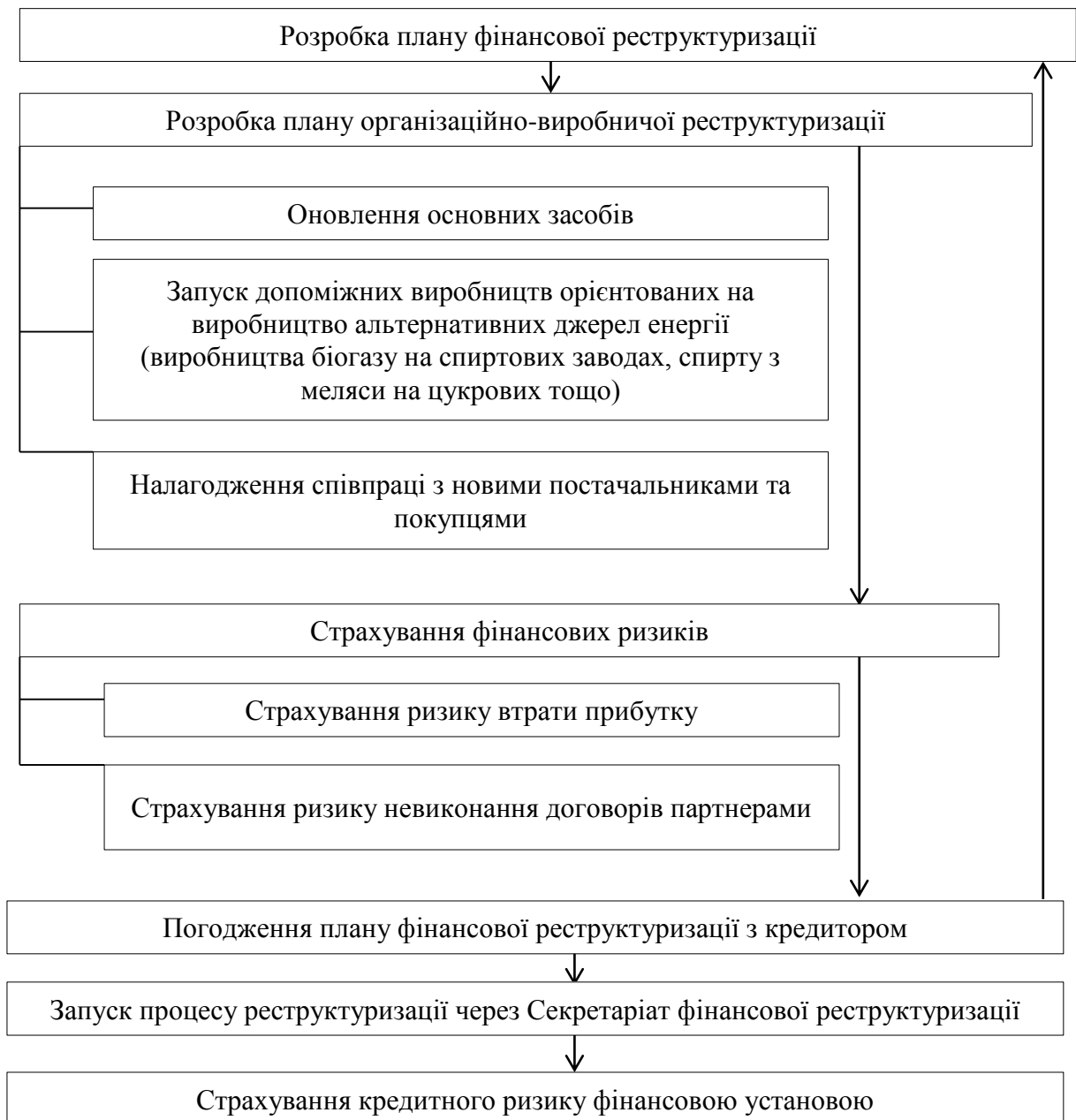

Рис. 3.7. Механізм фінансової реструктуризації із застосуванням страхування фінансових ризиків

Джерело: сформовано на основі [143, с. 94]

Отже, ефективний механізм фінансової реструктуризації повинен

передбачати створення фінансового плану з одночасною розробкою плану по організаційній реструктуризації, в якому передбачається розподіл коштів за напрямками передбаченими в бізнес-плані. Особливу увагу під час реструктуризації переробних підприємств АПК слід звернути на запуск допоміжних виробництв, орієнтованих на виробництво альтернативних джерел енергії з побічної продукції. Також слід звернути увагу на підписання нових контрактів з постачальниками та покупцями на більш вигідних умовах, що звісно може бути ризиковим, тому доцільно застосовувати страхування даних контрактів. Також будь-який бізнес-план не застрахований від непередбачених ризиків, які можуть спричинити втрату прибутку. Даний фінансовий ризик теж потребує страхування. Дані ризики доцільно страхувати від моменту початку процедури фінансової реструктуризації, тобто перед представленням плану з реструктуризації кредитору доцільно заключити договори з страхування фінансових ризиків, але термін початку їх дії визначити в договорі страхування від дати затвердження реструктуризації в Секретаріаті з фінансової реструктуризації. Розроблений план реструктуризації з інформацією про страхування можливих ризиків пропонується керівництву кредитної установи. У випадку його погодження необхідні документи подаються до Секретаріату фінансової реструктуризації. При необхідності доопрацювання плану реструктуризації, з точки зору кредитора, він може бути повернений підприємству на доопрацювання і після повторного складання затверджується обома сторонами.

З моменту початку процедури фінансової реструктуризації вступають в дію страхові угоди по фінансовим ризикам підприємства. Кредитор після початку даної процедури також може застрахувати свої кредитні ризики. Ставки страхування за фінансовими ризиками залежно від виду (для прикладу в Вінницькій Філії ПрАТ «СК «ПРОВІДНА») коливаються від 0,3-0,5 % від суми страхування. Звісно страхові компанії досить жорстко перевіряють на достовірність інформацію про підприємства (ставка по страхуванні ризиків з невиконання договору може бути збільшена через погану репутацію партнера

чи інші чинники) [143, с. 93].

Також слід зазначити, що страхування фінансових ризиків дасть можливість удосконалити механізми управління фінансовими ризиками через систему їх страхування. Проведення даної процедури дасть можливість мінімізувати можливі ризики при проведенні господарської діяльності.

Отже, страхування фінансових ризиків на даний час практично не розвинуте. Використання механізмів страхування при проведенні фінансової реструктуризації відповідно до Закону «Про фінансову реструктуризацію» дасть можливість додатково захистити ризики, як кредитних установ, так і підприємства яке проходить процедуру реструктуризації. На даний час страхування фінансових ризиків переробних підприємств АПК має бути спрямовано на реалізацію проєктів модернізації виробництва з метою адаптації до стандартів ЄС та ризиків, пов'язаних з реалізацією проєктів допоміжних виробництв, спрямованих на виробництво альтернативних джерел енергії. Розвиток страхування фінансових ризиків дасть можливість, як сприяти розвитку страхового ринку України, так і знизити фінансові ризики підприємств та опосередковано впливати на розвиток виробництва альтернативних джерел енергії.

3.3. Стратегія реструктуризації переробної промисловості АПК в умовах глобальних економічних змін

Стратегічна реструктуризація переробних підприємств АПК нерозривно пов'язано із максимально можливим використанням наявних природно-ресурсних, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів на основі інноваційно-інвестиційної моделі господарювання. Це забезпечить створення умов для пропорційного, збалансованого та конкурентоспроможного розвитку переробного комплексу АПК в цілому, більш повного забезпечення потреб

населення в продовольчих товарах та підвищення рівня енергетичної безпеки держави.

В методичному плані зазначена стратегія повинна вміщувати, як мінімум, три основних етапи здійснення.

Перший етап (2021-2023 рр.) вміщує в себе комплекс заходів по створенні умов для розвитку сільськогосподарських формувань за умови дотування галузі тваринництва та розробки прототипів малих переробних підприємств АПК з виробництва біопалива у формі кооперативів на базі Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму. У варіанті можливостей АПК це буде означати впровадження інноваційних технологій на підприємствах спиртової, цукрової, молочної та інших переробних галузях АПК.

Інтеграція домогосподарств з сільськогосподарськими підприємствами у виробничі кооперативи дозволить:

- забезпечити селянським господарствам доступ до земельних ресурсів на основі більш високої культури виробництва збільшити власну прибутковість;
- забезпечити потреби в високо центрованих кормах галузь тваринництва;
- створити можливість допомоги селянським домогосподарствам матеріальними ресурсами (насіння, добрива, гербіциди та ін.);
- поліпшити реалізацію селянськими домогосподарствами продукції тваринництва за вищими цінами;
- здійснювати передачу в оренду селянським домогосподарствам необхідних засобів механізації виробництва;
- брати участь в організації виробництва і переробки сільськогосподарської продукції на підприємствах, розташованих в сільській місцевості [144, 146].

Найбільш потребуючими реструктуризації є підприємства спиртової галузі переробної промисловості АПК Вінницької області, а саме державні

спиртзаводи, в тому числі за рахунок їх приватизації.

Розроблені заходи дадуть можливість включують у себе не лише заходи по удосконаленні управління, що унеможливить можливі махінації в на державних спиртзаводах, але й пропозиції по веденні в технологічний процес біотанкерів з виробництва біогазу. Це дасть можливість даним підприємствам частково економити на енергоресурсах. Застарілі технології при виробництві спирту також потребують оновлення на більш прогресивні (рис. 3.8.).

Рис. 3.8. Напрямки реструктуризації спиртової галузі Вінницької області

Джерело: власні дослідження

Досить складною залишається ситуація у цукровій галузі області, яка також є досить депресивною, а більшість підприємств потребує реструктуризації. Розроблені пропозиції представлені на рисунку 3.9.

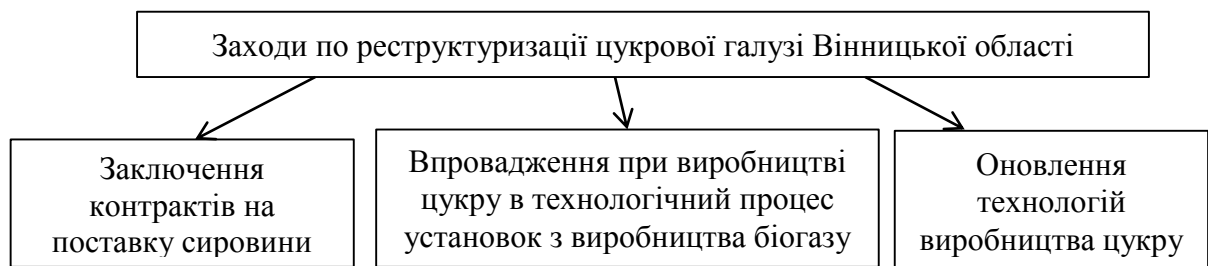

Рис. 3.9. Напрямки реструктуризації цукрової галузі Вінницької області

Джерело: власні дослідження

В минулих роках через недостатні поставки сировини деякі цукрові заводи були мало завантаженими, а деякі не змогли навіть запустити виробництво. Тому, на перспективу слід заключати попередні контракти з сільськогосподарськими підприємствами на поставку цукрових буряків. При виробництві цукру виробляється велика кількість побічного продукту у вигляді не лише жому а й меляси, яка є ідеальною сировиною для виробництва біогазу, який в перспективі можна використовувати при тому ж цукроварінні. Слід зазначити, що технології з виробництва цукру є досить застарілими та потребують оновлення.

В 2019 році відбулося офіційне відкриття першої черги біогазової електростанції потужністю 3,2 МВт на базі ТзОВ «Юзефо-Миколаївська АПК». Голландська технологія отримання біогазу дозволяє переробляти не тільки відходи, а й вторинні матеріальні ресурси агропромислового виробництва з коефіцієнтом трансформації більше 75%. Це перша біогазова електростанція в Україні, яка побудована і оснащена українським технологічним обладнанням на 65% виробленим за закордонними європейськими ліцензіями. Обладнання виготовлено Козятинським машинобудівним підрозділом Української технологічної компанії. Біогазовий комплекс перероблятиме мелясу, гичку, пожнивні залишки, силос, а головне – жом даного підприємства та інших цукрових заводів області [145].

Найбільш потребуючими реструктуризації підприємствами переробних галузей АПК Вінницької області є державні спиртзаводи та цукрові заводи. Заходи по реструктуризації даних підприємств є дещо подібними оскільки і проблеми в них в більшості ідентичні: це як і застарілість технологій виробництва, так і порівняно велика енергоємність виробництва [146, с. 364].

Перший етап реструктуризації розглядається, як розвиток процесів виробничої та управлінської реструктуризації переробних підприємств АПК орієнтований на оновлення основних засобів та стимулювання розвитку малих переробних підприємств. Одночасно відбуватиметься зростання обсягів

реалізації продукції та підвищення конкурентоспроможності, що підтверджується прогнозними обрахунками.

Другий етап аграрної реструктуризації (2024-2025 рр.) розглядається як напрям інфраструктурного розвитку, мається на увазі розвиток транспортної і логістичної мережі, складського господарства, біржових послуг та пошук нових ринків збуту продовольчої продукції, виходячи із швидкоплинних змін в глобалізованому світовому просторі. Цей період характеризується широкомасштабним запровадженням досягнень науково-технічного прогресу, збільшенням інноваційних надходжень (внутрішніх і зовнішніх), активізацією підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в переробній промисловості АПК, що дозволить більш повно використовувати економічний потенціал агропромислового виробництва області.

Третій період (2026-2027 рр.) прогнозується як досягнення агропромислової економіки області постіндустріальної фази розвитку, тобто завершення структурних перетворень, максимальним рівнем використання економічного потенціалу, забезпеченням потреб населення в продовольчих товарах, розширенням експорту надлишкового асортименту продовольства та впровадженням сучасних технологій виробництва продукції переробної промисловості АПК. Цей етап слід розглядати також як інтеграцію аграрної економіки в ринки Європейського Союзу та глобалізаційні транснаціональні утворення.

В результаті розробки стратегічних напрямів реструктуризації переробних підприємств АПК області доцільним є визначити початковий етап, тобто диспозицію стану функціонування регіональної аграрної системи. Вінницька область є переважно аграрною по спрямуванню виробничо-господарської діяльності з перевагою виробництва продукції рослинництва. Провідне місце в промисловості області займає харчова галузь, на яку припадає понад 70% загального виробництва. Область має значний надлишок генеруючих потужностей електроенергії, що дозволяє проектувати розвиток

аграрного виробництва та їх розміщення в рамках здійснення інноваційно-інвестиційних проектів реструктуризації регіональної аграрної економіки. Науково-технічний потенціал Вінницької області на сьогодні в 2-3 рази нижчий, ніж в середньому по країні, проте з огляду на темпи зростання підготовки наукових кадрів у вищих навчальних закладах, концентрацією розробок у великих і середніх за розмірами переробних підприємствах АПК область спроможна забезпечити впровадження інновацій в основних секторах аграрної економіки, в тому числі за рахунок розробок науковців Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму.

Виходячи з даних обрахунків здійснених в 2 розділі роботи, проведено прогнозування в короткостроковій перспективі факторів, що впливають на обсяг прибутку, використано пакет Microsoft Excel, а саме функції «Тенденция» визначено поступове зростання всіх факторів в 2012-2024 році. За рахунок використання рівняння багатфакторної лінійної регресії складено прогноз зміну обсягу прибутку переробної галузі АПК (табл. 3.11).

Виходячи з даних прогнозу передбачається зростання рентабельності власного капіталу за рахунок оновлення основних фондів та збільшення амортизації. Більш ефективно використання наявного активу балансу переробної промисловості АПК, що забезпечить стабільне зростання чистого прибутку.

Таблиця 3.11

Прогнозування зміни прибутку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області та факторів впливу

Роки	Чистий прибуток до оподаткування, млн грн	Рентабельність активів, %	Собівартість продукції, млн грн	Знос, млн грн
2020	3548,0	9,6	69580,2	7202,1
2021	3742,4	9,8	77886,4	8144,1
2022	4286,3	10,8667	86522,1	9172,4
2023	4742,8	11,7167	95075,4	10179,1
2024	5112,0	12,3501	103546,4	11164,3

Джерело: власні дослідження

Позиціонування Вінницької області (сильні і слабкі сторони) дозволяє виділити в її аграрному розвитку ряд проблем, які в результаті реструктуризації потребуватимуть першочергового вирішення (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

SWOT-аналіз підприємств АПК

Потенціал переробних підприємств АПК			
Висока концентрація переробних підприємств АПК	Висока частка збиткових підприємств	Наявність потужної сировинної бази	Відсутність інноваційної моделі розвитку переробної промисловості області на перспективу
Достатньо розвинена підприємницька структура	Незбалансованість об'ємів виробництва і споживання	Наявність вільних трудових ресурсів	Зростання тіньового сектору економіки
Надлишок виробничих потужностей в спиртовій галузі	Високі технологічні затрати на енергетику	Приватизація державних спиртових заводів	Збільшення тарифів на користування електроенергією
Достатньо високий науковий потенціал	Відсутність наукових розробок для впровадження безвідходних технологій	Можливість залучення коштів на європейських валютних ринках	Відсутність інвестиційних програм розвитку підгалузей АПК
Аграрний потенціал			
Висока частка чорноземів в структурі сільгоспугідь	Висока розораність сільськогосподарських земель	Можливість проведення земельної реформи	Висока забрудненість землі
Стійка тенденція до укрупнення аграрних формувань	Зменшення долі малих сільськогосподарських формувань	Розвиток державної підтримки АПК	Незавершеність аграрної реформи
Високий рівень газифікації населених пунктів	Висока енергоємність сільського господарства	Впровадження передових технологій з переробки сільськогосподарської продукції для енергетичних та виробничих потреб сільського господарства	Відсутність пілотних проектів в сфері створення енергетичних кооперативів
Зниження рівня забруднення навколишнього середовища	Низький рівень розвитку переробки відходів АПК	Запровадження програм по виробництву альтернативних джерел енергії	Відсутність застосування безвідходних технологій

Джерело: власні дослідження

Відповідно з даними таблиці обмежуючими факторами аграрного розвитку області є: наявність диспропорцій в структурі виробництва аграрної економіки області та негативних тенденцій в розміщенні продуктивних сил; незадовільний рівень використання інноваційних технологій в агропромисловому секторі економіки; обмеженість власних і недостатнє залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів для модернізації виробництва.

Вінницька область має значний потенціал для розвитку спиртових заводів та переробки олійних культур. Виробництво та переробка олійних культур по замкнутому циклі має переваги:

- забезпечення галузі тваринництва високоякісними кормами;
- забезпечення потреби сільськогосподарських підприємств в біодизелі;
- отримання цінових переваг при купівлі біодизеля;
- забезпечення енергетичної незалежності Вінницької області;
- збільшення вартості внутрішнього регіонального продукту.

Враховуючи той факт, що понад 70% ВВП області припадає на сільське господарство та переробну промисловість АПК, які споживають майже 80% енергоресурсів, основні пріоритети стратегії випереджаючого розвитку будуть спрямовані на покращення структури, технологій і енергозбереження.

Для досягнення визначених цілей передбачається реалізація наступних пріоритетних завдань (рис. 3.10)

Рис. 3.10. Зміст реалізації цілей реструктуризації підприємств АПК у Вінницькій області

Джерело: власна розробка

Реалізація інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області вимагає детального опису переходу від нинішнього до майбутнього стану. Базовим індикатором темпів економічного відтворення в АПК області є його доля, яка складає більше 60% в загальному внутрішньому прибутку області. Зважаючи, що переробна галузь є пріоритетною, річні темпи зростання в ній повинні сягати 8-10 %. Це дозволить щорічно зменшувати технологічний розрив переробної промисловості АПК області від країн Європейського союзу. Логіка досягнення запропонованих темпів розвитку розроблена за допомогою методу Дельфі і представлена на рис. 3.11.

Окремими інструментами механізму реалізації Стратегії мають бути:

1. Розробка та затвердження програм пріоритетного розвитку окремих виробництв, які спроможні випускати конкурентоспроможну на світових ринках продукцію (спиртова, олійножирова та молочна).

2. Співробітництво в фінансуванні стратегічно важливих проєктів з боку держави, підприємств та інвесторів.

3. Нормативно-правове, організаційне, фінансово-економічне, інформаційне, кадрове на науково-проєктне забезпечення Стратегії.

4. Визначення критеріїв та запровадження моніторингу реалізації заходів Стратегії, програм і угод стосовно інноваційного розвитку переробних підприємств АПК [147, с. 74].

Наявність конкурентоспроможних підприємств переробної промисловості АПК дасть сприятливі можливості для дій автономних торговельних преференцій при поставках продукції до країн-членів ЄС, створення інфраструктури розвитку підприємництва (технопарки, бізнес-центри, інкубатори і т.п.), розвиток наукомістких галузей, у тому числі ІТ-технологій та наближення рівнів стандартів України до стандартів ЄС.

Бізнес-інкубатори для розвитку малих переробних підприємств доцільно створювати на базі об'єднаних територіальних громад. Для цього в штат органів місцевого самоврядування потрібно наймати фахівців, що

здійснюватимуть супровід розвитку малих переробних підприємств.

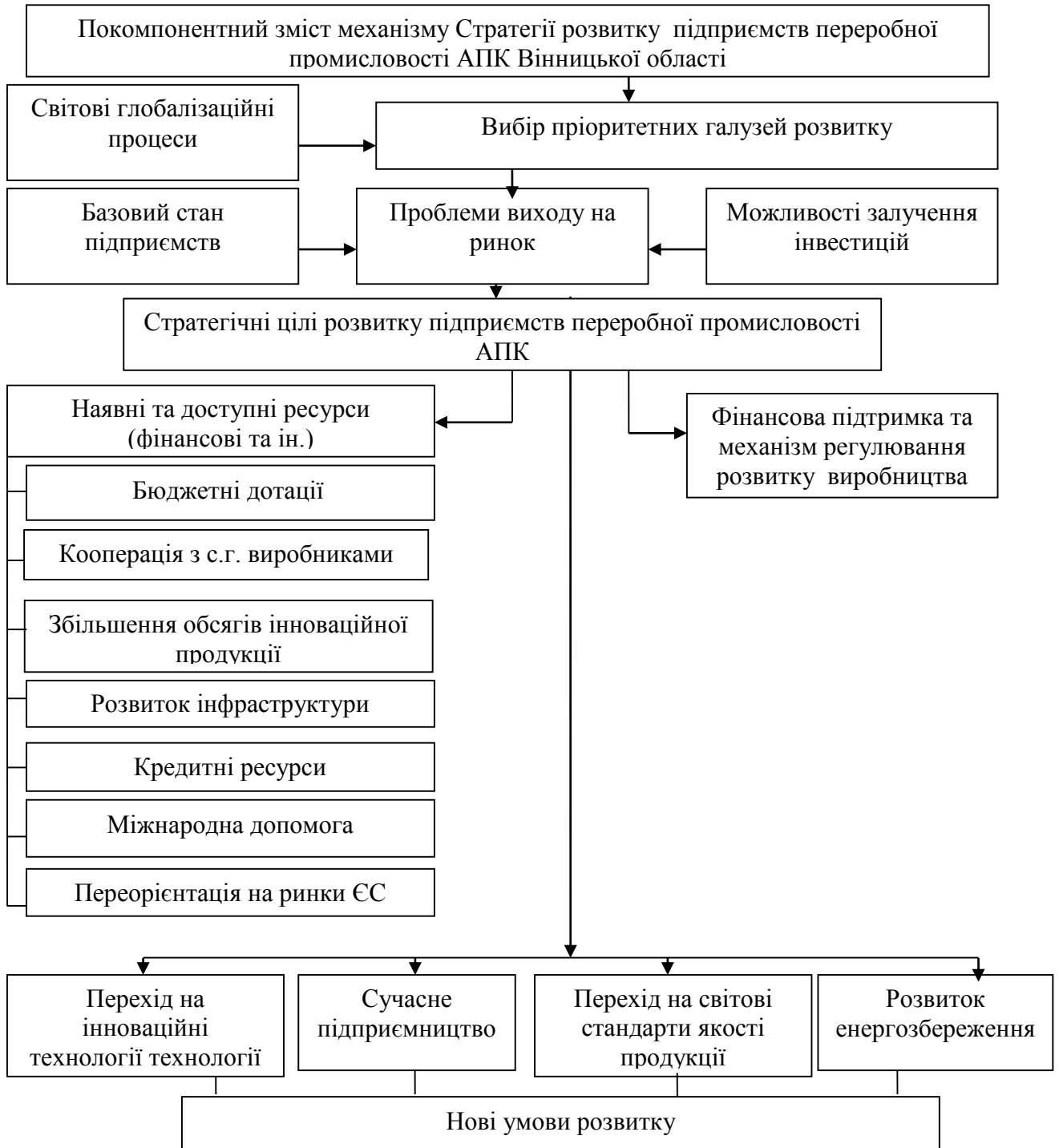

Рис. 3.11. Зміст Стратегії розвитку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області

Джерело: власна розробка

Для забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань потрібно в першу чергу удосконалити нормативно-правову базу, особливо у

сфері забезпечення гарантій прав національних і іноземних інвесторів, стимулювати працю висококваліфікованих науковців, вирішити таке «наболівше» земельне питання, мінімізувати ризики в сільському господарстві. Згадані вище заходи сприятимуть створенню і реалізації інноваційних програм з відповідним їй фінансовим забезпеченням [148].

Загальна стратегія діяльності підприємства повинна складатися з комплексу стратегій, представленому на рис. 3.12.

Рис. 3.12. Місце стратегії логістичного управління запасами в системі стратегій аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [149]

Стратегія управління запасами повинна враховувати:

- можливу обмеженість власних складських приміщень для зберігання зерна;
- створення різних матеріалопотоків у ході управління запасами зерна в процесі виробництва та розподілу зокрема реалізація товарів споживачам і забезпечення виробничого процесу запасами сировини і матеріалів (запаси зерна — посівний матеріал, запаси зерна — корм для

тварин);

- створення страхових та сезонних запасів;
- нерівномірне надходження запасів протягом року;
- природні втрати в процесі зберігання;
- зміну цін протягом маркетингового року.

Отже, для втілення в життя стратегії розвитку підприємств переробної промисловості АПК області доцільно:

- провести широкий комплекс заходів по організаційній реструктуризації підприємств (починаючи від освоєння інноваційних технологій до просуванням продукції на світові ринки);

- запуск процедури санації на підприємствах переробних галузей АПК, які є збитковими, з одночасним запровадженням практики страхування фінансових ризиків;

- застосувати державними органами заходи по стимулюванню залучення іноземних інвестицій на підприємства переробної промисловості АПК;

- практикувати застосування в діяльності підприємств широкий спектр методів стратегічного планування розвитку з орієнтацію на безвідходне виробництво.

Комплекс даних заходів по реалізації стратегії дасть можливість покращити фінансові показники підприємств переробної промисловості АПК, знизити частку збиткових підприємств, залучити валютні надходження в область, знизити енергетичну залежність області, збільшити обсяги виробництва продукції та підвищити показник валового регіонального продукту.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано напрями інноваційного розвитку переробних підприємств АПК, що передбачають:

- розвиток академічного підприємництва на базі ВННВК, спрямованого на проведення комплексної реструктуризації переробних підприємств АПК;

- створення прототипу переробного підприємства кооперативного типу з виробництва біодизеля для виробничих потреб сільського господарства;

- розвиток енергокооперативів в сільській місцевості спрямований на зниження рівня енергетичної залежності області;

- розвиток молокопереробної промисловості з орієнтацією на створення власних дочірніх підприємств в галузі тваринництва, сформовано модель формування конкурентних переваг ТОВ «Літинський молочний завод»;

- формування стратегічних напрямків маркетингу соняшнику з орієнтацією на виробництво біодизеля;

- переорієнтація спиртових заводів на виробництво біоетанолу, а олійнопереробної промисловості на виробництво біодизеля.

2. Проведено аналіз нормативно-правової бази в сфері реструктуризації аграрних формувань. Обґрунтовано необхідність функціонування Секретаріату реструктуризації, що дає можливість для проведення санаційних заходів в збиткових підприємствах, в тому числі переробної промисловості АПК. Запропоновано вдосконалення механізму реструктуризації через включення в його процедуру страхування фінансових ризиків, розроблено відповідний механізм, який включає в себе страхування ризиків як підприємства, так і кредитора. Обґрунтовано можливість проведення даної процедури через страхові компанії (станом на 2019 рік 271 страхова компанія мала ліцензію на даний вид послуг). Запропоновано

механізм страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації підприємства.

3. Розроблено стратегію розвитку переробної промисловості АПК Вінницької області, що є доповненням до Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. Обґрунтовано напрямки розвитку переробної кооперації з метою збільшення доходів сільського населення. Розроблено напрямки реструктуризації спиртових заводів та цукрових заводів, що передбачає модернізацію виробничих та управлінських процесів та створення виробництв інноваційної для них продукції – біогазу та біоетанолу. Визначено механізм Стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області.

Окремими інструментами механізму реалізації Стратегії мають бути:

- розробка та затвердження програм пріоритетного розвитку окремих виробництв, які спроможні випускати конкурентоспроможну на світових ринках продукцію (спиртова, олійножирова та молочна);
- співробітництво в фінансуванні стратегічно важливих проєктів з боку держави, підприємств та інвесторів;
- нормативно-правове, організаційне, фінансово-економічне, інформаційне, кадрове на науково-проєктне забезпечення Стратегії;
- визначення критеріїв та запровадження моніторингу реалізації заходів Стратегії, програм і угод стосовно інноваційного розвитку переробних підприємств АПК.

Основні наукові результати по даному розділу опубліковані в працях автора [118, 119, 123, 126, 126, 127, 129, 130, 131, 143, 144, 146, 147, 148, 149].

Список використаних джерел до розділу 3

118. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку академічного підприємництва в аграрних закладах вищої освіти України. *Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України*. Круглий стіл. Київ. 2019. С. 46-49.
119. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку виробничого потенціалу підприємств агропромислового сектору на основі досвіду «Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму». *Colloquium-journal*. 2020. № 20. Р. 16-24.
120. Гончарук І. В. Розвиток підприємницької діяльності у виробництві біопалива: теоретичний аспект. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 126-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_6_24 (дата звернення: 19.03.2020).
121. Польська фірма пропонує використання соломи в якості джерела енергії. URL : <http://www.biowatt.com.ua/novosti/polska-firma-proponuye-vikoristannya-solomi-v-yakosti-dzherela-energiyi/> (дата звернення: 19.03.2020).
122. Дегодюк С., Дегодюк Е., Літвінова О., Кириченко А. Стратегія застосування соломистих решток для удобрення та енергетичних потреб в Україні. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. № 17 (1). С. 205-211.
123. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2020).
124. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку енергозабезпечуючих кооперативів на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 105-114.
125. Гонтарук Я.В. Формування конкурентних переваг молокопереробних підприємств Вінницької області. *International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings*. January 29. 2016. Klaipeda: Baltija Publishing. P. 106-109.

126. Гонтарук Я.В. Перспективні напрямки розвитку переробних підприємств АПК в умовах інтеграції в світовий економічний простір. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 9. С. 122-131.

127. Гонтарук Я.В. Модель формування конкурентних переваг переробних підприємств галузей агропромислового комплексу. Електронне наукове фахове видання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. URL до ресурсу: <http://www.global-national.in.ua/archive/3-2015/52.pdf>. (дата звернення: 19.03.2020).

128. Губіна В.В. Інновації як фактор конкурентоспроможності в переробній промисловості АПК. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_71 (дата звернення: 19.03.2020).

129. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Стратегічні напрямки розвитку переробних підприємств АПК на інвестиційно-інноваційній основі. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 43. Р. 18-28. (1,0 друк.арк. – особистий внесок – розробка стратегічних напрямків розвитку переробних підприємств АПК – 0,5 друк.арк.).

130. Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності переробних підприємств АПК України в умовах інтеграції в ЄС. *East European Scientific Journal*. 2020. № 5 (57). part 1. Р. 4-10.

131. Гонтарук Я.В. Розвиток інноваційної діяльності на переробних підприємствах АПК. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 1. С. 199-215.

132. Маркіна І. А., Угрімова І. В. Аналіз досвіду реструктуризації м'ясопереробних підприємств в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1 (3). С. 318-324..

133. Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств: Затверджено Наказом Міністерства економіки України № 9 від 23.01.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 12. С. 226.

134. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Затверджено Наказом Міністерства економіки України від № 10 від 17 січня 2001 р. URL: <http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish> (дата звернення: 28.11.2019).

135. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про фінансову реструктуризацію». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57262. (дата звернення: 19.09.2021).

136. Фінансова реструктуризація. *Офіційно про податки. Вісник*. 2016. № 43. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100003415-finansova-restrukturizatsiya>. (дата звернення: 19.09.2020).

137. Повноваження Секретаріату фінансової реструктуризації. URL: <https://fr.org.ua/ua/povnovazhennya-sekretariatu.html> (дата звернення: 19.09.2021).

138. Публічний звіт про діяльність «Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», за 2019 рік. URL: <https://nfp.gov.ua/files/ZVIT/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%202018%20%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf> (дата звернення: 19.09.2021).

139. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия. Киев : Изд-во «Ольга», Ника-Центр, 2004. 720 с.

140. Горбач Л.М. Страхова справа. Навчальний посібник. 2-е вид., випр. Київ. Видавництво «Кондор». 2003. 252 с.

141. Джегерук О.В. Проблемні аспекти страхування фінансово-кредитних ризиків в Україні. Наука і життя: матеріали наук. конференції, 23-25 травня 2013 року. URL: <http://int-konf.org/konf052013/341-dzhegeruk-o-v-problemn-aspekti-strahuvannya-fnansovo-kreditnih-rizikv-v-ukrayin.html> (дата звернення: 19.09.2021).

142. Кавун В.А. Перспективи страхування фінансових ризиків.

Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених. 2015. Вип. 9. URL : <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/14357> (дата звернення: 19.09.2020).

143. Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації переробних підприємств АПК. *Інфраструктура ринку*. 2017. № 14. С. 90-96.

144. L. Pronko, I. Furman, A. Kucher, Y. Gontaruk. Formation of a State Support Program for Agricultural Producers in Ukraine Considering World Experience. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. № 1 (9). P. 364-369.

145. Цукровий завод на Вінниччині запустив біогазову електростанцію потужністю 3,2 МВт. URL: <https://ecotown.com.ua/news/TSukroviiy-zavod-na-Vinnichchini-zapustiv-biogazovu-elektrostantsiyu-potuzhnistyuu-3-2-MVt-/> (дата звернення: 19.09.2020).

146. Гонтарук Я.В. Стратегічні напрямки реструктуризації переробних підприємств галузей АПК. *Трансформація економічного розвитку систем АПК регіону в ринкових умовах господарювання*. Колективна монографія. Під заг. ред. Мазура А.Г. Вінниця, ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2014. С. 359-365.

147. Мазур А. Г. Гонтарук Я.В. Стратегічні напрями розвитку переробних підприємств АПК Вінницької області в умовах глобалізації. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2015. № 3. Т. 20. С. 71-74.

148. Мазур А.Г., Мазур К.В., Гонтарук Я.В. Стан фінансового забезпечення процесів відтворення в аграрній економіці Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права». 10 листопада 2018 року. С. 46-48.

149. Фурман І.В., Гонтарук Я.В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 80-87.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні представлено теоретико-методичні узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо розвитку процесів реструктуризації на переробних підприємствах АПК в умовах глобалізації.

1. Визначено, що сучасна структурна політика в сфері АПК повинна розглядатись як комплекс державних заходів, котрий має сприяти формуванню та підтримці найбільш прогресивних та ефективних співвідношень і пропорцій в даній галузі, і в повній мірі забезпечувати її цілісність, ефективність та стійкість. Повнота наповнення програм структурного регулювання розвитку буде залежати від реального стану підприємств АПК.

2. Методологія здійснення структурних змін в аграрному секторі держави має бути адаптована до можливих ситуацій в регулюванні окремих галузей АПК, адже можливі наступні ситуації:

– якщо галузь має порівняно стійкий характер функціонування при незначних відхиленнях від оптимальних пропорцій, то програма структурних перетворень повинна бути націлена на збереження організаційного устрою, збалансованості та цілісності досліджуваного типу розвитку галузі;

– у разі присутності структурних деформацій регульовані трансформації повинні бути пов'язані з переглядом та коректуванням структурних пропорцій, створенням програми, адаптованої для побудови ефективної концепції розвитку підприємств галузі;

– якщо певна галузь знаходиться в кризовому стані, то мета структурної політики повинна полягати в радикальній трансформації, котра має бути спрямована на подолання кризових явищ та відновлення оптимальних пропорцій, співвідношень в межах АПК області.

3. Оцінюючи ефективність діяльності реструктуризованого підприємства, зокрема ступінь досягнення ним поставленої мети – адаптації до нових умов функціонування, відновлення платоспроможності чи

підвищення вартості бізнесу, необхідно, насамперед, вчасно діагностувати розвиток негативних тенденцій, адже превентивна та перманентна оцінка фінансового стану знівелює загрозу виникнення кризових явищ в майбутньому, тим більше, що фінансові зміни відбуваються дуже швидко, а реакція на них, зазвичай, є запізнілою. При проведенні реструктуризації на підприємствах переробної промисловості АПК, вона має бути направлена на зменшення енергетичної залежності підприємства та враховано загальноекономічний ефект для основного виробництва.

4. Проведений аналіз розвитку переробної промисловості АПК Вінницької області дав змогу визначити кризові явища у спиртовій промисловості області (в 2019 році функціонувало лише 4 з 10 спиртових заводів). Визначено перспективи приватизації спиртових заводів та їх виробничої реструктуризації відповідно до «Програми реформування та розвитку спиртової галузі на 2020-2023 роки», затвердженою КМУ від 12 серпня 2020 р. № 699. На 4 спиртових заводах області планується модернізація виробництва шляхом оновлення основних засобів та створення нових видів виробництва – випуску концентрату сухої зернової барди. Завдяки планам по приватизації спиртзаводів спрогнозовано зростання валового регіонального продукту. Виробнича реструктуризація спиртових заводів дасть можливість забезпечити зростання валової доданої вартості за рахунок розширення асортименту продукції та заходам з модернізації.

5. Проведений аналіз визначив диференціацію галузей переробної промисловості АПК. Присутній низький рівень конкурентоспроможності малих форм господарювання в даному секторі економіки. Низька забезпеченість кредитними ресурсами та висока частка збиткових підприємств. Здійснено аналіз формування власного капіталу підприємств та визначено основну його концентрацію у 6 найбільших підприємствах галузі. Визначено спад кредитування мікропідприємств галузі та малих організаційно-правових формувань. Досліджено потужності спиртових заводів області та перспективи створення на їх базі допоміжних виробництв

для виробництва біогазу з барди. Проаналізовано обсяги виробництва основної продукції переробної промисловості АПК Вінницької області, основну частину якої становить виробництво олії, спирту, цукру та молочних продуктів. Збільшення обсягів державної підтримки ОСГ та ФГ молочного напрямку з метою забезпечення молокопереробних підприємств більш якісною сировиною, сприятиме розвитку молокопереробних підприємств. Основні напрями формування ефективної системи підтримки переробного виробництва АПК були зосереджені на створенні дієвих важелів податкового, фінансово-бюджетного, кредитного та інших видів впливу на суб'єктів господарської діяльності в системі АПК.

6. Математичний аналіз впливу на формування прибутків провідних переробних підприємств АПК області (ТОВ «Літинський молочний завод» та ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат») дав змогу визначити вплив основних факторів на діяльність організацій. На першому підприємстві основним фактором, що позитивно впливає на формування прибутку, є зростання адміністративних витрат, ріст яких спрямовується на вдосконалення управління та просування продукції, в тому числі дочірнім підприємством ПОСП «Нападівське», яке забезпечує значну частину потреб молочного заводу в високоякісній сировині. Збитковість операційної діяльності ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат» пов'язана із значним вкладенням коштів у модернізацію та реструктуризацію виробництва.

7. Запропоновано напрями інноваційного розвитку переробних підприємств АПК, що передбачають:

- розвиток академічного підприємництва на базі ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум», спрямованого на проведення комплексної реструктуризації переробних підприємств АПК;
- розроблення алгоритму діяльності прототипу переробного підприємства кооперативного типу з виробництва біодизеля для виробничих потреб сільського господарства;
- розвиток енергокооперативів в сільській місцевості спрямований

на зниження рівня енергетичної залежності області;

- розвиток молокопереробної промисловості з орієнтацією на створення власних дочірніх підприємств в галузі тваринництва, сформовано модель формування конкурентних переваг ТОВ «Літинський молочний завод»;

- формування стратегічних напрямків маркетингу соняшнику з орієнтацією на виробництво біодизеля;

- переорієнтація спиртових заводів на виробництво біоетанолу, а олійнопереробної промисловості на виробництво біодизеля.

8. Проведено аналіз нормативно-правової бази в сфері реструктуризації аграрних формувань. Обґрунтовано необхідність функціонування Секретаріату реструктуризації, що дає можливість для проведення санаційних заходів в збиткових підприємствах, в тому числі переробної промисловості АПК. Запропоновано вдосконалення механізму реструктуризації через включення в його процедуру страхування фінансових ризиків, розроблено відповідний механізм, який включає в себе страхування ризиків як підприємства, так і кредитора. Обґрунтовано можливість проведення даної процедури через страхові компанії. Запропоновано механізм страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації підприємства.

9. Розроблено стратегію розвитку переробної промисловості АПК Вінницького регіону, що є доповненням до Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. Обґрунтовано напрямки розвитку переробної кооперації з метою збільшення доходів сільського населення. Розроблено напрямки реструктуризації спиртових та цукрових заводів, що передбачає модернізацію виробничих та управлінських процесів та створення виробництв інноваційної для них продукції – біогазу та біоетанолу. Визначено механізм Стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств переробної промисловості АПК Вінницької області.

ДОДАТКИ

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
Гонтарука Ярослава Вікторовича

№ з/п	Назва праці	Вихідні дані	Кількість друкованих сторінок/др. арк.	Прізвище співавторів
1	2	3	4	5
Монографія				
1	Стратегічні напрямки реструктуризації переробних підприємств галузей АПК	Трансформація економічного розвитку систем АПК регіону в ринкових умовах господарювання. Колективна монографія. Вінниця, ТОВ «Меркьюрі-Поділля». 2014.	<u>С. 359-365</u> 0,5	
Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, включених до міжнародних наукометричних баз				
2	Formation of a State Support Program for Agricultural Producers in Ukraine Considering World Experience.	European Journal of Sustainable Development. 2020. №1. (9). (Scopus/Web of Science)	<u>P. 364-379</u> 0,5	L. Pronko, A. Kucher, I. Furman
3	Тенденції та умови ефективного функціонування сировинної бази підприємств АПК	The scientific heritage. 2020. № 49. P. 5.	<u>P. 29-39</u> 0,45	Мазур К.В.
4	Стратегічні напрямки розвитку переробних підприємств АПК на інвестиційно-інноваційній основі	Slovak international scientific journal. 2020. № 43.	<u>P. 18-28</u> 0,5	Мазур К.В.
5	Розвиток зовнішньоекономічної діяльності переробних підприємств АПК України в умовах інтеграції в ЄС	East European Scientific Journal. 2020. № 5 (57). part 1.	<u>P. 4-10</u> 0,35	Мазур К.В.

Продовження табл. А 1

6	Перспективи розвитку виробничого потенціалу підприємств агропромислового сектору на основі досвіду «Всеукраїнського наукового-навчального консорціуму»	Colloquium-journal. 2020. № 21 (73). Część 2	<u>P. 16-24</u> 1,0	
7	Реструктуризація як інструмент перепроєктування бізнес-процесів в агропромисловому виробництві	Slovak international scientific journal. 2020. № 42. VOL. 2	<u>P. 30-37</u> 0,36	Мазур К.В.
8	Modeling of dependence of financial and economic results of processing enterprises of Vinnitsa region	The scientific heritage. 2020. № 56 (56). VOL 6.	<u>P. 5-13</u> 0,8	Kaletnik G.
9	Факторний аналіз залежності розвитку переробних підприємств АПК області від здійснення заходів реструктуризації	East European Scientific Journal Wschodnieeuropejskie Czasopismo Naukowe. 2016. № 10. part 1.	<u>P. 26-30</u> 0,5	
Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних				
10	Стан та тенденції розвитку переробної промисловості Вінницького регіону	Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. 2011. № 4 (55). Т-2.	<u>C. 156-162</u> 0,5	

Продовження табл. А 1

11	Структурно-динамічна характеристика іноземного інвестування переробної промисловості Вінницької області в умовах глобалізації	Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. 2012 . Випуск 3 (69). Том 2.	<u>С. 35-39</u> 0,5	
12	Економічна ефективність виробництва біогазу з відходів підприємств спиртової галузі Вінницького регіону	Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. 2012. 1 (56). Т 1.	<u>С. 7-12</u> 0,5	Мазур А.Г.
13	Структурний аналіз обсягів реалізації продукції харчової промисловості Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках	Економіка та управління АПК: Збірник наукових праць Білоцерківського національного аграрного університету. 2013. Вип. 10 (102).	<u>С. 171-174</u> 0,35	Мазур А.Г.
14	Ефективність діяльності підприємств харчової промисловості Вінницької області в умовах кризових явищ в економіці	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. № 9. Ч. 3.	<u>С. 106-110</u> 0,35	Мазур А.Г.
15	Модель формування конкурентних переваг переробних підприємств галузей агропромислового комплексу	Електронне наукове фахове видання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 3. URL: http://www.global-national.in.ua/archive/3-2015/52.pdf .	<u>С. 251-254</u> 0,5	

Продовження табл. А 1

16	Стратегічні напрями розвитку переробних підприємств АПК Вінницької області в умовах глобалізації	Вісник Одеського національного університету. 2015. № 3. Том 20.	<u>С. 71-74</u> 0,25	Мазур А.Г.
17	Стан та перспективи залучення інвестицій в підприємства переробних галузей АПК Вінницької області в умовах глобалізації	Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 4 (4).	<u>С. 120-125</u> 0,25	
18	Перспективи розвитку страхування фінансових ризиків при проведенні реструктуризації переробних підприємств АПК	Інфраструктура ринку. 2017. № 14.	<u>С. 90-96</u> 1,0	
19	Стан та тенденції розвитку зерновиробництва у Вінницькій області	Економіка та управління АПК. 2018. № 1 (139).	<u>С. 85-95</u> 0,4	Мазур А.Г., Мазур С.А.
20	Перспективні напрями розвитку переробних підприємств АПК в умовах інтеграції в світовий економічний простір	Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 9 (49).	<u>С. 122-131</u> 1,0	
21	Перспективи розвитку енергозабезпечуючих кооперативів на селі	Економіка АПК. 2019. № 11.	<u>С. 105-114</u> 1,0	
22	Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку	Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 23.	<u>С. 80-87</u> 0,55	Фурман І.В.

Продовження табл. А 1

23	Розвиток інноваційної діяльності на переробних підприємствах АПК	Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 1 (51).	<u>С. 199-215</u> 1,0	
24	Диференціація розвитку галузей переробної промисловості аграрного сектору Вінницької області	Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 3 (53).	<u>С. 7-23</u> 0,5	Калетнік Г.М
Участь в конференціях				
25	Аналіз обсягів реалізації продукції харчової промисловості Вінницької області на глобалізованих агропродовольчих ринках	Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах». М. Вінниця 3 квітня 2013р. Тернопіль: Крок. 2013.	<u>С. 192-193</u> 0,1	
26	Реструктуризація підприємств АПК в умовах глобалізації	Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих учених. Ч. 2. Економічні та загальноосвітні науки. Умань 2012.	<u>С. 39-41</u> 0,1	

Продовження табл. А 1

27	Особливості реструктуризації підприємств переробної промисловості	Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: ВНАУ, 14 квітня 2011р..	<u>С. 30-32</u> 0,15.	
28	Нормативно-правове регулювання реструктуризації агропромислових підприємств в нових умовах господарювання	Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва». 28-29 квітня 2016. м. Вінниця.	<u>С. 13-18</u> 0,15	Гончарук Т.В.
29	Формування конкурентних переваг молокопереробних підприємств Вінницької області.	International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings. January 29, 2016. Klaipeda: Baltija Publishing.	<u>P. 106-109</u> 0,12	
30	Стан фінансового забезпечення процесів відтворення в аграрній економіці	Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. м. Полтава. 10 лист. 2018р.). ЦФЕНД. 2018. Ч. 2.	<u>С. 46-48</u> 0,1	Мазур А.Г., Мазур К.В.

Продовження табл. А 1

31	Перспективи розвитку академічного підприємництва в закладах вищої освіти України	Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України: Круглий стіл (м. Київ, 16 травня 2019), 2019.	<u>С. 46-49</u> 0,1	
32	Розвиток кооперації в сільському господарстві, як напрям досягнення енергетичної незалежності	Економіка, освіта, технології в контексті глобальних трансформаційних імператив розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси, 16-17 жовтня 2019.	<u>С. 176-184</u> 0,3	

Всього за темою дисертаційної роботи опубліковано в 32 наукових працях загальним обсягом 14,73 друк.арк., в тому числі 13,11 друк.арк. у наукових фахових виданнях.

Дисертант

(підпис)

Я.В. Гонтарук

(ініціали, прізвище)

Вчений секретар

(підпис)

Г.І. Лютка

(ініціали, прізвище)

30 листопада 2020 року

**Обсяги експорту основної продукції переробної промисловості АПК Вінницької області в натуральному і
вартісному вираженні**

Назва товарів згідно з УКТЗЕД	Одиниці виміру	2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		Відхилення, +,-	
		кількість	вартість, тис.дол. США	кількість	вартість, тис.дол. США	кількість	вартість, тис.дол. США	кількість	вартість, тис.дол. США	кількість	вартість, тис.дол. США		
М'ясо великої рогатої худоби (яловичина)	т	2352,1	6458,8	3615,7	2966	8931,7	2966	2966	8931,7	3618,1	10843,6	1266	4384,8
М'ясо і субпродукти домашньої птиці	т	251	155,4	511,9	459,5	390,5	459,5	459,5	390,5	40069,6	50607,1	39818,6	50451,7
Молоко і молочні продукти	т	21670,8	24338	18916	28361,1	32034,7	28361,1	28361,1	32034,7	27092,3	30591,7	5421,5	6253,7
Масло вершкове та інші молочні жири	т	2918,3	7835,9	3208,1	6013,4	27247,5	6013,4	6013,4	27247,5	4343,9	19033,1	1425,6	11197,2
Сири	т	625,9	1867,9	639,7	790,2	2789	790,2	790,2	2789	607	2314	-18,9	446,1
Олія соняшникова	т	278639	220219	455164	590449	429877	590449	590449	429877	356213	256387	77573,9	36167,8
Цукор білий	т	25990,7	10303,2	138053	102956	34486,4	102956	102956	34486,4	62320,3	22500,4	36329,6	12197,2
Кондитерські вироби з цукру	т	72,8	60,1	49	17,9	30,4	17,9	17,9	30,4	6,1	13,4	-66,7	-46,7
Хліб, кондитерські вироби	т	9,9	17,6	43,1	529,9	708,6	529,9	529,9	708,6	749,7	1047,7	739,8	1030,1
Спирт етиловий неденатурований	т	306,7	163	134,3	72,6	23,6	72,6	72,6	23,6	105,1	60,7	-201,6	-102,3
	дал	37,4		16693,6	8745,6		8745,6	8745,6		127969		127931,1	0
Горілка	т	9087,9	10958,3	9705,6	12555	13418,1	12555	12555	13418,1	13650,6	14748,1	4562,7	3789,8
	дал	202809		223280		271206		293516		3246271		3043462	0

Джерело: розраховано автором за даними [101]

Експорт товарів по основних товарних групах, тис. дол. США

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Вартість товару за умовами поставки ФОБ					
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +/-
Усього	846,9	983,0	1217,7	1429,3	1455,3	608,4
у тому числі	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	45,5	46,6	83,4	79,3	124,6	79,0
01 живі тварини	0,0	1,0	0,1	0,1	0,1	0,1
02 м'ясо та їстівні субпродукти	6,6	9,3	13,2	9,7	62,3	55,7
04 молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед;	38,9	36,2	70,0	69,4	61,6	22,7
II. Продукти рослинного походження	192,8	171,2	244,8	355,1	483,7	290,9
06 живі дерева та інші рослини	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,4
08 їстівні плоди та горіхи	19,8	8,3	15,3	11,5	10,7	-9,1
09 кава, чай	0,2	0,2	0,1	-	-	-
10 зернові культури	116,5	123,2	159,1	274,4	358,5	242,0
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	5,1	10,9	16,8	16,9	26,5	21,4
12 насіння і плоди олійних рослин	47,3	23,9	45,5	44,1	84,2	37,0
14 рослинні матеріали для виготовлення	3,5	2,3	1,8	0,9	1,7	-1,8
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	272,6	382,0	453,6	495,0	312,9	40,3
IV. Готові харчові продукти	153,2	189,1	212,7	210,5	208,5	55,3
16 продукти з м'яса, риби	1,4	1,4	2,1	2,0	1,0	-0,4
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	11,7	71,6	74,4	34,6	22,7	11,0
18 какао та продукти з нього	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	-0,1
19 готові продукти із зерна	13,1	7,3	16,2	5,7	4,1	-9,0
20 продукти переробки овочів	29,5	16,7	28,4	28,9	32,0	2,5
21 різні харчові продукти	4,2	4,3	5,6	7,0	7,7	3,5
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	14,0	10,7	13,6	15,7	17,6	3,6
23 залишки і відходи переробної промисловості АПК	78,8	76,6	71,8	116,0	122,9	44,1

Джерело: розраховано автором за даними [101]

**Фінансові результати окремих підприємств з виробництва харчових
продуктів, які отримали збиток у 2019 році**

КВЕД	Назва підприємства	Збиток за 2019 р.	Прибуток (збиток) за 2020 р.
Виробництво м'яса	ТОВ "ГНІВАНСЬКА КОВБАСНА ФАБРИКА"	-79,8	-81,4
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ГАЙСИН-М'ЯСОКОМБІНАТ"	-60,0	-822,8
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ГАЛИНА"	-6,0	-10,4
Виробництво м'яса свійської птиці	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПТАХОКОМБІНАТ "ТУЛЬЧИНСЬКИЙ"	-781,4	-337,7
Виробництво м'ясних продуктів	ТОВ "ТУЛЬЧИНМ'ЯСО"	-11852,0	-9796,0
Виробництво м'ясних продуктів	ТОВ "ЛІТИНСЬКИЙ М'ЯСОКОМБІНАТ"	-1753,0	-193,0
Виробництво фруктових та овочевих соків	ТОВ "КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД "ПОПОВЕЦЬКИЙ"	-748,0	-806,0
	ПАТ "ЯМПІЛЬСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД"	-120,0	-62,3
Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	ПРИВАТНЕ БАГАТОПРОФІЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АЛЛА"	-111,3	12,0
Виробництво маргарину і подібних харчових жирів	ТОВ - ПІДПРИЄМСТВО "АВІС"	-8335,0	-11148,0
Перероблення молока, виробництво масла та сиру	ФІРМА "ЛЮСТДОРФ" У ФОРМІ ТОВ	-9315,0	58435,0
Перероблення молока, виробництво масла та сиру	ТОВ "ЛІПОВЕЦЬКИЙ МАСЛОСИР ЗАВОД"	-820,0	-1047,0
Виробництво морозива	ТОВ "ТИШЕЛІТ"	-73,8	-374,2
Виробництво цукру	ТОВ "КРИСТАЛ"	-3547,0	-17292,0
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "РУСЬ - ІНВЕСТ"	-2050,1	-2282,9
	ТОВ "ІЛІНЕЦЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД"	-1848,0	-4419,0
	ТОВ "СКОМОРОШКІВСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД"	-284,2	-82,4
	ТОВ "ЦУКРОВИЙ КОМБІНАТ"	-177,4	-120,1

Джерело: розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА

Додаток Д
Таблиця Д 1

Фінансові результати окремих підприємств з виробництва харчових продуктів, які отримали прибуток за 2019 рік, тис. грн

Код КВЕД	Назва підприємства	Прибуток за 2019 р.	Прибуток (збиток) за 2020 р.
Виробництво м'яса	ТОВ "ТУЛЬЧИНМ'ЯСОПРОДУКТ"	127,7	0,0
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "НАДІЯ"	93,7	89,2
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "БОРОВИК"	29,0	25,5
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ОБОДІВСЬКА ЗАГОТКОНТОРА"	5,0	-28,0
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АДОНІС"	4,1	4,8
	ПІДПРИЄМСТВО СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ "ДЕРКАЧ"	2,7	4,4
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ПРОМТОРГ "МІК" ТЕПЛИЦЬКОЇ РАЙСПОЖИВСПІЛКИ	1,2	0,5
	ТОВ "НІСА"	0,0	-89,8
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО ПРИВАТНЕ БАГАТОГАЛУЗЕВЕ ПІДПРИЄМСТВО "ОБОДИНСЬКИЙ"	0,0	0,0
	ТОВ "ОЛЬГОПІЛЬ-ФУД"	0,0	0,0
Виробництво м'яса свійської птиці	ПАТ "ПТАХОКОМБІНАТ "БЕРШАДСЬКИЙ"	558,0	5358,0
Виробництво м'ясних продуктів	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "М'ЯСОРЕСУРСИ"	8,5	33,6
Виробництво м'ясних продуктів	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ШАНС"	1,4	1,0
Виробництво м'ясних продуктів	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ЛІДЕР-КДП"	1,2	1,8
Виробництво м'ясних продуктів	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ЛІДЕР"	0,5	4,5
Виробництво м'ясних продуктів	КООПЕРАТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛИПОВЕЦЬКИЙ КОВБАСНИЙ ЦЕХ"	0,4	0,4
Виробництво м'ясних продуктів	ТОВ "МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКЕ М'ЯСОПЕРЕРОБНЕ ПІДПРИЄМСТВО ГАРУН"	0,0	0,0
Виробництво м'ясних продуктів	ВИРОБНИЧО-ТОРГІВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО ХМІЛЬНИЦЬКОГО РАЙОННОГО СПОЖИВЧОГО ТОВАРИСТВА	0,0	0,0
Виробництво м'ясних продуктів	ТОВ "ТРИУМФ"	0,0	0,0
Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	ТОВ "АГРАНА ФРУТ УКРАЇНА"	71084,0	55569,0
	ПрАТ "ВІННИЦЬКА ХАРЧОСМАКОВА ФАБРИКА"	4242,0	4533,0
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПОДІЛЬСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ"	757,0	1220,0
	ТОВ "ШАНС"	186,3	308,0
	ПрАТ "ЛІДЕР"	9,0	9,4
	ТОВ "ВІКТОРІЯ-94"	0,0	0,0
Виробництво олії та тваринних жирів	МАЛЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "МАРИНА"	0,0	0,0
	ТОВ ЗАГОТІВЕЛЬНО-ПЕРЕРОБНИЙ КОМБІНАТ "ТАНДЕМ"	69,5	-49,7

Продовження таблиці Д 1

Виробництво олії та тваринних жирів	ДОЧІРНЄ РАЙОННЕ КООПЕРАТИВНЕ ЗАГОТІВЕЛЬНО-ВИРОБНИЧО-ТОРГІВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО БАРСЬКОЇ РАЙОННОЇ СПІЛКИ СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ	3,0	10,5
	ПРИВАТНЕ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛЮБІК"	0,5	-5,0
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "КАЛЬНИК-СЕРВІС"	0,4	0,4
	КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "МАГНОЛЯ"	0,2	0,6
	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "СІЧ"	0,0	0,0
	СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ГУРИНО"	0,0	0,0
Перероблення молока, виробництво масла та сиру	ПАТ "БЕРШАДЬМОЛОКО"	70301,0	70972,0
	ТОВ "ІНТЕР ФУД"	9635,0	45732,0
	ПрАТ "ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД"	4647,0	-6181,0
	СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО "ШПИКІВСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД"	4018,0	1115,0
	ПрАТ "ТРОСТЯНЕЦЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД"	2048,0	1157,0
	ТОВ "МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД"	1994,0	-3110,0
	ТОВ "ХМІЛЬНИЦЬКИЙ ЗАВОД СУХОГО ЗНЕЖИРЕНОГО МОЛОКА "МОЛОЧНИЙ ВІЗИТ"	1972,0	156,8
	ТОВ "ГАЙСИНСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД"	306,0	3448,0
	ТОВ "ВИРОБНИЧО -ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ВОЛОШКА"	22,5	20,2
	ТОВ "ПЕРЛИНА 9"	0,0	0,0
	КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЧЕРНЯВКА"	0,0	0,0
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	ТОВ ВИРОБНИЧО-ТОРГОВА ФІРМА "ТОВТРИ"	27,8	0,0
	ТОВ "РЖЕВУСЬК МЛИН"	22,9	22,8
	ТОВ "ВІСЛА"	10,3	6,3
	КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОБРОБУТ"	4,1	-5,9
	ТОВ "ЕКРАН"	1,6	3,0
	ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ "АГРОСВІТ" У ФОРМІ ТОВ	1,4	1,2
	ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПЕРЕРОБНЕ ПІДПРИЄМСТВО "РОСЬ"	1,1	1,6
	КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ІМ ЧКАЛОВА"	0,2	1,6
	НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМБІНАТ "БАРСЬКИЙ"	0,1	1,3
	ТОВ СПІЛЬНЕ УКРАЇНСЬКО - ПОЛЬСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "UPREM LTD" (УПРЕМ ЛТД)	0,0	0,0
	ТОВ "НЕРТУС"	0,0	0,0
Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	ПАТ "ВІННИЦЬКА КОНДИТЕРСЬКА ФАБРИКА"	137964	75916
Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	ТОВ "ДІАНА"	77,0	105,0
Дистиляція, ректифікація та змішування алкогольних напоїв	ПрАТ "БЕРШАДСЬКИЙ КОМБІНАТ"	9010,0	6757,0

Джерело: розраховано за даними Департаменту агропромислового розвитку екології та природних ресурсів Вінницької ОДА

Виробництво основної продукції підприємств переробної промисловості
АПК, т

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +,-
Яловичина і телятина, свіжі чи охолоджені – туші, напівтуші, четвертини необвалені, т	10387	10893	11983	12959	2572
Свинина свіжа чи охолоджена – туші, напівтуші (уключаючи оброблені сіллю чи консервантами для тимчасового зберігання), т	3040	4847	4677	4049	1009
Яловичина і телятина заморожені – туші, напівтуші, четвертини, відруби, т	2553	2413	2495	1766	-787
Свинина заморожена – туші, напівтуші, т	521	249	473	к	-
М'ясо курей, курчат, свіже чи охолоджене – тушки, т	23011	7897	19070	8967	-14044
М'ясо курей, курчат, свіже чи охолоджене – частини тушок, т	63753	69861	138784	134725	70972
Вироби ковбасні з печінки (ліверні) та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім страв готових), т	71	55	35	22	-49
Вироби ковбасні та подібні, включаючи продукти з крові тварин; крім виробів ковбасних та подібних продуктів, гомогенізованих продуктів, виробів з печінки та страв готових), т	5487	5844	6763	7987	2500
Сік яблучний, тис.л	21618,3	17535,1	16472,6	28810,9	7192,6
Суміші соків фруктових та овочевих, тис.л	13699,9	15568,4	16130,5	к	-
Овочі (крім картоплі), фрукти, горіхи, гриби та частини рослин істівні інші, приготовлені чи консервовані з додаванням оцту чи оцтової кислоти, т	3309	2641	2576	3413	104

Продовження табл. 3 1

Джем, мармелад, пюре, желе, конфітюри, повидло, варення, з інших плодів і горіхів, піддані тепловому обробленню (крім продуктів гомогенізованих), т	21165	20863	22966	31608	10443
Олія соняшникова та її фракції, нерафіновані (крім хімічно модифікованих), т	351704	451302	475551	457192	105488
Маргарин і продукти пастоподібні зі зниженим чи низьким вмістом жирів (крім маргарину рідкого), т	27537	19395	20272	19619	-7918
Продукти харчові з жирів та олій інші (уключаючи маргарин рідкий), т	к	к	к	к	-
Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю не більше 1%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто більше 2 л, т	255465	247310	248396	236632	-18833
Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л, т	к	91551	к	90039	-
Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 21%, у первинних пакуваннях об'ємом більше 2 л, т	4785	7580	9003	8003	3218
Масло вершкове жирністю не більше 85%, т	23636	19785	19798	18321	-5315
Сир тертий, порошок, голубий та інший неплавлений (крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру), т	10121	8119	9441	10594	473

Продовження табл. 3 1

Молоко та вершки згущені підсолоджені, т	1632	1975	2202	2201	569
Борошно пшеничне чи пшенично-житнє, т	194207	254880	252298	236911	42704
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання, т	44024	39919	37406	34608	-9416
Печиво солодке (уключаючи сендвіч-печиво; крім частково чи повністю покритого шоколадом або іншими сумішами, що містять какао), т	16883	13548	14454	15360	-1523
Вироби макаронні неварені (крім виробів із вмістом яєць, з начинкою або приготовлених іншим способом), т	5318	5806	5118	4060	-1258
Цукор білий кристалічний буряковий, т	314889	430370	428045	399849	84960
Спирт етиловий неденатурований із вмістом спирту не менше 80 об. %, тис. дал	1410,5	1275,9	1387,5	379,2	-1031,3

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації

Джерело: розраховано автором за даними [101]

**Інвестиційний проєкт модернізації та перепрофілювання Немирівського
МПД**

Назва продукції	Обладнання	Опис
Спирт етиловий ректифікований	Вузол автоматичного відбору проб сировини	Удосконалення системи моніторингу та контролю якості вхідної сировини, відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Вузол брагоректифікації	Монтаж енергоефективних рекуперативних теплообмінників, заміна застарілих вузлів та трубопроводів. Зниження витрат енергоресурсів на 20-25%.
	Електронний облік готової продукції	Удосконалення системи моніторингу обігу спирту-сирцю та готової продукції відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Твердопаливний котел	Монтаж нового котла, що працює на пелетах із відходів деревообробної промисловості. Продуктивність котла становитиме 10 т пари в годину
DDG	Вузол декантації післяспиртової барди	Сепаратор-декантер призначений на розділення післяспиртової барди на два потоки: кек (згущена суміш звільненої від крохмалю крупки із вмістом сухих речовин 38-35%) та декантат (рідка фаза дрібнодисперсних розчинених у воді сухих речовин; СР – 3,0-3,5 %).
	Сушарка в псевдо киплячому шарі	Обладнання для висушування отриманого кеку до вологості приблизно 11%. Продуктивність установки становить 11 т/добу.
	Вузол пакування	Обладнання для пакування отриманої кормової добавки DDG у поліетиленові мішки місткістю 50 або 40 кг.

Джерело: за даними ДП «Укрспирт»

Додаток Л

Таблиця Л 1

**Інвестиційний проєкт модернізації та перепрофілювання Бершадського
МПД**

Назва продукції	Обладнання	Опис
Спирт етиловий ректифікований	Вузол автоматичного відбору проб сировини	Удосконалення системи моніторингу та контролю якості вхідної сировини, відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Вузол брагоректифікації	Монтаж енергоефективних рекуперативних теплообмінників, заміна застарілих вузлів та трубопроводів. Зниження витрат енергоресурсів на 20-25%.
	Електронний облік готової продукції	Удосконалення системи моніторингу обігу спирту-сирцю та готової продукції відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Твердопаливний котел	Монтаж нового котла, що працює на пелетах із відходів деревообробної промисловості. Продуктивність котла становитиме 10 т пари в годину
DDG	Вузол декантації післяспиртової барди	Сепаратор-декантер призначений на розділення післяспиртової барди на два потоки: кек (згущена суміш звільненої від крохмалю крупки із вмістом сухих речовин 38-35%) та декантат (рідка фаза дрібнодисперсних розчинених у воді сухих речовин; СР – 3,0-3,5 %).
	Сушарка в псевдо киплячому шарі	Обладнання для висушування отриманого кеку до вологості приблизно 11%. Продуктивність установки становить 11 т/добу.
	Вузол пакування	Обладнання для пакування отриманої кормової добавки DDG у поліетиленові мішки місткістю 50 або 40 кг.

Джерело: за даними ДП «Укрспирт»

**Інвестиційний проєкт модернізації та перепрофілювання
Овечацького МПД**

Назва продукції	Обладнання	Опис
Спирт етиловий ректифікований	Вузол автоматичного відбору проб сировини	Удосконалення системи моніторингу та контролю якості вхідної сировини, відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Вузол брагоректифікації	Монтаж енергоефективних рекуперативних теплообмінників, заміна застарілих вузлів та трубопроводів. Зниження витрат енергоресурсів на 20-25%.
	Електронний облік готової продукції	Удосконалення системи моніторингу обігу спирту-сирцю та готової продукції відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Твердопаливний котел	Монтаж нового котла, що працює на пелетах із відходів деревообробної промисловості. Продуктивність котла становитиме 10 т пари в годину
DDG (Distillers Dried Grains–концентрат сухої зернової барди. Концентрат залишкової крупки із зернової барди, виділеної за допомогою центрифугування. Кормова добавка з помірним (23-29%) вмістом протеїнів)	Вузол декантації післяспиртової барди	Сепаратор-декантер призначений на розділення післяспиртової барди на два потоки: кек (згущена суміш звільненої від крохмалю крупки із вмістом сухих речовин 38-35%) та декантат (рідка фаза дрібнодисперсних розчинених у воді сухих речовин; СР – 3,0-3,5 %).
	Сушарка в псевдо киплячому шарі	Обладнання для висушування отриманого кеку до вологості приблизно 11%. Продуктивність установки становить 11 т/добу.
	Вузол пакування	Обладнання для пакування отриманої кормової добавки DDG у поліетиленові мішки місткістю 50 або 40 кг.

Джерело: за даними ДП «Укрспирт»

**Інвестиційний проєкт модернізації та перепрофілювання
Мартинівського МПД**

НАЗВА ПРОДУКЦІЇ	ОБЛАДНАННЯ	ОПИС
Спирт етиловий ректифікований	Вузол автоматичного відбору проб сировини	Удосконалення системи моніторингу та контролю якості вхідної сировини, відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Вузол термоферментативної обробки	Впровадження технології ферментативного гідролізу крохмалю в суслі за температури 90-95 °С. Нарощення розмірів апаратів ферментативної обробки, заміна застарілих трубопроводів, запірної арматури та насосного обладнання. Зниження витрат енергоресурсів цеху на 30-50%.
	Вузол брагоректифікації	Монтаж енергоефективних рекуперативних теплообмінників, заміна застарілих вузлів та трубопроводів. Зниження витрат енергоресурсів на 20-25%.
	Електронний облік готової продукції	Удосконалення системи моніторингу обігу спирту-сирцю та готової продукції відповідно до вимог діючого законодавства України.
	Твердопаливний котел	Монтаж нового котла, що працює на пелетах із відходів деревообробної промисловості. Продуктивність котла становитиме 10 т пари в годину
DDG	Вузол декантації післяспиртової барди	Сепаратор-декантер призначений на розділення післяспиртової барди на два потоки: кек (згущена суміш звільненої від крохмалю крупки із вмістом сухих речовин 38-35%) та декантат (рідка фаза дрібнодисперсних розчинених у воді сухих речовин; СР – 3,0-3,5 %).
	Сушарка в псевдо киплячому шарі	Обладнання для висушування отриманого кеку до вологості приблизно 11%. Продуктивність установки становить 11 т/добу.
	Вузол пакування	Обладнання для пакування отриманої кормової добавки DDG у поліетиленові мішки місткістю 50 або 40 кг.

Джерело: за даними ДП «Укрспирт»

